

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ÇAMLIHEMŞİN YÖRESİNDE SOSYO-KÜLTÜREL DEĞİŞİM
BAĞLAMINDA YAYLA GÖÇÜ, YAYLA ŞENLİKLERİ, DÜĞÜN VE HORON**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mustafa Egemen KÖSEOĞLU

Türk Müziği Anasanat Dalı

Türk Müziği Programı

OCAK 2014

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ÇAMLIHEMŞİN YÖRESİNDE SOSYO-KÜLTÜREL DEĞİŞİM BAĞLAMINDA
YAYLA GÖÇÜ, YAYLA ŞENLİKLERİ, DÜĞÜN VE HORON**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Mustafa Egemen KÖSEOĞLU
(415091042)**

Türk Müziği Anasanat Dalı

Türk Müziği Programı

Tez Danışmanı: Prof. Serpil MURTEZAOĞLU

OCAK 2014

İTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün **415091042** numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi **Mustafa Egemen KÖSEOĞLU**, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “**ÇAMLIHEMŞİN YÖRESİNDE SOSYO-KÜLTÜREL DEĞİŞİM BAĞLAMINDA YAYLA GÖÇÜ, YAYLA ŞENLİKLERİ, DÜĞÜN VE HORON**” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Prof. Serpil MURTEZAOĞLU**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Prof. Fikret DEĞERLİ**
Fatih Üniversitesi

Prof. Adnan KOÇ
İstanbul Teknik Üniversitesi

Teslim Tarihi : **16.12.2013**
Savunma Tarihi : **20.01.2014**

ÖNSÖZ

Modernleşme kalkınmaya ve gelişmeye vurgu yapan bir kavram olarak, devamlı gelişen teknolojisi ve toplumsal yaşamın örgütlenişindeki yarattığı karmaşık ilişkiler bütünü ile, toplumsal yaşam içinde hissedilir ve derin sosyo-kültürel değişimlere yol açmaktadır. Modernizm bu yapısı itibariyle geleneksel kültürel yapıya ait, toplumun refahını ve düzenini sağlama konusunda işlevleri olan pek çok kültürel ögenin değişmesine ya da yok olmasına yol açmıştır.

Hazırlamış olduğum yüksek lisans tezi, geleneksel kültürün yaşatılmaya çalışıldığı yerlerden biri olan Rize-Çamlıhemşin yöresi üzerine yapılan alan çalışması ile gerçekleştirilmiştir. Yapılan bu çalışmada Rize-Çamlıhemşin yöresinde sosyo-kültürel değişime bağlı olarak gerçekleşen, yöreye ait kültürel unsurlardan yayla göçü, yayla şenlikleri, düğün ve horon üzerinde yaşanan değişimler saptanmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmayı gerçekleştirirken, bilgilerinden yararlandığım ve manevi desteğini esirgemeyen değerli hocam Sayın Prof. Serpil MURTEZAOĞLU' na, diğer taraftan alan çalışması esnasında yardımcı olan Çamlıhemşin belediye başkanı Sayın İdris Lütfü MELEK'e, Yörenin önemli tulum sanatçılarından Ali ÇAMKERTEN ile öğrencisi Bülent BEKAR'a, fotoğrafları ile yapılan bu çalışmaya katkıda bulunan Salih GÜLAS, Hasan GÜLAS, Mustafa GÜLAS'a ve yapılan bu çalışmaya katkılarını esirgemeyen Yaşar ÇELİK, Atilla GÜNERİ, Mahmut TURAN, Emin BİRYOL, Mustafa LAZALOĞLU, Rabia BEKAR ve Zeliha GÜLAY'a teşekkür eder, Saygılarımı sunarım.

2014

Mustafa Egemen KÖSEOĞLU

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	v
KISALTMALAR	ix
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xi
ŞEKİL LİSTESİ.....	xiii
ÖZET.....	xv
SUMMARY	xvii
1. GİRİŞ	1
2. ÇAMLIHEMŞİN YÖRESİ İLE İLGİLİ BİLGİLER.....	3
2.1 Tarihçe.....	3
2.2 Coğrafya	5
2.3 Demografik Yapı.....	5
3. KÜLTÜR.....	9
3.1 Kültürün İşlevleri	12
3.2 Kültürün Öğeleri	13
3.2.1 Değerler.....	14
3.2.2 Normlar (Örf – Töre, Adetler)	15
3.2.3 Görenekler ve gelenekler	15
3.3 Kültür Çeşitleri	16
3.3.1 Genel kültür – alt kültür	16
3.3.2 Maddi ve manevi kültür	17
3.3.3 Sonradan bellenen kültür, birlikte oluşan kültür ve önceden oluşan kültür	17
3.3.4 Köy kültürü ve şehir kültürü	17
3.3.5 Fakirlik kültürü ve zenginlik kültürü	17
3.3.6 Gerçek kültür – ideal kültür, yüksek kültür – yaygın kültür	18
3.4 Kültürel Süreçler	18
3.4.1 Kültürleme	18
3.4.2 Kültürlenme	19
3.4.3 Kültürleşme	19
3.4.4 Kültür şoku.....	20
3.4.5 Kültürel yozlaşma	20
3.4.6 Kültürel değişim.....	20
4. DEĞİŞİM	21
4.1 Toplumsal Değişime Etki Eden Faktörler	22
4.1.1 Fiziksel çevre	22
4.1.2 Siyasal etkenler	23
4.1.3 Ekonomik etkenler	23
4.1.4 Teknolojik etkenler	24
4.2 Kültürel Değişim	24
4.2.1 Kültürel değişimin işleyişindeki mekanizmalar.....	25

4.2.1.1 Serbest kültür değişim mekanizmaları	25
4.2.1.2 Zorunlu kültür değişim mekanizmaları	26
4.3 Sosyo - kültürel Değişim	27
4.4 Gelenek.....	29
4.4.1 Kültürel Bellek	32
4.4.2 Geleneksel toplumda ritüel edim.....	33
4.5 Modernizm	36
4.6 Geleneksel Kültürden Modern Kültüre Geçiş ve Sosyo - kültürel Değişim	45
5. ÇAMLIHEMŞİNDE SOSYO – KÜLTÜREL DEĞİŞİM.....	51
5.1 Sosyo - Kültürel Değişimin Nedenleri	53
5.1.1 Göç	53
5.1.1.2 Dış göç.....	54
5.1.1.3 İç göç	55
5.1.2 Eğitim	57
5.1.3 Ekonomi	58
5.1.4 Kitle iletişim ve ulaşım araçları	61
6. YAYLA GÖÇÜ, YAYLA ŞENLİKLERİ, DÜĞÜN VE HORON	67
6.1 Çamlıhemşinde Yayla Göçü ve Yayla Şenlikleri	67
6.2 Düğün Geleneği.....	80
6.2.1 Kız isteme.....	81
6.2.2 Nişan.....	81
6.2.3 Baklava gecesi.....	82
6.2.4 Koç akşamı ve kına gecesi	82
6.2.5 Düğün	83
6.3 Horon.....	90
7. SONUÇ.....	99
KAYNAKLAR.....	103
EKLER.....	107
ÖZGEÇMİŞ.....	125

KISALTMALAR

TDK	: Türk Dil Kurumu.
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu.
MW	: Merriam Webster Dictionary.
vb	: Ve benzeri.
cm³	: Santimetreküp.
km²	: Kilometrekare.

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 2.1 : Çamlıhemşin 1935-1970 arasındaki nüfus sayım sonuçları.....	6
Çizelge 2.2 : 2012 yılı ilçelere göre il/ilçe merkezi ve belde/köy nüfusu	6
Çizelge 2.3 : 2011 yılı ilçelere göre il/ilçe merkezi ve belde/köy nüfusu	6
Çizelge 2.4 : 2010 yılı ilçelere göre il/ilçe merkezi ve belde/köy nüfusu	6
Çizelge 2.5 : 2009 yılı ilçelere göre il/ilçe merkezi ve belde/köy nüfusu	7
Çizelge 2.6 : 2008 yılı ilçelere göre il/ilçe merkezi ve belde/köy nüfusu	7
Çizelge 2.7 : 2007 yılı ilçelere göre il/ilçe merkezi ve belde/köy nüfusu	7

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 5.1	: Çay toplayan kadınlar.....	59
Şekil 5.2	: Toplanan çayların fabrikaya götürülmesi.....	60
Şekil 5.3	: Pansiyonlar ve oteller (Ayder yaylası)	61
Şekil 5.4	: Yaylada modern ulaşım araçları (Ayder yaylası).....	62
Şekil 5.5	: Yörede çekilen bir dizi film.....	63
Şekil 5.6	: Şenlik alanında basın- yayın kuruluşları (Ayder yaylası)	64
Şekil 5.7	: Yöresel giyim kuşam yarışması (Ayder yaylası)	65
Şekil 6.1	: Yayla göçü-Heleçoy deresi	67
Şekil 6.2	: Yayla göçü (Eğnedap düzü-Pokut yaylası)	68
Şekil 6.3	: Yayla göçü esnasında bir gelin (Amlakit-Yukarı yayla).....	69
Şekil 6.4	: Göç yolunda konaklama yeri (Pilunçut düzü-Pokut yaylası).....	70
Şekil 6.5	: İkinci yayla (Yüksek yayla) göçü (Amlakit yaylası).....	71
Şekil 6.6	: Yaylada boğa güreşleri (Ayder yaylası).....	72
Şekil 6.7	: Otlanmaya salınmış hayvanlar	73
Şekil 6.8	: Vartevor şenlikleri (Samistal yaylası)	73
Şekil 6.9	: Vartevor şenlikleri (Pokut yaylası).....	74
Şekil 6.10	: Vartevor şenliğine gidiş (Eğnedap düzü-Pokut yaylası)	74
Şekil 6.11	: Yaylada gerçekleştirilen gezi-Yukarı Amlakit (Kotençur yaylası).....	75
Şekil 6.12	: Hodoç (Ot biçme) şenliği (Elevit yaylası).....	76
Şekil 6.13	: Biçilmiş otlar taşınırken-Hodoç (Ot biçme) şenliği	77
Şekil 6.14	: Araç ile yaylaya gidilirken	78
Şekil 6.15	: Alışveriş merkezi (Ayder yaylası).....	79
Şekil 6.16	: Kına gecesi (Şenyuva köyü).....	83
Şekil 6.17	: Geleneksel, gelin giyim kuşamı	85
Şekil 6.18	: Gelin, Baba evinden çıkarken	85
Şekil 6.19	: Düğün alayının kız evinden erkek evine gidişi	86
Şekil 6.20	: Çardakda horon-Hodoç (Ot biçme) şenliği (Elevit yaylası).....	91
Şekil 6.21	: Yayla düzlüğünde horon (Kız horonu) (Amlakit yaylası).....	91
Şekil 6.22	: Köy evinde horon-kına gecesi (Şenyuva köyü)	92
Şekil 6.23	: Yaylada horon (Ayder yaylası)	95

ÇAMLIHEMŞİN YÖRESİNDE SOSYO-KÜLTÜREL DEĞİŞİM BAĞLAMINDA YAYLA GÖÇÜ, YAYLA ŞENLİKLERİ DÜĞÜN VE HORON

ÖZET

Gelenek, toplumsal yaşamın sürekliliğini sağlayan, uzun süredir yerleşmiş olan adetlerin, inançların, kuralların kuşaktan kuşağa aktarılmasını gerçekleştirmektedir. Gelenek, içeriğindeki kültürel unsurlarla toplumun refahını ve düzenini sağlayan bir olgu olarak, modern kültürün ortaya çıkmasıyla beraber pek çok değişim yaşamıştır.

Modernizm bir dünya görüşü olarak, dünyanın her yerine ulaşmış olup, toplumsal yaşamın örgütleniş biçimini değiştirmiş ve sosyo-kültürel değişimlere yol açmıştır. Bu durum geleneksel toplumlardaki geleneğe ait unsurların, değişmesine ya da yok olmasına sebep olmuştur.

Sosyo-kültürel değişim, toplumun sosyal ve kültürel hayatındaki değişimleri göstermektedir. Sosyal değişim, toplum yaşamında insanlar ile insanlar arasındaki, kurumlar ile kurumlar arasındaki, insanlarla kurumlar arasındaki ilişkilerin değişimine, yani grup içi ve gruplar arasındaki ilişkilerin değişimine işaret etmektedir. Kültürel değişim ise, Aile, nişan, düğün ve törenler gibi birçok kültürel unsurun üzerinde gerçekleşen değişime işaret eder.

Modern dünya görüşü, dünyanın her yerinde olduğu gibi, Türkiye’de de etkilerini göstererek sosyo-kültürel değişimlere yol açmış ve geleneğe ait kültürel unsurlar, yaşanan değişimlerden etkilenmişlerdir. Modern yaşam ile beraber ortaya çıkan üretim ve tüketim biçimindeki değişimler, bir yandan Türkiye’deki geleneksel üretim ve tüketim biçimini etkileyerek, göç hareketlerini hızlandırmış, diğer yandan ise kitle iletişim araçlarının gelişmesi gibi teknolojik gelişmeler sayesinde, küresel boyutta biginin dolaşımına imkan sağlamıştır. Dolayısıyla modern yaşamın sunduğu imkanlar, başta ekonomik ve teknolojik olmak üzere pek çok unsur, sosyo-kültürel değişimlere yol açmış, ortaya çıkan bu durum ise geleneksel yaşam üzerinde derin ve hissedilir değişimlerin gerçekleşmesine sebep olmuştur.

Gerçekleştirilen bu çalışma, Çamlıhemşin yöresindeki, Hemşin kültürü üzerine yapılmıştır. Yörede sosyo-kültürel değişimlerin yaşanmasına neden olan etkenlerden biri göç hareketleridir. Bu nedenden dolayı, 18. yüzyılın sonuna doğru gerçekleşen ülke dışı göçler ve daha sonra Türkiye’deki cumhuriyet devriminden sonra gerçekleşen ülke içi göçler, günümüzde gerçekleşen sosyo-kültürel değişime büyük etkisi olduğu görülmüş ve çalışmada bu dönemlerdeki gelişmelere de değinilmiştir.

Çalışmanın kapsamı genel olarak yörede çay tarımının başladığı 1950. yılların sonu 1960. yılların başından günümüze kadar gelen süreci incelemekle beraber, özellikle son 20 yıl içerisinde, geleneksel hayattan kopuşun belirgin bir şekilde yaşandığı süreç çalışmanın esas çerçevesini oluşturmaktadır.

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada üzerinde durulan temel konu; Rize-Çamlıhemşin yöresinde, sosyo-kültürel değişimle beraber gerçekleşen değişimlerin, yörenin geleneksel kültüründe, yayla göçü, yayla şenlikleri, düğün ve Horon üzerinde yaşanan değişimlerin nedenlerini ortaya koyabilmektir.

Bu bağlamda, yaşanan değişim ve nedenleri araştırılırken, bir yandan değişimleri gerçekleştiren temel etkenlerin bu alanlarda yarattığı biçimsel, işlevsel ve şekilsel değişim gözlemlenmiş, diğer yandan ise alan araştırmasındaki görsel kayıtlar ve yöre insanlarının anlatımları, kaynak olarak kullanılarak, hem geçmişteki durumun hem de günümüzdeki durumun ortaya konulması amaçlanmıştır.

Sonuç olarak; Çamlıhemşinde sosyo-kültürel değişime bağlı olarak, yayla göçü, yayla şenlikleri, düğün ve Horon gibi kültürel belleğin taşıyıcılığını gerçekleştiren kültür öğelerinin, hem kendilerinde hem de içlerinde barındırdığı diğer kültürel öğelerde değişimler yaşanmıştır. Yörede geleneksel kültürel unsurların değişimine, ağırlıklı olarak göç ve teknolojik gelişmeler sebep olmakla birlikte, değişimin gerçekleştiği kültürel unsurlar da biçimsel, işlevsel ve şekilsel değişimlere rastlanmış, bazı kültürel unsurların da yok olduğu gözlemlenmiştir.

PASTURE MIGRATION, PASTURE FESTIVALS, WEDDING AND HORON IN ÇAMLIHEMŞİN REGION IN THE CONTEXT OF SOCIO-CULTURAL CHANGE

SUMMARY

The customs, beliefs and rules that have been long settled and ensured the continuity of social life are passed down from generation to generation by tradition. The tradition as a cultural element that enables the welfare and order of society, it has experienced many changes with the emergence of modern culture.

As a philosophy, modernism has reached all over the World, changed the way the organization of the social life and led to socio-cultural changes. This situation caused changing or disappearing of elements that belong to tradition.

The socio-cultural changes indicate the social and cultural alteration in a society. The social changes indicate the alteration between people, institutions, people and institutions, in other words the alteration between intra-groups and inter-groups. The cultural changes indicate the alteration of the cultural elements such as family, engagement, wedding, and rituals.

In Turkey, like all over the world, the modern World conception has led to a changes of the socio-cultural and the cultural elements that belong to a tradition. The alteration in the production and consupion patterns that emerged with the modern life, affected the traditional production and consupion patterns in Turkey and accelerated the immigrations, on the other hand, allowed a global circulation of information with the technological development of mass communication. Therefore, the opportunites of modern life, mainly economic and technological many factors have led to socio-cultural changes and caused radical changes on the traditional lifestyle.

This study was carried out on the culture of Hemşin, in the region of Çamlıhemşin. The immigration is one of the factors that led to a socio-cultural changes in the area. The immigrations to abroad at the end of 18th century and the inland immigrations after the revolution of republic in Turkey have a majör impact on the socio-cultural changes and this study focuses on this period of time.

This study starts with the begining of the agriculture of the tea (1950-1960) until the present but especially the last 20 years that Show a significant difference from traditional lifestyle constitute the essential framework of the study.

In this study which prepared as a master thesis, the objective and key issues are to exhibit the causes of alteration that took place in the traditional culture of the Rize-Çamlıhemşin region such as pasture migration, pasture festivals, wedding and Horon.

In this contex while investigating of the alteration and it reasons, the formal, functional and conformational changes have been observed, the field reserch records

and the descriptions of local people have been used as a source to define both the past and the present situations.

As a result of the socio-cultural changes, Çamlıhemşin has experienced alterations in the pasture migration, pasture festivals, wedding and Horon. In the area mainly the immigration and technological developments cause a change in cultural and traditional elements. Due to the formal, functional and conformational changes a decrease or even a disappearance of some cultural applications have been observed.

1. GİRİŞ

Gelenek, toplumsal yaşamın sürekliliğini sağlayan, uzun süredir yerleşmiş olan kültürel unsurların (adetler, inançlar, kurallar, vb.) aktarılmasını sağlayan bir olgudur. Sürekliliğini sağladığı kültürel unsurlarla, toplumun refahını ve düzenini sağlayan bir olgu olarak gelenek, modern kültürün ortaya çıkmasıyla beraber farklı bir toplumsal düzene geçişin yarattığı değişimler sonucunda hem gelenekler üzerinde hem de geleneğe bağlı yaşayan toplumların yaşamlarında birçok değişim gerçekleşmiştir.

Modernizm, bir dünya görüşü olarak, dünyanın her yerine ulaşmış olup, toplumsal yaşamın örgütleniş biçimini değiştirmiş ve sosyo-kültürel değişimlere yol açarak, geleneksel toplumlardaki geleneğe ait unsurların değişmesine ya da yok olmasına sebep olmuştur.

Modernizmin yarattığı değişimler, özellikle sanayi devriminden sonra toplumların üretim biçimlerini değiştirmiş ve buna paralel olarak ekonomik sistem de değişmiştir. Sanayi devrimi ile beraber gerçekleşen değişim, kültürel anlamda değişimlere zemin hazırlayan sosyal hareketlenmelere sebep olmuştur. Özellikle geleneksel yaşam biçiminin hakim olduğu kırsal alanlardan nüfus yoğunlukları kentlere doğru kaymaya başlamış ve farklı kültürlerle sahip olan insanların aynı yerde buluşmaları sağlanmıştır. Modernizm bu sayede farklı kültürlerin birbirleri ile kültürel alışveriş yapmalarını, modernizmden önceki tarihsel dönemlere göre daha yoğun ve hızlı gerçekleşmesini sağlamıştır. Sanayi devriminin ardından gelen bilişim çağı ise büyük teknolojik gelişmelerle kitle iletişim araçlarının sağladığı bilgi akışının hızı sayesinde toplumsal yaşamı etkileyecek durumların çok daha hızlı ortaya çıkmasını sağlamış ve küresel ölçekte kültürlerin alış veriş yapmasını mümkün kılmıştır.

Bu bağlamda modernizm, toplum hayatını etkileyecek birçok unsurun birbiri ile etkileşim halinde olmasını sağlayarak, toplumsal yaşam içerisinde her şeyin birbirinden etkilendiği, karmaşık ilişkilerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Gelenek ve geleneğe bağlı kültürel unsurlar, modern anlayışın yarattığı sosyo-kültürel değişimlerden etkilenerek, ya değişime uğramış ya da yok olmuştur. Bu değişimler dünyanın her yerini etkilediği gibi ülkemizi de etkilemiştir.

Rize-Çamlıhemşin yöresinde modernizmin yarattığı sosyo-kültürel değişimler, geleneksel yaşamın kültürel unsurlarından, yayla göçü, yayla şenlikleri, düğün ve yöresel halk oyunu olan horon üzerinde derin ve hissedilir değişimlere yol açmıştır.

Bu alışma hazırlanırken seçilen yöntem, literatür taraması, alan araştırmasına konu olan yörede kaynak kişiler ve halkla yapılan yüz yüze görüşmeler, alanda yapılan kültür festivali, kına gecesi ve yayla şenliklerinde yapılan gözlemler kullanılarak, sosyo-kültürel değişimin kültürel unsurlar üzerinde yarattığı değişim gözlemlenmiştir.

Bu araştırmanın temel amacı; Modern kültürün toplum hayatında yarattığı sosyo-kültürel değişimlerin, Rize-Çamlıhemşin yöresindeki, geleneksel kültür unsurlarından yayla göçü, yayla şenlikleri, düğün ve yöresel halk oyunu olan horon üzerinde yol açtığı değişimi tespit ederek, değişim nedenlerini sebep sonuç ilişkileri içerisinde ortaya koymaktır.

2. ÇAMLIHEMŞİN YÖRESİ İLE İLGİLİ BİLGİLER

2.1 Tarihçe

“1071’de Anadolu’ ya giren Selçuklular’ca istila edilen yöre, sonraları yeniden Bizans egemenliğine girdi. 1184’de kurulan Trabzon rum imparatorluğu’ nun sınırları içinde olan çamlıhemşin’in 1509’da Yavuz Sultan Selim’ce Osmanlı devletine katıldığı bilinmektedir. Şemseddin Sami Kamus ül-Alam’da kenti, “Lazistan’ın Atina Kazasına bağlı bir kasaba” olarak tanımlar. Eski adı Hemşin (Çamlıca) olan Çamlıhemşin, Ardeşen’e bağlı bir bucak iken, 1 Nisan 1960’ta ilçe durumuna getirildi”(Parla, 1982-83, s. 6364).

“Kanuni devri başlarında Hemşin üç nahiyeden müteşekkildi. Hemşin, Karahemşin ve Eksanos. Eksanos nahiyesi bugün kaptanpaşa diye isimlendirilmiş olan Senoz bölgesini içine alıyordu. Karahemşin denilen yer Çamlıhemşin’in üst tarafı idi. Hemşin zaimi Mehmet çelebi, Hemşin seraskeri Ali koruk adını taşıyordu. Hemşin’in bütün gelirleri Mirluva hassı olarak gösterilmişti. Tamamı 17 bin akçe idi. Hemşin kazasından alınan çok az miktardaki verginin niteliği de bu dağlık bölgenin geçim tarzına uygundu ve aşağıdaki gibi belirlenmişti: Rugani şıra: 260 kiyye, fiyatı 25 akçeden 6500 akçe. Süzölmüş bal : 400 kiyye, fiyatı 12 akçeden 4.800 akçe. Balmumu: 12 kiyye, fiyatı 50 akçeden 1600 akçe. Niyabet resmi her haneden 6 akçe olmak üzere 2.100 akçe. Resm- i cerayim ve arusiye toplamı 2. 000 akçe. Böylece Hemşin kazasının yekünü 17.000 akçe ediyordu” (Ak, 2011, s. 64).

Çamlıhemşin yöresi tarihi düşünüldüğünde, Hemşin ve Hemşinli adı gündeme gelmektedir. “Hemşinli adı, tarihsel olarak sadece Rize’nin Hemşin ve Çamlıhemşin ilçelerinde yaşayanlara ve bu bölgeden çevre ilçelere dağılmış olanlara değil, Çoruh vadisinin bazı bölümlerinde yaşayanları da kapsayan bir addır (Bilgin, 2002, s. 195).

Bu bağlamda, Hemşinliler’ in tarihi hakkında birçok görüş vardır. Hemşinliler’in tarihi ile ilgili görüşler şu şekildedir.

Yılmaz’a göre, (2003), “Bizans-İran savaşları sonucunda Pers’lerin baskı ve zulmünden göç ederek kurtulan AMADUNİ’LER’ler beği HAMAM, Çoruk (h) nehrini takip ederek Karadeniz kıyılarına gelirler.” Mamikonlu Ohannes’in yazdığı (M.S 630) “Muş-Ahlat Tarihi” adlı eserinde; Yıkık ve perişan bir yeri şenlendirdiler.

Bu yüzden buraya, onun imar ettiği şehre Hamam-a şen denildi” diyor. Zamanla bu deyim kısaltılarak günümüz Türkçesi ile “Hemşin” oldu” (s. 23).

Ak’a göre, (2011), “Hemşin bölgesine ilk gelip oturanlar, Hamedandan gelip kars ovasına yerleşen Arsaklı’lardır. Bunlara küçük Arsaklılar da denir. Türk soyundan olan bu kavim, 4. yüzyıl başlarında Hristiyanlığı kabul etmişlerdi. 7. yüzyılda Ateşperest İranlıların baskısından kaçarak Hemşin’e gelip yerleştiler” (s. 92).

“İşte bu Horosanlı Türkmenler, sonradan ateşe tapan Sasanilerin baskısından kaçarak Bizans idaresindeki Rize bölgesine gelip (626 yılları), Hemşen-Hemşin’e yerleşerek adlarını bölgeye vermişlerdir.” Buraya hamadanlılar, Hamadandan gelenler anlamında Hemşin denmiştir. Küçük arsaklılar kralı III. Tridat (286- 330) kendisini “dönük” hastalığından kurtaran “Anak” oğlu Aziz Grigor’un minnettarı olarak Hristiyanlığı kabul etmiş ve 301 yılında vaftiz edilmişti. Horosanlı Süren-Paklav soyundan “Anak” oğlu Aziz Grigor’un kurduğu mezhebe yukarıda belirttiğimiz gibi Grigoryan mezhebi veya Düz Ermenilik denir. İşte Hemşinliler, bu din ve mezhebin mensubu olarak 626 yılında buraya gelip yerleşenler, Horosan’dan Hamedan’a, oradan Arsaklı ülkesine, Arsaklı ülkesinden ateşperes Sasanilerin zulmünden kaçıp Hemşin’e gelenlerdir” (Ak, 2011, s. 27).

Haçikyan’a göre, (1996), “Hemşen’de Ermeni egemenliğinin kesin tarihini belirlemek için en güvenilir kaynak tarihçi Gevond’ dan bize ulaşan verilerdir. Bu VII. Y.y. kaynağına göre, arap diktatörlüğü altında inleyen Ermeni halkının ekonomik ve hukuksal durumu özellikle 788-790 tarihlerinde, Obaydullah İbn-al mahdi adlı vostikan ile onun vekaleten atadığı “beterin beteri” Süleyman’ın yönetimi yıllarında çekilmez oluyor. Süleyman, Ermenistan kral naibi tahtını Partav’a nakleden ilk arap vostikan olup, dinini inkar etmiş Yunan asıllı damadını da Dıvin kentinin yönetimine atadı. Bu adam vergi toplayıcılarını ülkenin değişik yörelerine gönderiyor ve halka çok gaddar davranıp zulmediyordu”. Bir yıl sonra ise, vergi toplamak ve hırsızlık öylesine büyük boyutlara ulaştı ki “hiç kimse artık malının sahibi değildi” tarihçinin deyişi ile. Dayanacak ve karşı koyacak gücü kalmayan pek çok Hamşenli binlerce yıllık yurtlarını terk ediyor, yöneticilerin isteklerine karşı başka ülkelere göç ediyorlardı. Bizans imparatorluğunun kuzeydoğu ucundaki Khaldya’da (Ermenice’de Khağtik) Ermenistan’dan gerçekleşen dış göç sonucunda oluşan Hamşen ermeni toplumu, varlığını yüzyıllar boyu sürdürmüş olup Ermeni halkının siyasal ve kültürel tarihinde hissedilen bir rol oynamıştır” (s. 13-14).

Bilgin’e göre, (2010), “İspir’in eski merkezi olan Numanpaşa Köyü’ne günümüzde halk arasında “Hişen” deniliyor. Fakat 17. yy’a ait kaynaklarda köyden Hemşin olarak bahsedilmektedir. Kaynaklarda hemşen köyünden, Celali isyanlarından sonra tahrip olan İspir sancağı’nın yeni merkezi olarak seçildiğinden ve bu yüzden Osmanlıca’da Şenlendirilen manasına gelen Hemşen ismi verildiğinden bahsedilir. Bu isim Rize’ye bağlı iki ilçenin ismi olan Çamlıhemşin ve Hemşin ismi ile aynıdır. Hemşen bölgesinde günümüzde yaşayan halkın kökeni Akkoyunlular’ın Purnak boyuna dayanır. İspir bölgesinde (Pazaryolu-Erzurum yolunun doğusuna düşen Koçun boğazı denilen yerlerde) ve Furtuna Deresi vadisinde ülküköy ve Aşağı Vice’deki köç heykelleri, Çamlıhemşin ve yaylalarında koyun yataklarının Purnek/Pornak/Pornag olarak adlandırılması, 18. yy’da Hemşen’den

Sürmene'ye (bugün Araklı ilçesine bağlı Karadere vadisi) göçmüş bazı ailelerin Purnaklıoğlu ismi taşıması ve 17.yy'da sakinleri Hemşen bölgesinden gelerek Karadere vadisine yerleşen Trabzon'un Araklı ilçesine bağlı Purnak (şimdi Taşgeçit) köyü, Hemşen bölgesindeki Purnak boyunun varlığını tartışmasız bir şekilde ortaya koymaktadır. Kaldı ki Ebu Bekr-i Tihrani'nin 1470-71 yılında Akkoyunlu hükümdarı Uzun hasan Bey adına Farsça yazdığı Akkoyunlu ve Karakoyunlu Türkmenlerinin tarihi olan "Kitab-ı Diyarbekriyye" de "İspir Kalesi hakimi Beyazıd Beğ Purnak" dan bahsedilmektedir. İspanya (kastilya) kralının Timur'a elçi olarak gönderdiği İspanyol Seyyah Clavjio dönüş yolunda Hemşin bölgesinden geçmiştir. Clavjio da bu bölge halkının İspir hakimi Pir Hacı beğ'e bağlı olduğunu kaydetmektedir" (s. 195-196-197).

2.2 Coğrafya

"Çamlıhemşin ilçesi, Türkiye'nin coğrafi bölge sitematiği içinde Doğu Karadeniz Bölgesinin Rize-Hopa yöresinde, Rize il sınırları içinde yer almaktadır. İlçenin idari alanı, kıyıdaki Ardeşen güneyinde Fırtına çayı'nın aşağı çıkışında 200 metre yükseltiden başlayıp, güneyde Kaçkar (3932m.) ve Verçenik (3709m.) zirvelerine kadar uzanır. Karadeniz bölgesinin en yüksek iki zirvesini (Kaçkar, Verçenik) bünyesinde barındıran derin vadilerle parçalanmış bu engebeli sahada, ilçenin idari sınırları genelde Fırtına çayı'nın havza sınırıyla çakışmaktadır. Çamlıhemşin ilçesini kuzey-kuzeybatıdan Pazar, Kuzey-kuzeydoğudan Ardeşen, doğudan ve güneyden İspir (Erzurum), güney-güneybatıdan İkizdere, batıdan Çayeli ve Hemşin ilçelerinin idari alanları kuşatmaktadır. Devlet istatistik enstitüsü'nün verilerine göre Çamlıhemşin ilçesinin yüzölçümü 700km² dir." (Özçağlar ve Diğ, 2006, s.2).

"İklimi her mevsim yağışlıdır. Sıcaklık kışın -7 dereceye kadar düşmekte, yazın ise 25 dereceye kadar yükselmektedir. Günlük en yüksek sıcaklık farkı 23,6 derece olmaktadır. Yıllık metrekareye düşen yağış miktarı 245cm³'ü bulmaktadır. Havadaki nem oranı ise %10 ile %97 arasında değişmektedir" (Çamlıhemşin Belediyesi, 17.11.2013).

2.3 Demografik Yapı

"Çamlıhemşin, Rize ilinin 11 ilçesi içinde hem merkez nüfusu hem de toplam nüfusu itibariyle en küçüklerinden biridir. Bu durum eğitim ve ekonomik nedenli yatay hareketliliğin sonucudur. Kilometrekareye 16 kişilik bir nüfus yoğunluğu ile تنها ilçelerden olan çamlıhemşinde, yazın yerli ve yabancı turistlerin gelmesiyle özellikle ilçe merkezi, Ayder ve yaylalarda nüfus yoğunluğu artar" (Çamlıhemşin belediyesi, 17.11.2013). Yörede mevsimlik işçi olarak çalışan insanlar olduğu için kış ve yaz mevsimi nüfusları farklılık göstermektedir.

“1990 sayımına göre, toplam 10,566 nüfusa sahip olan Çamlıhemşin ilçesinin Rize il yıllığından elde edilen verilere göre 1935-1970 yılları arasındaki nüfus sayımı sonuçları şöyledir” (bkz. Çizelge 2.1) (Ulusoy, 2002, s. 19).

Çizelge 2.1 : Çamlıhemşin 1935-1970 yılları arasındaki nüfus sayımı sonuçları.

1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970
10.648	11.023	10.978	10.815	9.752	10.327	10.726	10.421

TUİK’in adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre hazırladığı verilerde, 2007 ile 2012 yılları arasında, Çamlıhemşin yöresinin nüfus durumu aşağıdaki tablolarda görülmektedir (bkz. Çizelge 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7) (TUİK, 12.11.2013).

Çizelge 2.2 : 2012 yılı ilçelere göre il / ilçe merkezi ve belde / köy nüfusu.

RİZE	İl / İlçe Merkezi		Belde / Köy		Toplam	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Çamlıhemşin	654	619	2.309	2.394	2.963	3.013
Toplam	1.273		4.703		5.976	

Çizelge 2.3 : 2011 yılı ilçelere göre il / ilçe merkezi ve belde / köy nüfusu.

RİZE	İl / İlçe Merkezi		Belde / Köy		Toplam	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Çamlıhemşin	666	647	2.346	2.430	3.012	3.077
Toplam	1.313		4.776		6.089	

Çizelge 2.4 : 2010 yılı ilçelere göre il / ilçe merkezi ve belde / köy nüfusu.

RİZE	İl / İlçe Merkezi		Belde / Köy		Toplam	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Çamlıhemşin	657	669	2.387	2.512	3.044	3.181
Toplam	1.326		4.899		6.225	

Çizelge 2.5 : 2009 yılı ilçelere göre il / ilçe merkezi ve belde / köy nüfusu.

RİZE	İl / İlçe Merkezi		Belde / Köy		Toplam	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Çamlıhemşin	712	718	2.399	2.536	3.111	3.254
Toplam	1.430		4.935		6.365	

Çizelge 2.6 : 2008 yılı ilçelere göre il / ilçe merkezi ve belde / köy nüfusu.

RİZE	İl / İlçe Merkezi		Belde / Köy		Toplam	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Çamlıhemşin	713	744	2.563	2.727	3.276	3.471
Toplam	1.457		5.290		6.747	

Çizelge 2.7 : 2007 yılı ilçelere göre il / ilçe merkezi ve belde / köy nüfusu.

RİZE	İl / İlçe Merkezi		Belde / Köy		Toplam	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Çamlıhemşin	433	444	2.477	2.669	2.910	3.113
Toplam	877		5.146		6.023	

3. KÜLTÜR

Kültür tarihsel gelişim süreci içinde toplumların ve o toplumları oluşturan insanlar tarafından üretilen, aktarılan ve dönüştürülen maddi ve manevi unsurların bütünüdür. İnsanların oluşturdukları en küçük ilkel toplumdan en büyük gelişmiş topluma kadar, bütün topluluklarda yaşamın ifade biçimi olan kültür olgusu mevcuttur.

Doğa, yeryüzündeki yaşamının başlangıcında, içinde bir takım ilişki sistemlerini barındıran, yaşamın devam edebilmesi için insanın var olan donanımını kullanmasını zorunlu kılan ve içinde pek çok bilinmezliği bulunduran, insanın temelinde fikrinin olmadığı fakat fikir kaynağını oluşturan tabiatıydı. Doğa'nın insana verdiği ve hakkında fikri olmadığı bir takım kaynakların, insan fikri ile beraber egemenlik altına alınması ve şekillendirilmesi yeryüzündeki yaşamda kültür sürecini başlatmıştır. Bu durum şu şekilde bir örnekle açıklanabilir “Bir taş yerdeyken doğadır; İnsan taşı alıp bir hayvanı kovalamak için attığında, taş, amacını gerçekleştirmek için kullandığı doğal bir araç olur. Bu taşı alıp, yontup işleyip bir araç yaptığında, artık o taş kültürel bir üründür. Bu ürünün yapılış/ifade biçimi ise bir kültürdür” (Erdoğan ve Alemdar, 2010, s. 349). İnsanın doğa ile olan mücadelesi, onların topluluk halinde yaşamalarını zorunlu kılmış ve insanların bir araya gelerek topluluklar oluşturmalarını sağlamıştır. Bu durum, yani topluluk halinde yaşamak, insanlar arasındaki etkileşimi sağlayarak ve arttırarak, kültür'ün oluşmasını ve gelişmesini sağlamıştır.

“Kültür, toplumsal yaşayışın, toplumsal ilişkilerin doğal ürünü olarak ortaya çıkmış değerler, kurallar, ilkeler, gelenekler, alışkanlıklar, yaşayış biçimleri, sanat ürünleri, eğitim, hukuk gibi çeşitli toplumsal bileşenlerin ve kurumların bütünüdür” (Topses ve Topses, 2010, s. 114). Yani, insanın ve insan topluluklarının bulundukları şartlar içerisinde yaşamlarını sürdürebilmeleri için kendi kültürlerini inşa etmeleri bir zorunluluktur. Çünkü kültür, toplumun ve insanların maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamak için toplumda sosyal yaşamın, ilerlemenin, değişimin, bilimin, sanatın, üretimin, eğitimin ve bireylerin düşünce yapısını ve seviyesini şekillendirerek

toplumun gereksinimlerini karşılamaktadır. Dolayısıyla kültür, tarihsel süreç içerisinde, geçmişten günümüze kadar toplumsal yaşam içinde, bilgi, inanç, düşünce, dil, yazı, semboller, kurumlar, yasalar, aletler, teknikler, örf, adet, gelenek ve görenek gibi her türlü maddi-manevi alandaki ürünlerin öğrenilerek, zaman ve mekan içinde koşullara göre hem değişimini sağlamakta hem de zenginlik seviyesini belirlemektedir. Bununla beraber nesilden nesile sosyal kalıtım yoluyla aktarılarak, toplumun var olan yaşam koşullarına uygun olan yaşam biçimini gerçekleştirmesini sağlamaktadır.

“Malinowski, her kültürün tamlık ve kendi kendine yeterlilik bakımından, temel, amaç-yönelimli ve bütünleşme ile ilgili ihtiyaçlarını karşıladığından biricik olduğunu savunur. Bu görüşe göre, kültür sadece maddi değil aynı zamanda entelektüel, toplumsal ve siyasi kavramlar gibi maddi olmayan koşulları da kapsar. Buna ilaveten farklı yaşam biçimleri ve imgeselin alanları göz önünde bulundurulmalıdır; kültür insan bedenini oluşturur ve aynı zamanda bu biçim vermenin sonucudur; hem değişimi hem de geçmiş, şimdi ve gelecek arasında, hem yenilik hem de gelenekten bağıni koparma yoluyla sürekliliği üretir” (Wulf, 2009, s. 130).

“Kültür, öğrenilen, dilde saklanıp korunan, eğitimle yeni kuşaklara aktarılıp aşıl原因an bir muhtevadır. Tylor’ın bu tanımı, kültür kuramı ve bilimiyle uğraşanlara yol ve yön göstermiştir. Bu tanımdan çıkan anlamları, insanbilimci Murdock (1940’lar), birkaç alt başlık altında toplayıp yorumlamaya çalışmıştır:

- 1- Kültür, içgüdüsel ya da kalıtsal değil, her bireyin doğduktan sonra, yaşayarak kazandığı, öğrendiği bilgi, davranış ve alışkanlıklardır. Mademki öğrenilir, eğitimin kurallarına, yasalarına ve ilkelerine uygun olmak zorundadır.
- 2- Bütün canlılar, yaşadıkları süreç, varlıklarını sürdürecekt, kendilerini tehlikelerden koruyacak bazı beceriler kazanırlar. Ancak insan öğrendiklerini yavrusuna aktarabilen tek canlıdır. Onun biricikliği kuşkusuz dil öğrenme yeteneğinden gelir. Bu anlamda, ilk yaradılışa kadar uzanan kültürün, tarihi ve sürekli bir varlık alanı olduğu söylenir.
- 3- Kültürün öğrettikleri yalnız zaman boyutunda sürekli değil, fakat aynı zamanda, toplumsal, yani mekana görelidir. Toplumdan topluma değişir. Bir toplumun sahip olduğu, yarattığı, paylaştığı tüm alışkanlıklar o toplumun kültürüdür. Bu anlamda, toplumun aile, mahalle, köy, kasaba gibi alt birimlerinin sahip olduğu farklı kültür birikimlerine toplumun alt kültürleri denebilir. Kültür toplumsal olduğuna göre, geleceği (kaderi) topluma bağlıdır.
- 4- Kültür her ne kadar, ideal kural, davranış ve değerlerden oluşursa da, bireysel tutum ve davranışlar, büyük ölçüde ideallerden ayrılır. Başka bir deyişle, her kültür bütünü kabaca, ideal ve gerçek adını verebileceğimiz bir kültür ikileminden oluşur.

İdeal ile gerçek ara sıra birbirine yaklaşırsa, üst üste gelse de, çoğu zaman birbirinden uzaktır. Öyleyse insan davranışlarının büyük bölümü kültürel (öğrenilmiş) olsa bile ideal olmayabilir. İnsan veya siyasal bilimcinin bu iki tür davranıştan birine ağırlık vermesi, ideal ile gerçek ikilemini karşı karşıya getirebilir.

- 5- Kültür, biyolojik (yaşamsal) ve toplumsal ihtiyaçları karşılayıcı yani işlevseldir. Kültürel kurumlar ve ilkeler, başarısı denenmiş çözüm yollarıdır. Doyum (tatmin) düzeyi, alışkanlıkları destekler ve pekiştirir; doyumsuzluk ise değişim ve boşluklara yol açar. Süreklilik, doyumun, doyumsuzluktan biraz daha fazla oluşuna bağlanabilir. Mademki, biyolojik ihtiyaçlar evrenseldir, bunlara cevap veren kurum ve değerlerin yani kültürlerin belli ölçülerde benzer olması kaçınılmazdır.
- 6- Hemen her kültürün öğeleri, uyum ve doyum sürecinin sonucu olarak bütünleşmek, ya da öyle görünmek eğilimindedir. Ancak kimi işlevcilerin ileri sürdüğü gibi, kültürün tam anlamıyla bir bütün ya da bütünleşmiş sistem olduğunu söylemek güçtür. Tarihi ve çevresel etkenlere ve çelişiklere açık olan kültürler tam bir bütünlük kazanamazlar. Kazanır gibi olurken, iç-dış güçler dinamiği, dengeyi ve bütünleşme sürecini alt üst edebilir. Bütünlük bir idealdir. Bütünleşme yerini hemen ayırmaya, çatışmaya bırakır.
- 7- Kültürün bir bütün ya da “sistem” olduğu sık sık yenilenir. Ancak, sistemi tanımlamak zor olduğu gibi, kültürün de tam bir sistem olmadığını savunmak belki daha kolaydır. Kültür varlığı tümüyle maddi veya gözlemlenebilir bir olgu veya nesnel bir varlık değildir. Öyleyse, kültür kavramı, hayatla ilgili soyut bir kavramdır. Bu kavram bir coğrafya haritası gibidir. Yeryüzü öğelerini ve engebelerini simgeleyen harita nasıl bir soyutlama ise kültür kavramı da bir soyutlamadır. Kültürel kurum, kavram ve süreçler gerçekliğin adları, yankıları ve soyutlamalarıdır” (Güvenç, 2002, s. 55-56).

Bu tanımlara göre kültürün özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür.

- 1- Kültür öğrenilir,
- 2- Kültür tarihidir ve süreklidir,
- 3- Kültür toplumsaldır,
- 4- Kültür ideal ya da idealleştirilmiş kurallar sistemidir,
- 5- Kültür ihtiyaçları karşılayıcı ve doyum sağlayıcıdır,
- 6- Kültür bütünleştiricidir,
- 7- Kültür bir soyutlamadır,
- 8- Kültür değişir,

3.1 Kültürün  şlevleri

“Kültür kişilerin toplumsal gereksinimlerinin karşılanmasını sistematize etmek için vardır. Kültür grup ve toplum hayatını düzenler. Kendini oluşturan temel ve yardımcı kurumlar aracılığıyla toplumsal gereksinimleri karşılar” (  li, 2002, s. 85). Bu bağlamda kültür, toplumun yaşam biçimini gösteren bir olgu olarak, toplum yaşamına şekil veren kurumları içinde bulundurur. Bu kurumların her birinin fonksiyonu farklıdır. Birbirleri ile ilişkili olduğu kadar, birbirlerinden bağımsız yönleri de olan bu kurumlar, kültürün kendisini oluştururlar. Bu kurumların birbirleriyle olan bağımlı ve bağımsız ilişkilerinden, kültür kurumunun kendi fonksiyonları doğmaktadır. Kültürün genel fonksiyonlarını şu şekilde sıralayabiliriz.

- a) Kültür bir toplumu diğer toplumdan ayıran özellikleri yansıtır: Toplumların, dünyada varlıklarını ve farklılıklarını ortaya koyan en önemli özellik kültürdür. Kültür, bir toplumdaki insanların ortak kabullerini yani bir toplumun milli kimliğini yansıtır.
- b) Kültür toplumun düşünce yapısını belirler: Kültür, topluma ait olan ortak değerleri (din, dil, tarih, vb.) bünyesinde bulundurduğu için, toplum bireylerinin düşünce yapısı, bu değerlerin etkisi altında şekillenir.
- c) Kültür sosyal dayanışmayı sağlar: Aynı kültüre sahip olan bireyler, ortak toplumsal değerleri kabul ettikleri için, olumlu ya da olumsuz durumlar karşısında, kendileri için gerekli olan sosyal dayanışmayı sağlarlar.
- d) Kültür koordinasyonu sağlar: Kültür, toplum kurumlarının tabiatında olan, birbirleriyle bağlantılı olma durumundan dolayı doğan, hareket etme kabiliyeti, toplumun ihtiyaçlarını karşılama noktasında, gerekli olan ihtiyaç unsurunu karşılar.
- e) Kültür, sosyal kişiliğin oluşmasını sağlar: Birey toplumdan ve toplumun değerlerinden bağımsız olamaz, sosyal kişiliğin oluşumunda, bireyin içinde bulunduğu toplumsal kültür, bireyin davranışlarını ve bilincini şekillendirir.
- f) Kültür toplum hayatını düzenler: Kültür kendi içindeki unsurların arasındaki ilişkilerin ve etkileşimlerin sürekliliğin sağlanmasıyla, istikrarlı bir sosyal yaşam doğrultusunda yazılı ve yazısız kurallarla toplum hayatını düzenler.

“Polonyalı antropolog Bronislaw Malinovski bütün başarılı kültürlerin üç temel gereksinim düzeyini çözüme kavuşturmuş olduğunu söyler. Bu gereksinim düzeyleri biyolojik, aletsel ve bütünleştiricidir” (Haviland ve Diğ, 2008, s. 131-132).

“Malinovski bütün kültürlerin çözmek zorunda olduğu üç temel gereksinim düzeyini şöyle belirlemiştir.

- 1- Bir kültür, yiyecek ve üreme gereksinimleri gibi biyolojik gereksinimleri karşılamalıdır.
- 2- Bir kültür, hukuk ve eğitim gereksinimi gibi araçsal gereksinimleri karşılamalıdır.
- 3- Bir kültür, din ve sanat gibi bütünleyici gereksinimleri karşılamalıdır” (Haviland ve Diğ, 2008, s. 134).

Haviland ve Diğ’e göre (2008), “Başka antropologlar başka sınıflandırmalar yapmıştır, ancak altta yatan görüş temelde aynıdır: Önemli sorunlarla başa çıkamayan bir kültür ayakta kalamaz. Kültür, yaşam için gerekli mal ve hizmetlerin üretimini ve dağıtımını sağlamalıdır. Üyelerinin biyolojik ve psikolojik gereksinimlerini karşılamalı ve biyolojik sürekliliğin korunması için bir üreme yapısı oluşturulmalıdır. Yeni üyelerin her birinin etkili birer yetişkine dönüşebilmesi için kültürlenme gerçekleştirilmelidir. Çatışmalar çözümlenmeli, hem üyelerin kendi arasında hem de dışarıdakilerle arasında barış ortamı korunmalıdır. Üyelerini hayatta kalmaya ve hayatta kalmak için gereken etkinliklerle uğraşmaya güdülemelidir. Hepsinin ötesinde kültür, değişen koşullara uyum sağlayabilmek için kendisini değiştirebilmelidir” (s. 132).

3.2 Kültürün Öğeleri

Kültürel öğeler, toplumun yaşamında işlevselliğiyle, toplumun istikrarı ve kontrolü gibi pek çok sosyal düzenlemeyi gerçekleştirerek kültürel yapının şekillenmesinde rol oynayan en önemli unsurlardır. “Belirli bir toplum veya grupta üyelerin ortak davranışlarını belirleyen örgütlenmiş normatif değerlere “kültürel yapı” denir. Kültürel yapı, kültürel öğelerin kalıplaşmış ve kurumsallaşmış bir bütünüdür. Düğünlerde ve cenaze törenlerinde benzer davranışlar gösteririz. Komşuluk, akrabalık ve arkadaşlık ilişkilerimizde ortak tutum ve davranışlar sergileriz” (Bahar, 2008, s.72). İşte bu eylemlerin gerçekleştirilmesini ve toplumun ortak davranışlar kazanmasını sağlayan belli sosyal işleyişler, süreçler ve etkinlikler vardır. Bunlar, değerler, normlar (örf-töre-adetler), gelenek ve görenekler sayesinde toplum yaşamında gerçekleşmektedir.

3.2.1 Değerler

“Değerler, toplumun bireylerine önerdiği ve hep beraber beklenen basit bir gelecekte farklı bir “ideal” de düzenlenirler. Bu ideal düşünceleri ve hareketleri yönlendirir ve Durkheim’ın kelimeleriyle “bir toplumsal ideal yaratmadan oluşturulamaz”. Belli bir toplumda değerler, bazı çelişkiler içerseler bile belli bir tutarlılığı olan bir sistem ya da değerler ölçeği içerisinde düzenlenirler. Etnologlar, toplumun değerler sistemini, halk tarafından uygulanan gelenekleri ve ifade edilen fikirleri motive eden meşrulaştıran unsurları arayarak incelerler” (Mendras, 2008, s. 104-105). Sosyal değerler çoğunlukla, süreklilik gösteren toplumsal paylaşımın olduğu birlikte hareket edilen alanlarda daha sık görülmektedir. Bu alanlar sevgi, hakkaniyet ve işbirliğinin bulunduğu alanlardır. Bu alanlarda değerler ortaklaşa, coşkusal olarak yaşatılır ve ciddiye alınırlar. Sosyal değerler belli sosyal sonuçlara yol açarlar. Bu sonuçlar toplumun refahını ve sürekliliğini devam ettirme konusunda, sosyal değerlerin işlevinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Sosyal değerlerin işlevi:

- 1- Fichter’e göre (1990), “Değerler kişilerin ve birlikteliklerin sosyal değerinin yargılanmasında hazır birer araç olarak kullanılırlar. Tabakalaşma sistemini olanaklılaştırır. Bireyin çevresindekilerinin gözünde “nerede durduğunu” bilmesine yardım ederler.
- 2- Değerler kişilerin dikkatini istenilir, yararlı ve önemli olarak görülen maddi kültür nesneleri üzerinde odaklaştırır. Çok değerli bir nesne her zaman birey veya grup için “en iyi” olmayabilir. Fakat, o nesnenin sosyal olarak değerli görülmesinin, o nesne için çaba gösterilmesine yol açtığı da bir gerçektir.
- 3- Her toplumdaki ideal düşünme ve davranma yolları, değerler tarafından işaret edilir. Sosyal olarak kabul edilebilir davranışın adeta şemasını çizerler. Böylece kişiler de hareket ve düşüncelerini “en iyi” hangi yolda gösterebileceklerini kavrayabilirler.
- 4- Değerler kişilerin sosyal rollerini seçmesinde ve gerçekleştirmesinde rehberlik ederler. İlgi yaratır, cesaret verir. Böylelikle kişiler de çeşitli rollerin gerekliliklerinin ve beklentilerinin birtakım değerli hedefler doğrultusunda işlemekte olduğunu kavramış olurlar.
- 5- Değerler sosyal kontrol ve baskının araçlarıdır. Kişileri törelere uymaya yöneltir, “doğru” şeyleri yapmaya yüreklendirir. Değerler ayrıca onaylanmayan davranışları engeller, yasaklanmış örüntülerin neler olduğuna işaret eder ve sosyal ihlallerden kaynaklanan utanma ve suçluluk duygularının kolaylıkla anlaşılabilmesini sağlar.
- 6- Değerler dayanışma araçları olarak da işlevde bulunurlar. Sosyal bilimcilerin aksiyonlarından biri de grupların yüksek düzeyde bazı değerlerin paylaşılması amacıyla oluştuğudur. Kişiler

aynı değerleri güden kişilere doğru ekimlenir. Ortak değerler sosyal dayanışmayı yaratan ve sürekli kılan en önemli faktörlerden biridir” (s. 139).

3.2.2 Normlar (rf – Tre, Adetler)

Değerler, toplumsal yaşam içerisinde davranış, tutum ve hareketleri yönlendirirken, normlar bu davranış kurallarının yerine geçebilecek kadar güçlüdür fakat kanun niteliği taşımazlar. “Normlar arasında örf ve törelerin yaptırımları en fazladır. Bir kültürün değerler sisteminin bünyesinin temelinde yer alırlar. Örf-töreler bütün sosyal kültürel normların üzerinde etkilidirler ve zamanla resmi yasalar haline gelirler. Adetler ise bir topluluğun uzunca bir zaman dilimi içinde dışarıdan herhangi bir müeyyide uygulanmaksızın kendiliğinden uymaya, yapmaya alışageldiği ve o topluluk tarafından yapılmasının lüzumlu olduğuna inanılan davranış kalıbıdır. Adetler sosyal yaşamın devam etmesinde rol alırlar ve yaptırımı arttıkça örf-tre halini alırlar. Nişan, düğün, evlenme törenleri, gelin-damat aileleri arasındaki ilişkiler, yemek yeme, misafirlik şekilleri, büyük ve küçüklerin birbirleri arasındaki ilişkiler adetlere örnektir” (Bahar, 2008, s. 71).

3.2.3 Görenekler ve gelenekler

Görenekler, toplumsal yaşam içerisinde görerek öğrenilen ve tekrarlanarak alışkanlık haline gelen, adetlere göre daha az yaptırım gücü olan normlardır. “Görenekler, toplumsal uyumu sağlayan araçlardır. Grup yeleri göreneklere uyum derecesine göre değerlendirilir. Buna göre göreneklere uyanlar doğru, uymayanlar ise yanlış hareket etmektedirler (Bahar, 2008, s. 71).

Gelenek ise, toplumun refahını sağlayan kültürel öğelerin gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktadır. Toplumsal yaşam içerisinde kabul gören kalıplaşmış ve işlevi devam eden kültürel öğeler gelenek haline gelirler. “sosyolojik anlamda önceki nesillerden tevarüs edilen yahut aktarılan öğelerin tümüne yahut bir kısmına gelenek adı verilir. Örneğin rf ve adetler, kurumlar, konuşma şekli, giyim-kuşam tarzı, kanunlar, şarkı ve türküler, masallar vs. hepsi terimin lgat anlamında birer gelenek (rivayet) tir. Fakat terimin bu kullanımı aynı zamanda bu aktarılan öğeler hakkında bir değer yargısı ifade etmektedir. Söz konusu öğelerin değeri hakkında bir yargıyı mştoreken paylaşan gruplar veya toplumlar o öğelerin “varisi” durumundadırlar” (Armağan, 1992, s. 55-56).

3.3 Kültür eşitleri

Kültürel sınıflama yapılırken, sosyal bilimciler çeşitli kıstasları gz önünde bulundurarak kültürü sınıflandırmışlardır. Kültürün tanımlamasında olduğu gibi sınıflamasında da sosyal bilimcilerin, birbirlerinden farklı görüşleri ortaya çıktığı görülür, fakat sosyal bilimcilerin ortak kanaatlerini içine alacak en yaygın sınıflandırma kriterleri şunlardır;

- a) Kültürün yaygınlık derecesine göre (Genel kültür-Alt kültür)
- b) Kültürel öğelerin birleşimine göre (Maddi kültür-Manevi kültür)
- c) Kültürün oluşum biçimine göre (Sonradan öğrenilen kültür-Birlikte oluşan kültür-önceden oluşan kültür)
- d) Toplum yelerinin yerleşim durumuna göre (Köy kültürü-şehir kültürü)
- e) Toplum yelerinin ekonomik durumlarına ya da üretilen mal veya hizmetlerin kullanım amacına göre (Fakirlik kültürü-Zenginlik kültürü)
- f) Kültür içindeki farklılıklara göre (Gerçek kültür-İdeal kültür, Yüksek kültür-Yaygın kültür).

3.3.1 Genel kültür – alt kültür

Yaygınlık derecesine göre yapılan sınıflandırmada kültür, genel kültür ve alt kültür olarak iki bölümde incelenmektedir. Genel kültür, bir toplumun içinde kültürel farklılık derecesi ne kadar derin olursa olsun, o toplumun her kesiminde her coğrafi bölgesinde, benimsenen, yaşayan, toplum bireylerinin davranışları üzerinde etkili, herkes tarafından kabul gören kültürel unsurlar, o toplum için genel kültürdür. Başka bir tanımla; “Bir lke veya ulusun kültüründen söz edildiği zaman genel kültür düşünülür. Söz konusu ülkenin veya toplumun hakim inançları, değerleri, davranış kalıpları vb. genel kültürü oluşturan parçalardır” (Barlı, 2007, s. 276).

Toplumların genel kültürü büyük bir sistem olarak bir çok alt kültürel sistemi içinde bulundurmaktadır. “Alt kültür bir toplumda egemen olan kültürden belli bir düzeyde farklılık gösteren ve azınlıkta olan gruplarca benimsenen kültürdür” (İli, 2002, s. 87). Başka bir ifade ile alt kültür, genel kültürün içinde, kendisine özgü değerler, tutumlar, tavırlar yani sosyal ve yapısal değişikliler biçiminde kendini gösteren kültürdür.

3.3.2 Maddi ve manevi kültür

İnsanların geçmişten günümüze kadar gerçekleştirdiği tüm üretimler olarak ifade edilen kültür, kültürel öğelerin birleşimine göre maddi ve manevi kültür olarak iki bölümde incelenmektedir. Kongar’a göre (1989), “İnsanın yarattığı bütün araç ve gereçler maddi kültüre; yine insanın yarattığı bütün anlamlar, değerler, kurallar manevi kültüre örnektir. Bir başka terminoloji ile maddi kültüre <<teknoloji>>, manevi kültüre ise <<ideoloji>> diyebiliriz.” (s. 19)

3.3.3 Sonradan bellenen kültür, birlikte oluşan kültür ve önceden oluşan kültür

Kültürün oluşum biçimine göre yapılan ayırmda sınıflama, kültürün öğrenilme dönemini kıstas alınarak üç bölümde incelenmektedir;

“Sonradan bellenen kültür, (Postfigurative culture) kişinin veya çocuğun, atalarından öğrendiği kültürdür. Birlikte oluşan kültür, (Cofigurative culture) kişilerin yaşltlarından öğrendikleri kültürdür. Önceden oluşan kültür, (Prefigurative culture) daha ileri yaşlarda kazanılan kültürdür. Yaşlıların gençlerden öğrendikleri kültürdür” (Barlı, 2007, s. 276-277).

3.3.4 Köy kültürü ve şehir kültürü

Toplum bireylerinin yerleşim yerlerine göre yapılan bu sınıflama köy kültürü ve şehir kültürü olarak iki bölümde incelenmektedir. Köy ve şehir, tarih, nüfus, coğrafi özellikler, ekonomik yapı ve sosyo-kültürel durum gibi toplum bireylerinin yaşamlarını etkileyecek değişik kültürel unsurlara sahiptirler, bu unsurlar düşünüldüğünde köy ve şehir iki farklı yerleşim birimi olarak insanlara birbirinden farklı yaşam tarzları sunar. Dolayısıyla, toplum ve toplum bireyleri farklı kültürel unsurlar etkisi altında şekillenmelerinden dolayı köy ve şehir kültürü ortaya çıkar. Köyde “geleneksel” yaşam kültürü sürerken, şehirde “Modern” endüstriyel kültür hakim’dir. “Endüstri toplumu sürekli değişikliklerle hareket halindeyken, geleneksel toplum göreceli olarak istikrarlı bir toplumdur” (Mendras, 2008, s. 154)

3.3.5 Fakirlik kültürü ve zenginlik kültürü

Toplum bireylerinin ekonomik durumlarına ya da üretilen mal veya hizmetlerin kullanım amacına göre yapılan sınıflama sonucu fakirlik ve zenginlik kültürü olarak iki farklı kültür ortaya çıkmaktadır. Fakirlik ve zenginlik kültürü, toplum yaşamı

içinde gerçekleşen, hem üretimlerin hem de topluma ait olan kaynakların, toplum bireyleri tarafından kullanım derecelerinin farklılığıyla ortaya çıkan durumlar karşısında beliren iki farklı kültür biçimidir.

3.3.6 Gerçek kültür – ideal kültür, yüksek kültür – yaygın kültür

Kültür içindeki farklılıklara göre yapılan sınıflandırmada kültür, iki bölümde incelenir, ilk sınıflamada kültürün toplumsal yaşama girme ve toplum bireylerinin davranışlarına yansımaya seviyesine göre yapılmakta ve gerçek kültür-ideal kültür olarak ikiye ayrılmaktadır. Özkalp'e göre (1990), "İdeal kültür toplumu bir arada tutan norm ve değerlerin sadece kurallarda geçerli olmasıdır. Gerçek kültür ise bu norm ve değerlerin günlük yaşam içindeki uygulamada görülen şeklidir" (s. 78) Yani ideal kültür, toplumsal yaşam içinde kurallarla olması istenen sonuçları bekler, gerçek kültür ise yaşanan durumu ifade eder.

Farklılıklardaki ikinci sınıflamada ise aynı toplum içinde yaşayan seçkin olarak gösterilen toplum kesimi ile geniş halk tabakalarının arasındaki farklılığı ifade eder. Özkalp'e göre (1990) "Toplum içinde özel bir yaşam biçimi, zevkleri, alışkanlıkları olan küçük bir elit grubunun sahip olduğu kültüre yüksek kültür denilir. Bunun karşısında ise, büyük halk kitlelerinin benimsediği yaşam biçimi, zevkler, farklı değerler yer alır ki buna da yaygın kültür (popular culture) denilmektedir" (s. 79).

3.4 Kültürel Süreçler

İnsanın insan ile insanın kültür ile kültürün kültür ile ilişkisi ve etkileşim bilinçli ya da rastlantısal, başlangıcı ve sonucu çok önemli olan süreçler içinde gerçekleşir. Bu süreçlerin en önemli özelliği kültürün sürekliliğini sağlamasıdır. Kültürel süreçler, kültürün sürekliliğinin sağlanması ve değişmesinde rol oynayan tüm etken unsurları içeren bir kavramdır. Kültürel süreçlerin içinde pek çok unsur var olmakla birlikte, temel olan kültürel süreçler şunlardır; kültürleme, kültürlenme, kültürleşme, kültür şoku, kültürel yozlaşma, kültürel değişimdir.

3.4.1 Kültürleme

Kültürleme en geniş anlamıyla eğitim ve öğretim anlamına gelmektedir. İnsanlar bireyi oldukları toplum tarafından, belli şartlandırmalar ve aktarımlar yolu ile toplum kültürüne uygun bireyler olmaları ve etkinlik kazanmaları doğrultusunda

yetiştirilirler, işte bu şartlandırmalar ve aktarımlar süreci kültürleme süreci olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir tanımla, “<<Kültürleme, İnsanoğlunun çocuk veya ergin olarak kendi kültüründe etkinlik kazanması ve eğitim süreci sırasında karşılaştığı bilinçli ve bilinç-dışı şartlandırmalar>> olarak tanımlanır” (Güvenç, 1984, s. 131).

3.4.2 Kültürlenme

İnsanların ait olduğu toplumsal kültürün dışında farklı kültürlerle etkileşim halinde bulunması sonucu ortaya çıkan durumdur. Kültürlenme sürecinde, bireyler kendilerinde olmayan yeni kültürel öğeler kazanırken bununla beraber sahip oldukları kültürel öğeleri kaybettikleri de görülmektedir. “Kültürleme okulöncesinde, ailede başlayıp okul dönemi sonunda hızını alırken, kültürlenme, değişik aile, eğitim, okul, meslek, bölge (alt kültür) çevrelerinden kalkıp belli bir yer ve zamanlarda bir araya gelen, birbirini etkileyen akran grupları arasındaki *kültür etkileşimidir*” (Güvenç, 2002, s. 86).

3.4.3 Kültürleşme

Kültürleşme, bir toplum ya da bireyin sürekli etkileşim halinde olması sonucu, etkileşim halinde bulunduğu farklı kültürü benimsemesi ve özümsemesi sonucu ortaya çıkan yeni kültürel yapıdır. Güvenç’e göre (2002), “Kültürleşme sürecinde, iki ya da daha çok kültür, karşılıklı etkileşim sonucu değişime uğrar; yeni sentezler, dinamik bileşkeler yaratırlar. Bu anlamda kültürleşme, toplumun kendi içinde gerçekleşen kültürlenme sürecinin dış dünyaya, yabancı dil ve kültürlerle açılmasıdır. Kültürleşmede, kültürlerin veya o kültürlerde yaşayan bireylerin ve grupların doğrudan etkileşime girmeleri şart değildir. Yazılı basın, Radyo, TV yayınları, sinema, sanat ve moda akımlarının da uzun vadede, birbiriyle yüz yüze gelmeden kültürleşmeleri mümkündür. Çağımızda sözü edilen “*Globalleşme*” (*globalization/ küreselleşme*) budur” (s. 87). Kültürleşme bireysel planda zorla yapılıyorsa, bu durum “zorla kültürleme” olarak tanımlanır, eğer birey ya da toplum, farklı olan kültürü özümseme, benimseme ya da bir toplumun diğer topluma kültürel değerlerini kabul ettirmesi sonucuna varıyorsa bu durumda “kültürel asimilasyon” olarak tanımlanır.

3.4.4 Kültür Şoku

Kültür Şoku; “Bir kültürden başka bir kültüre giden bireylerin yeni kültüre uyum yapmakta karŐılaŐıkları güçlükler, sıkıntılar, gösterdikleri tepkilerdir” (İli, 2002, s. 90). Bireyin kendi kültürel coğrafyasının dışında yabancı bir kültürel ortamda yaşamını sürdürürken, o toplumun sosyal hayatına katılımı ve uyum göstermesi konusunda bir takım zorluklar yaşamaktadır. Bireyin yaşadığı bu durum kültür Şoku olarak tanımlanmaktadır. EĞer bireyin yeni girdiği kültürel ortam hakkında bilgisi önceden az ise, kültür Őokunun etkileri, birey tarafından hem yoğun hem de uzun süreli hissedilmektedir.

3.4.5 Kültürel yozlaşma

Kültürel yozlaşma, bir toplumun asli kültüründen uzaklaŐarak, başka kültür unsurlarını benimsemesiyle ortaya çıkan bir durumdur. Bu durum toplumun kendi kültürel değerlerinin başkalaşmasına ve zaman içinde yok olmasına sebep olmaktadır.

3.4.6 Kültürel değişim

Yaşamın her alanında gerçekleşen değişim, kültür için de geçerlidir. Doğa’nın kendini yeniden ürettiği gibi, insan da kendini yeniden üretmektedir.

Kültürel değişim, toplumsal yaşam içerisinde ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar karşısında, toplumun ihtiyaını karŐılayamayan kültürel unsuru kaldırıp yerine yeni olan kültürel unsuru koymasıyla gerçekleşmektedir. Bu değişim toplumsal yaşamın sağlıklı bir Şekilde sürmesi için gerçekleşmektedir. Kültürel değişimin sonuçları olumlu ya da olumsuz olabilmektedir. Dolayısıyla her yaşanan kültürel değişimin etkileri olumlu değildir. Bununla beraber Kültürel değişimin gerçekleşmesini sağlayan pek çok dinamik vardır. Bu bağlamda, “Kültür statik değildir. Bu nedenle kültür tarihsel süreç içinde değişmektedir. Bilimsel ve teknolojik ilerlemeler, yeni icatlar, alıŐma Şekilleri, nüfus ve g hareketleri, sosyal ve siyasal hayattaki gelişmeler toplumun yapısını etkilemektedir (Bahar, 2008, s. 63-64).

4. DEĞİŞİM

“Değişme her insan toplumunun esas karakteristiğidir. *“Heraclius; Dünyada hiçbirşey sabit değildir, değişme müstesna”* demiştir” (Dönmezer, 1994, s. 400) Bu bağlamda değişim, insanlık tarihi boyunca gerçekleşmiş, insan topluluklarının temel niteliklerinden biri olarak yeryüzündeki yaşamın ve kültürlerin değişmeyen kuralı olmuştur. Değişimin göstergesi olarak zaman akışı içerisinde, bir bütünün öğelerinin, hem kendi içinde hem de kendi dışında bütünlük gösteren diğer unsurlarla olan ilişkilerinde, daha önceki bir zamana göre nitelik ve nicelik olarak farklılıkların meydana gelmesini göstermek mümkündür. Başka bir ifade ile değişim planlı veya plansız gerçekleşebilen, zaman içinde varlıkların ve olayların hem süreklilik hem de muhteviyat olarak sabit kalabilme durumunun ortadan kalkması olarak tarif edilebilir. Bu ifade ile değişim herhangi bir değer yargısı (iyi, kötü, modernleşme, evrimleşme, bozulma, yozlaşma vb. gibi) ortaya koymamaktadır. Bu bağlamda, gerçekleşen değişim, yönü, hızı ve şekli itibariyle gerçekleştiği ortamda tanımlanmaktadır.

Gerçekleşen her değişim bir takım dinamiklerin etkisiyle gerçekleşerek başka değişimlere sebep olmaktadır. Yani değişimlere neden olan dinamikler birbirlerini etkilemekte ve bu durum etki tepki zincirini oluşturarak diğer bir değişime sebep olmaktadır.

Değişim, doğanın her alanında gerçekleştiği gibi, toplumsal yaşamda da gerçekleşmektedir. “Toplum yapısının süreç içinde başkalaşması toplumsal değişme kavramıyla anlatılmaktadır. Bu yönüyle toplumsal değişme, toplum yapısı içindeki toplumsal kurumların ve bu kurumlar arasındaki ilişkiler ağının farklılaşma sürecidir” (Topses ve Topses, 2010, s. 174). Dolayısıyla toplumsal yaşamın devamını sağlamada önemli yeri olan ekonomik, siyasal, teknolojik, sosyal, kültürel, fiziksel vb. gibi pek çok alan zaman içerisinde değişim yaşamaktadır. Değişim süreci içerisinde, bu alanların her biri hem etken hem de etkilenen konumundadır. Yani

toplumsal yaşam içerisindeki ilişkiler ağı içerisinde bulunan bu alanlar, hem değişime neden olan bir dinamik hem de değişimin gerçekleştiği alan olmaktadır.

4.1 Toplumsal Değişime Etki Eden Faktörler

Toplumlar durağan değildir, içsel ve dışsal dinamikler sayesinde sürekli değişim halindedirler. Değişim sayesinde toplumlar, yeni gelişen durumlar karşısında kendilerini yenileyerek istikrar ve sürekliliklerini sağlarlar. Her değişim olumlu değildir, olumsuz olan değişimlerde toplumların hayatlarında gerçekleşmektedir. Dolayısıyla olumlu ya da olumsuz değişimler toplumların hayatında gerçekleşir ve değişimler toplumlar için kaçınılmazdır. “Çünkü sürekli değişen çevre koşulları altında değişemeyen, değişmelere ayak uyduramayan elenir” (Güvenç, 2002, s. 25). Toplumsal değişime etken olan faktörlerin temel olanlarını, şu şekilde sıralayabiliriz.

4.1.1 Fiziksel çevre

İnsanların yaşam biçimlerinin, toplumsal ve kültürel yapılarının şekillenmesinde fiziksel çevrenin çok önemli bir yeri vardır. “İnsan bir “toplumsal yaratık” diye nitelenince, bu düşüncenin kökeninde onun tüm varlığını etkileyen çok önemli bir gerçeğin saklı olduğu ortaya çıkar: Doğuşundan itibaren duygusallık ve düşünce güçleri bakımından ne kadar yetenekli olursa olsun; İnsanın yetişkinliğine ve kişiliğine büyük ölçüde yön veren, ona gelişme olanağı sağlayan başlıca etken “çevre” sidir” (İzveren, 1980, s. 7). Bir toplumun yaşadığı fiziksel çevre, o toplumun sosyal dokusu hakkında bilgi verir. İklim ve coğrafi koşullar toplumsal ve kültürel hayatın şekillenmesinde büyük rol oynarlar. Bu yüzden, toplumlar yaşadıkları yerlere göre avcı, göçebe ya da yerleşik olarak yaşarlar. Günümüz dünyasında ise, teknolojik gelişmeler toplumsal değişimin üzerinde, fiziksel çevrenin etkisini biraz daha azaltmıştır. Çünkü sanayi devriminden sonra değişen üretim teknikleri, avcı-toplayıcı ya da üretimi tarıma dayalı küçük topluluklar, sanayi devrimiyle beraber üretim şekillerini değiştirmek zorunda kalmışlardır. Bununla beraber, farklı bir fiziksel çevre olan kent yaşamı içinde, sanayi üretimi ağırlıklı hale geldiği için, kırsal alanlardaki insan nüfusu şehirlere doğru yönelmiş ve toplumlar için fiziksel ortam değişimi yaşanmaya başlanmıştır. Dolayısıyla, günümüz dünyasında ekonomik, teknolojik birçok unsur, insanların fiziksel çevrelerinin değişmesine etki etmekte ve

değişen fiziksel çevreler insanların karşısına, uymak zorunda oldukları farklı koşullar çıkarmaktadır.

4.1.2 Siyasal etkenler

Toplumsal değişimin önemli etkenlerinden biri de siyasal etkenlerdir. “Siyaset bir ülkede yönetim sanatı ve yönetimle ilgili yöntemler, teknikler ve stratejiler bütünü olarak kabul edilir. Toplumsal ilişkilerin hiçbir alanı siyasetten bağımsız değildir. Her yönetim sürecinin içinde hedeflere nasıl ve hangi yollarla varılacağını içeren bir siyaset, bir bakış açısı, sistemleştirilmiş bir dünya görüşü yer alır” (Topses ve Topses, 2010, s. 94). Dolayısıyla toplumsal yaşam içerisinde ilerlemenin ve değişimin yönünü tayin etme konusunda siyasal etki ön plandadır. Özellikle, modern dünya görüşü ile şekillenmiş olan siyasal düzen ile birlikte toplumlar daha örgütlü bir hale gelmiştir. Örgütlü toplumlarda siyasal yapı, toplum içindeki güç dağılımını belirlediği için, itici bir güç oluşturmakta ve toplumsal yaşamda ilerlemenin ve değişimin yönünü belirlemektedir.

4.1.3 Ekonomik etkenler

Ekonominin değişim üzerindeki etkisi, özellikle sanayi devriminden sonra toplumsal yaşamda, çok daha hissedilir hale gelmiştir. Sanayi devrimi toplumun üretim ve ekonomik yapısında çok büyük değişimlere neden olmuştur. Geleneksel sistemdeki üretim, ihtiyaçları karşıladığı için durağan bir yapıya sahipti. Fakat sanayi devrimiyle beraber yenilikleri ve gelişmeleri özendirici hızlı bir üretim yapısı olan kapitalist ekonomik sistem oluşmuştur. Kapitalizm, “Bireylerin tek tek ya da gruplar halinde, toprak ve genel olarak üretken kaynakların özel mülkiyetine sahip oldukları ve diledikleri gibi kullanabildikleri bir ekonomik örgütlenmedir” (Ölmezoğulları, 1998, s. 21).

Sanayileşme ile beraber coğrafi ve sosyal hareketlilik artmış bununla beraber farklı ekonomik ve kültürel sınıflar ortaya çıkarak toplumların ekonomik yapılarında değişimler gerçekleşmiştir. Toplumun ekonomik yapısındaki değişim, toplum içindeki pek çok dinamiği etkileyerek toplumsal yaşamın farklı alanlarında farklı değişimlere sebep olmaktadır. “Ekonomik yapının değişmesi, yaşayış düzenlerini, aile yapılarını, hukuk sistemlerini, törel değerleri, estetik değerleri, insan ilişkilerini değiştirebilir. Çünkü toplumun üretici güçlerindeki değişimler, üretim ilişkilerini değiştirir. Üretim güçlerinin değişmesi ise aile yapılarında değişimlere neden olur.

Toplumsal yapılar bir bütün olduğuna göre, toplumsal yapıların tüm öğeleri arasında etkileşimler sonucu değişimler, yenileştirmeler yaşanır” (Topses ve Topses, 2010, s. 176).

4.1.4 Teknolojik etkenler

Teknoloji, sanayi devrimi ile beraber insanların doğa üzerindeki egemenliğini arttırarak üretim biçimlerini değiştirmiştir. Özellikle Kitle iletişim ve ulaşım araçlarının gelişmesi toplumsal yaşam içerisinde, mekan ve zaman ilişkisinin yeni bir boyut kazanmasına sebep olmuştur. Günümüzde ulaşım araçları sayesinde insanların hızlı bir şekilde yer değiştirmesi hareketli bir toplumsal yaşamın gerçekleşmesine sebep olmuştur. Diğer yandan bilişim (enformasyon) teknolojisi ile beraber gelişen kitle iletişim araçları, bilginin küresel boyutta çok hızlı dolaşmasını sağlayarak, toplumların sosyal, kültürel, ekonomik hayatlarında önemli değişimlere neden olmaktadır. “Bilgi teknolojisi ve elektronik haberleşmeyle, yakın geçmişte bile bilinmeyen yollarla, zamanı kontrol etmek ve mekanı aşmak olanaklıdır. Bilgisayarlarda saklanan karmaşık bilginin, dünyanın dört bir yanına nakledilebileceği gerçeği, yaşamlarımızı pek çok bakımdan değiştirmektedir” (Giddens, 2000, s. 320). Dolayısıyla teknolojik etkenler günümüzde toplumsal yaşamı, daha önceki zamanlardan çok daha hızlı ve yoğun bir şekilde etkileyerek daha kısa zaman dilimleri içerisinde değişimlerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

4.2 Kültürel Değişim

İnsanlık tarihine bakıldığında, kültürün kökeni ile toplum’un kökeni’nin eş zamanlı olduğu görülmektedir. İnsan topluluğunun olduğu her yerde kültür vardır. Günümüz kadar hızlı ve kitlesel olmasa da tüm kültürler zaman içerisinde değişen koşullara uyum sağlayarak sürekliliklerini sağlamaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında kültürün sürekliliği için değişim kaçınılmazdır. “Değişim nüfus artışı, teknolojik gelişmeler, çevre krizleri, yabancı istilası, kültür içerisindeki davranış ve değerlerin farklılaşmasıyla meydana gelir” (Haviland ve Diğ, 2008, s. 132) Kültürel değişimde önemli olan uyarlanma sürecidir. Çünkü gerçekleşen her değişim toplum hayatına olumlu sonuçlar kazandırmamaktadır. Bu açıdan uyarlanma toplum yaşamının yararına dönük işleyen bir değişimin sonucudur. Her kültürel yapının değişimi

olumlu gerçekleştirebilecek donanımı vardır. İstikrarlı olan toplumlarda değişim yumuşak ve aşamalı gerçekleşir. Dolayısıyla, temel kültürel yapı üzerinde tahribata yol açmaz. Fakat bazen değişimin şekli ve hızı kontrol altına alınamadığında, istikrar bozularak kültürel yapıda bozulmalar gerçekleşir, hatta kültür yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Sosyal bilimciler kültürel değişimi, değişimin oluş şekline göre serbest kültürel değişimler ve zorunlu kültürel değişimler olarak ikiye ayırmışlardır. Serbest kültürel değişim, kültürün doğal değişimi sonucu oluşmaktadır. Yani ihtiyaç gereksinimi ile karşılaşıldığında, toplum tarafından eski olan kültürel unsurun yerine yenisi konulmaktadır. Zorunlu kültürel değişim ise bir kültürün diğer kültürü baskı yoluyla değiştirmesi sonucu ortaya çıkan durumdur. Zorunlu kültürel değişim mekanik bir süreçtir. Bu bağlamda, kültürel değişim mekanizmalarının bazıları serbest kültürel değişim, bazıları da zorunlu kültür değişim olarak tanımlanmaktadır. Bu değişim mekanizmaları tarihsel süreç içerisinde, avcı ve toplayıcı toplumlardan başlayarak, göçebe ve bahçıvan toplumlar, tarım toplumları (ziraatçı), Sanayi (endüstri) toplumları, sanayi sonrası (enformasyon) toplumları gibi toplum çeşitleri içerisinde işleyişlerini gerçekleştirmiş ve günümüze kadar gelmiştir. Günümüzde gelinen noktada ise kültürel anlamda en temel değişim, geleneksel kültürden modern kültüre geçiş olarak nitelendirilmektedir.

4.2.1 Kültürel değişimin işleyişindeki mekanizmalar

Kültürel değişimin işleyişindeki mekanizmalar, Serbest kültürel değişim mekanizmaları (Yenilik, yayılma, kültürel kayıp) ve zorunlu kültürel değişim mekanizmaları (Kültürel etkileşim, Soykırım, yönlendirilmiş değişim) olarak ikiye ayrılmaktadır. Serbest kültür değişimleri, kültürel değişimi kendi isteğiyle kabul eden toplumlarda gerçekleşir. Zorunlu kültür değişimleri ise baskı yolu ile dıştan gelen etkiyle gerçekleşen değişimdir.

4.2.1.1 Serbest kültür değişim mekanizmaları

Yenilik

Yenilik toplumda geniş çaplı kullanım alanı bulan, tüm yeni fikir, yöntem, uygulamalar ve araçlardır. Her yenilik toplum tarafından kabul edilmemektedir. “Bir yeniliğin kabul görebilmesi için toplumun gereksinim, değer ve hedefleri ile görece uyum içinde olması gerekmesine karşın, tek başına bu etmenler yeterli olmayabilir. Gelenek ya da alışkanlıkların gücü, insanların yeni ya da yabancı olanı hemen kabul

etmesine engel olur, çünkü insanlar genelde uyum sağlamalarını gerektiren bir şeyi benimsemek yerine, alışkın oldukları şeylere bağlı kalır” (Haviland ve Diğ, 2008, s. 745-746). Dolayısıyla, yeniliğin kabul görebilmesi için toplum yararına olması, güvenilir olması ve gelenek ile alışkanlıkların gücü karşısında, yüksek bir gereksinim kabiliyetine sahip olması gerekmektedir.

Yayılma

Yayılma, belli fikir, gelenek ve uygulamaların coğrafi açıdan yer değiştirme yoluyla, bir kültürden başka bir kültüre geçmesi durumudur. Başka bir tanımla, “Belli bir toplumda dıştan içe doğru ya da içten dışa doğru, maddi ve manevi öğelerin sürekli olarak yayılması” (Güvenç, 1984, s. 131) durumudur. Kùltürleri arasında ortak özellikleri olan toplumlarda, kültürel yayılma daha kolay ve hızlı gerçekleşmektedir. Kùltürler arası alışveriş çok yaygın bir şeydir. Bir kùltürün başka bir kùltürden ödünç aldığı unsur, o toplum tarafından çoğu zaman kendi kùltürüne uyumlu hale getirilerek kazandırılır. “Ödünç alınan özellikler genelde büyük değişimden geçer. Var olan kültürel özellikler de ödünç alınana daha uygun hale gelecek biçimde değişebilir” (Haviland ve Diğ, 2008, s. 748).

Kùltürel kayıp

Kùltürel kayıp, bir kùltür içerisinde var olan, uygulamaların ya da özelliklerin terk edilmesi olarak tanımlanabilir. Kùltürel kayıp çoğu zaman yenilik yoluyla gerçekleşen değişimle beraber, eski olanın terk edilmesiyle gerçekleşir. Bazen de kültürel unsurun devam etmesini sağlayacak unsurların ortadan kalkmasıyla olmaktadır. Dolayısıyla, eski olan kültürel unsurun yerine hiçbir şey konulamaz. Bu gerçekleşen durum da yerine bir şey koymadan kayıp olarak tanımlanır ve tamamen kültürel unsurun yok olmasıyla sonuçlanmaktadır.

4.2.1.2 Zorunlu kùltür değişim mekanizmaları

Kùltürel etkileşim

Kùltürel etkileşim, “İnsanların kendi grupları ile başka, genelde daha güçlü bir grup arasında birinci dereceden yoğun iletişime bağlı olarak yapmak zorunda kaldıkları büyü çaplı kültürel değişimler” (Haviland ve Diğ, s. 752) olarak tanımlanmaktadır. Kùltürel etkileşim, kültürel yayılma ile aynı şey değildir. Kùltürel etkileşimde her zaman bir güç kullanımı söz konusu olmaktadır. Kùltürel etkileşim genelde, fetih

sırasında, kölecilik dönemlerinde, zorunlu göç durumlarında gerçekleşmektedir. Kültürel etkileşim sırasında iki kültürün birleşmesi, yeni bir kültür oluşturabilir, ya da baskın olan kültür edilgen olan kültür üzerinde hakimiyet kurarak kültürel kimliğin değişmesine yol açabilir. Diğer yandan şiddet kullanılan durumlarda da kültürel yok oluş gerçekleşmektedir.

Soykırım

“Soykırım, Bir halkın başka bir halk tarafından yok edilmesidir. Bu yok ediş, genelde ilerleme adına, kasıtlı bir uygulama ya da başka halklar üzerindeki etkisini umursamadan hareket eden bir halkın uygulamalarının sonucunda kazara gerçekleşir” (Haviland ve Diğ, 2008, s. 754). Soykırım yaşayan toplumların geri kalan bireyleri büyük tarajediler yaşamakta ve kültürel bütünlükleri bozulmaktadır. Soykırımın nedenleri genel olarak, dini, ekonomi ve politik menfaatler olarak gösterilmektedir.

Yönlendirilmiş değişim

Haviland ve Diğ’e göre (2008), “Kültürel etkileşimin en aşırı örnekleri askeri hareketler ya da fetihler ve kontrol etmeye başladıkları kültür hakkında hiçbir şey bilmeyen ya da umursamayan baskıncıların geleneksel politik yapıları yıkması sonucunda yaşanır” (s. 757). Kendilerine dayatılan değişimlere, tepki veremeyecek güçte olan toplumların kültürlerini zedeleyen bir durumdur. Fakat, güçlü baskılara karşı direnen toplumlar, geleneklerini korumaya çalışırlar ve bunu da bağdaştırma¹ yoluyla yaparlar.

4.3 Sosyo - kültürel Değişim

“Genellikle sosyologlar “sosyal değişme” kavramını kullanırken, antropologlar “kültürel değişme” kavramını kullanırlar. Sosyal yapıda, yani insanların insanlarla, kurumların kendi içinde veya kurumlar arası ilişkilerdeki ya da grup içi ve gruplar arası değişmelere sosyal değişme denir.

¹Bağdaştırma (senkretizm) ; Kültürel etkileşim sürecinde, yerel ve yabancı özelliklerin yeni bir sistem içerisinde birleşmesi (Haviland ve diğ, 2008. s. 762).

Bu nedenle sosyal kavramı kültürle eş anlamlı olmayan “toplum” ve “topluluk” kavramlarındaki yapısal değişimleri de ihtiva eder.

“Kültürel değişme” ise sosyal değişmeden soyutlanamaz, ancak çözümlemeci açıdan ayrılabilir. Dolayısıyla kültürel sistemlerdeki değişmeye kültürel değişme denir. Yani ailenin kuruluşu, nişan, düğün, eğitim gibi kültürel sistemlerdeki değişmeye “kültürel değişme” denir” (Aksoy, 2000, s. 55). Bu bağlamda sosyo-kültürel değişimi hem sosyal hem de kültürel değişme olarak tanımlayabiliriz.

“Aşağıda belirtilen konular araştırmacıların üzerinde durdukları değişme konularından bazılarıdır. Bunlar aynı zamanda sosyo-kültürel sistemin nelerden oluştuğu konusunda bir fikir vermektedir.

- 1- Toplumsal rol ve statülerdeki değişimler.
- 2- Ekonomik varlıklardaki değişimler.
- 3- Nüfus artış hızındaki değişimler.
- 4- Üretim ilişkilerindeki değişimler.
- 5- Aile ve akrabalık ilişkilerindeki değişimler.
- 6- Dinsel kurumların değişmesi.
- 7- Gelenek göreneklerin değişmesi.
- 8- Teknolojik değişimler (Üretimde kullanılan araç gereçlerin değişmesi).
- 9- Eğitim kurumundaki değişimler.
- 10- Kişilik değişimleri.
- 11- Sanatta değişimler.
- 12- Çocuk yetiştirme yöntemlerinde değişimler.
- 13- Cinsel davranış, tutum ve değerlerinde değişimler.
- 14- Kitle iletişim sistemlerinin değişmesi.
- 15- Dilde değişimler” (Tezcan, 1984, s. 3).

Sosyo-kültürel değişimlerin ortaya çıkışında pek çok etken vardır. Bu etkenler aynı zamanda birbirlerini de etkilemektedirler. Bu etkenlerden bazıları şunlardır. Şehirleşme, teknolojik gelişme, ekonomik düzende meydana gelen olumlu ve

olumsuz hareketlenmeler, Siyasal gelişmeler, Mübadeleler, Turizm hareketleri, nüfus hareketleri, biyolojik, coğrafi ve sosyal afetlerdir.

Sosyo-kültürel değişime işaret eden bir durum olarak geleneksel kültürden modern kültüre geçiş, günümüzde sosyal bilimcilerin halen üstünde çalıştıkları konulardan biridir, sosyo-kültürel değişimi engelleyici ya da yavaş ilerlemesini sağlayan, psikolojik, kültürel ve gelenekçilik olarak adlandırabileceğimiz etkenler vardır. Psikolojik etkenler düşünüldüğünde, şehir hayatına uyum gösterememe söylenebilir, kültürel etken olarak ise, yeni bir kültürel kalıbın var olan kültürel yapı içerisinde kabul görmemesi ile anlatılabilir. Gelenekçilik de ise, insanlar geçmişe saygı ve özleminden dolayı yeni şartlar yerine eski olan kültürel unsurla neler yapabileceklerini düşünürler. Geleneğin, kültürel mirasın aktarılmasında ve devamlılığında çok önemli bir yeri olduğu için, geleneğe bağlı insanlar değişim konusunda çok hassas davranmaktadırlar.

4.4 Gelenek

Zengin ve karmaşık bir yapıya sahip olan gelenek, kültürün devamını sağlayan bir olgu olarak hakkında pek çok tanımlama yapılmıştır. TDK' ya göre (2013) “Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi töre ve davranışlar, anane” olarak tanımlanmaktadır. Gelenek, yalnız geçmişteki yaşamla alakalı değil aynı zamanda, bugün ve gelecekteki insan yaşamına yönelik işlevi olan bir kavramdır. Oxford'a göre, (2013), “ Uzun süredir yerleşmiş kuşaktan kuşağa aktarılan adet ve inançlar” olarak tanımlanmaktadır. MW'a göre, (2013), “ Miras kalan, yerleşmiş, adet haline gelmiş düşünme, eylem ya da davranış biçimi” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlamalara bakıldığında temel olarak geleneğin hem bir kültürel kalıntı olduğu hem de toplumların kültürel sürekliliğini devam ettiren bir olgu olduğu görülmektedir. Bu bağlamda gelenek, geçmişten günümüze, toplum ilişkileri sonucu toplumsal mutabakatla oluşan tarihsel bir süreçtir. İnsan toplu halde yaşayan toplumsal bir varlıktır ve bulunduğu toplumun kültürüne göre şekillenmektedir. “Doğduğu andan itibaren içinde doğduğu gelenekler kişinin deneyim ve davranışını biçimlendirir” (Benedict, 2011, s. 33). Dolayısıyla, birey geleneklerin kendisini biçimlendirdiği şekliyle dünyayı görmektedir.

Kültür maddi ve manevi unsurlardan oluşmaktadır. Gelenek ise kültürün manevi unsurlarının aktarımını, sürekliliğini sağlamaktadır ve değişmesi en zor olan, yaptırım gücü yüksek toplumsal kurallar olup, toplum içinde yapılacak olan her şeyin meşruiyet sınırını çizmektedir.

“Gelenek en genel anlamıyla folklorik, sosyolojik yahut dini boyutlarıyla bir sürekliliğe işaret eder. Gelenek içinde varolduğu (veya varetildiği) sfer’i bir süreklilik zinciriyle geçmişten bugüne, oradan da yarına bağlamak ister. Geleneğin özünde bulunan bu süreklilik kavramı bir bakıma onun sebep-i vücududur. Sürekliliğin halkalarındaki bir kopma geleneğin otantikliğini zedeler ve zamanla yozlaşmasına, başkalaşmasına sebebiyet verir. Süreklilik geleneğin ilk tipolojik özelliği ise, ikinci özelliği de sürekliliği sağlayan seleflerin üstünlüğü (geçmişe saygı) fikridir. Geçmiş (geleneğin hayatiyetini geçmişte sağlamış olanlardan kurulu olan geçmiş), bugünden her zaman daha saygıya değer, daha otantik ve daha saf bir dönemini teşkil eder geleneğin. Gelenek bu anlamda geçmişle bir hesaplaşmayı, geçmişin tartışılmasını ya da sorgulanmasını istemez, hatta yerine göre yasaklar. Bunun bir sonucu olarak da yeni ortaya çıkan unsurlardan hoşlanmaz. Onları ya gelenek içinde bir yere oturtur ya da bid’at sayarak kaçınılmasını ister” (Armağan, 1992, s. 19-20).

Bu bağlamda gelenek, toplumsal yaşamı şekillendiren kültürün, omurgasını oluşturmaktadır.

“Geleneğin ayırt edici yönlerinden biri belki de en önemlisi yanı onu ”gelenek” kılan ana özelliği, bizatihi bir “seçilim” e tabi tutulmuş olmasıdır” (Özbudun, 2003, s. 281). Gelenekler toplumun geçmişten gelen hafızası olarak, çok sayıda kültürel manevi unsuru, toplumun düşünce yapısını, davranış biçimlerini ve pek çok pratiği geçmişten geleceğe taşıırken, gelişirler, olgunlaşırlar bazen de koşullara göre zayıflarlar ya da yok olurlar. Başka bir ifade ile bir kuşak kendinden önce devraldığı her şeyi gelenek olarak algılamamaktadır. Devraldıklarını bulunduğu koşullar içinde değerlendirerek, ya yeniden yorumlamakta ya da tümüyle elemektedir. Bu durum geleneğin süreklilik içinde değişim halinde olduğunu da ifade etmektedir. Diğer yandan toplumsal yaşam içerisinde alışkanlık haline gelmiş her tekrarlan olgu da gelenek sayılmamaktadır.

“Bir olgunun “ gelenek” olarak kabul edilebilmesi için;

- 1- En az üç kuşak boyunca sürüyor olması;
- 2- Zımnen de olsa, bir değer yargısı ifade etmesi, bir başka deyişle yaptırımcı/kural koyucu olması;

- 3- Geçmişle şimdiki durum arasında bir süreğenlik duygusu yaratması gerektiği söylenebilir” (Özbudun, 2003, s. 282).

Geleneksel toplum ekonomik etkinliklerin daha çok tarım ve hayvancılığa dayandığı, geleneksel kuralların ve düşünce yapısının hakim olduğu bir toplum biçimidir. Geleneksel toplumsal yaşam pratiği içinde yaşamın tüm yönleri bellidir ve toplumsal yaşamda, hukuk, ahlak, siyaset, bilgi, sanat gibi pek çok alana gelenek kaynak oluşturmaktadır. Geleneğin yaptırımcı ve meşrulaştırıcı tarafından bakıldığında, bu yanıyla gelenek, toplumsal yaşamın her alanına önemli girdiler sağlamaktadır.

“Çeşitli sosyolog, antropolog ve sosyal düşünürler tarafından değişik tanımları yapılan geleneksel toplumun ana özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz.

- 1- Modern toplumun sanayileşme, kentleşme, bireyleşme, akılcılık, piyasa ekonomisi gibi özelliklerine sahip değildir.
- 2- İnsan ilişkileri duygusal, samimi ve yüz-yüzedir.
- 3- Örgütler henüz uzmanlaşmamıştır.
- 4- Aile ve birinci grup ilişkileri egemendir.
- 5- Kitlesele okur-yazarlık yoktur.
- 6- Toplumsal hareketlilik (dikey olsun, yatay olsun) çok yavaştır.
- 7- Değişme (sosyal değişme) “gelenek” in ve geleneğin belirlediği siyasal yapının “içinde” vuku bulur, yani geleneksel yapı büyük ölçüde değişmeden muaf kalır.
- 8- Toplumun alt-unsurları, kültürel faaliyetler, sosyal ilişkiler, her toplumun ana dinamiğini besleyecek biçimde çalışarak toplumun çerçevesinin korunmasına yardımcı olurlar ve böylece modern toplumlarda görülen toplumsal unsurlardaki dağınıklık geleneksel toplumlarda yerini bir bütünlüğe bırakır (istikrar)” (Armağan, 1992, s. 63-64).

Bütün gelenekler, kendisine aidiyet hissiyle bağlanmış insanlara içinde taşıdığı öğelerin tutarlı ve güvenilir olduğuna dair bir kanaat aşılarmaktadır. Dolayısıyla, geleneğin bu özelliği bağlayıcılık arz etmektedir. Geleneğin bağlayıcı olmasında, kolektif yaşamı sağlayan kural, ahlak ve duygusal içeriğinin önemli etkisi vardır. Toplumlar kültürel belleklerinde var olan, geçmişin bilgilerini gelecek kuşaklara, pek

çok yazılı ve sözlü olan geleneksel ritüel ve bedensel pratiklerle aktarmaktadırlar. Bu aktarma işlevi toplumsal istikrar ve sürekliliği güvence altına alan sosyal bir işleve sahiptir. “Geleneksel kültürlerde geçmişe, önceki kuşakların deneyimlerini içerdği ve sürdürdüğü için saygı gösterilir ve simgelerine değer verilir. Gelenek, düşünümsel davranış izlenmesiyle topluluğun zaman-uzam düzenlemesinin bir araya getirilme tarzlarından biridir. Yine gelenek, belirli bir etkinlik ya da deneyimi, yinelenen toplumsal uygulamalarla yapılanmış olan geçmişin, bugünün ve geleceğin sürekliliği içine yerleştiren bir zaman ve uzam kullanma yoludur” (Giddens, 2010, s. 39) yani gelenek zamanın ve mekan’ın organizasyonu ile ilgilidir. Gelenek zamanı kontrol etme aracılığıyla mekanda kontrol etmektedir. Bu bağlamda gelenek içinde bulunan pek çok ritüel içerikli uygulamalarla toplumun kontrolünü sağlayarak, toplum düzeninin sağlıklı ilerlemesi doğrultusunda toplumsal yaşama girdiler sağlamaktadır.

4.4.1 Kültürel Bellek

Kültürel bellek, yaşamın kültürel açıdan geçmişle olan bağlantısını vurgulayan bir kavramdır. Kültürel belleği, anlayabilmek için öncelikle bellek kavramını açıklamak gerekmektedir. Bellek kavramı genel olarak geçmişte yaşananları ve öğrenilenleri zihinde saklamak olarak ifade edilebilir. Draaisma’ ya göre, (2007), “Latince *memoria* sözcüğünün iki anlamı vardı: “Bellek” ve “Hatıra”. İngilizcedeki “memorial” sözcüğü de eskiden iki anlamda kullanılmaktaydı: “Hatıra” ve “yazılı kayıt”. Bu ikilik, insanın hatıraları ile bu hatıralardan bağımsız olarak bilgiyi kaydetmek için keşfedilmiş araçlar arasındaki bağlantıyı vurgular” (s. 47) Bu bağlamda bellek, hatırlama ve anımsama gibi kavramların, kayıt etme kavramı ile oluşturduğu ilişki bütünüdür. Bu ilişki bütünü içerisinde, kayıt etme şekli, belleğin aktarımı açısından önemli bir yer tutmaktadır. Belleğin aktarımı için kayıt, temelde sözlü ve yazılı olarak iki farklı şekilde gerçekleşmektedir fakat günümüzün gelişen teknoloji ile beraber kayıt biçimleri çeşitlenerek artmıştır.

Kültürel bellek kavramı, bellek çeşitliliği içerisinde ayırtediciliğini belleğin kayıt etme şekli ile ortaya koymaktadır. Kültürel bellek, nesneleştirmeyi ve törenselliği içerisinde barındıran, gündelik hatırlamaya değil kökensel hatırlamaya dayanan sözlü bellektir. Kültürel bellek bir toplumun geçmişten günümüze kadar ürettiği her şeyi içermektedir. Bu bağlamda toplumların ürettikleri kültürler aynı zamanda o toplumun kimliğinde oluştururlar. Toplumun kimliğini kaybetmemesi için kültürel

değerlerini koruması gerekmektedir. Kültürel kimliğin korunması toplumun kültürel belleğinin korunmasıyla eşanlamlıdır.

Kültürel bellek biyolojik olarak aktarılmadığından dolayı, toplumsal yaşam içerisinde onu taşıyan unsurların sürekliliği sayesinde canlı kalır. Kültürel belleğin toplumsal yaşam içerisindeki taşıyıcıları ağırlıklı olarak ritüel içerikli uygulamalar olmak üzere, anlatılar, mekanlar, giysi, takı vb. gibi buna benzer pek çok öğelerdir.

Kültürel belleğin taşıyıcıları hatırlamayı yineleyerek, toplumun kültürel belleğinin tazelenmesini sağlamakta ve canlı tutmaktadır. Kültürel belleğin canlılığı ve sürekliliği toplumun refahı için hayati önem arz etmektedir. Bu sayede, kültürün gelecek kuşaklara aktarımı gerçekleştirilmektedir. Zaman içerisinde değişimler yaşansa bile kültürel sürekliliğin devamı açısından kültürel belleğin taşıyıcıları değişime uğrayarak da olsa kültürel belleğin sürekliliğini devam ettirmektedirler.

“Kültürel bellek gündelik dünyayı yadsıyıcı ve potansiyel öğeler katarak dünyayı genişletir ve tamamlar, ve bu şekilde, varlığın, gündelik yaşama bağlı olarak kaybettiklerini yeniden kazanmasını sağlar. İnsan yaşamı kültürel bellek sayesinde, kültürel evrimin tüm aşamaları boyunca korunan bir iki boyutluluk ya da iki zamanlılık kazanır” (Assmann, 2001, s. 60). Kültürel bellek kendisini taşıyan unsurlar sayesinde toplumsal yaşam içerisinde bireylerin gündelik yaşamlarının da sağaltılmasını gerçekleştirmektedir.

Bu bağlamda, toplumun istikrarını ve refahını sağlama konusunda önemli bir işleve sahip olan kültürel bellek, geçmiş ile bugün arasında bağlantı kurmakta, taşıyıcıları sayesinde hatırlamayı yineleyerek, toplumun kültürel belleğinin tazelenmesini sağlamakta ve canlı tutmaktadır. Kültürel belleğin canlılığı ve sürekliliği toplumun refahı için hayati önem arz etmektedir. Bu sayede, kültürün gelecek kuşaklara aktarımı gerçekleştirilmektedir.

4.4.2 Geleneksel toplumda ritüel edim

Geleneksel toplumlarda, gerek dinsel gerekse din dışı ritüel (tören) içerikli nesneler (müzik, şarkı, dans, vaaz, düğün, öykü anlatımı, konuşma, şifacılık vb.) toplumun işleyişini ve refahını sağlayan, içinde sanatsal muhteveyata sahip olan unsurlardır. Ritüel (tören) içerikli kültür ürünleri, taklitsel, zihinsel, bedensel vb. gibi birçok yolla toplum bireyleri tarafından kollektif bir yapı içerisinde edinilerek toplumsal bütünlüğü sağlama görevini yerine getirmektedirler.

“Toplu gösteri ve törenler toplu gerçekleri canlandırır. Ritüellerde toplu gösterilerdir, bir arada yapılır, katılanları canlandırır, kışkırtır, korur, yeniden yaratır. Kişiye kutsal olguları, olaylar karşısında nasıl davranacağını gösterir. Törenlerin nitelikleri, amaçları ne olursa olsun hepsinin işlevi bireyleri bir araya getirmek, aralarındaki bağları çoğaltmak, yakınlaştırmak, birbirleriyle daha içli dışlı olma olmalarını ve toplumun ortak bilince ulaşmasını sağlamaktır” (And, 2012, s.308).

Geleneksel yaşam içerisinde ritüellerin tekrarlanmaları çok önemlidir. Ritüellerin tekrarlanması sayesinde toplumun kültürel yapısı içerisindeki düşünceler devamlı olarak yinelenir, bununla beraber yeni olan unsurlarda topluma aktarılır. Bu sayede, bireylerin belleği canlı tutularak, toplumun ayakta durması sağlanmaktadır.

Ritüeller toplumsal yaşam içerisinde tekrarlama pratikleri ile bir yandan topluma kazandırılmak istenen yeni unsurun alışkanlık yaratmasını sağlar diğer yandan ise var olan unsurun güncellenmesi sağlar. Bu bağlamda, kazandırılmak istenen unsurun ilk aşamada alışkanlık yaratmasını sağlamakta, var olan unsurun ise güçlenmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla, Ritüeller alışkanlık yarattığında zaman içerisinde kültür içerisinde kök salmakta ve güçlenmektedirler. Ritüellerin devamlılığı açısından tekrarlama pratiklerinin çok önemli olduğu görülmektedir.

Geleneksel toplumlarda, ritüellerin tekrarı sayesinde topluluk bilinci ve toplumsal kurallar, toplum bireylerine devamlı hatırlatılmakta, işbirliği ve dayanışma duygusu yaşanarak topluluk içinde uyum gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda, geleneksel toplumlarda dans, düğün, doğum, ayinler, bayramlar, şenlikler gibi pek çok alan ritüel edimlerin gerçekleştiği alanlardır. “McNeill insanlarda, beraber tempo tutma oyununun ileride bir performansa dönüştüğünü, bir “festival etkinliğine dönüştüğünü, bu etkinliğe topluluktaki hemen hemen herkes katıldığı ve durmadan saatlerce devam ettiği zaman... topluluğun birbirine daha sıkı bağlandığını ve başarılması daha kolay her tür işbirliği çabasını gerçekleştirdiğini” gözlemlemiştir” (Sennet, 2012, s. 110).

Ritüeller geçmiş ile geleceği birbirine bağlamaktadır. Özellikle kültürün kuşaktan kuşağa aktarılmasında ritüel eylemler çok etkilidir. Bu noktada taklitsel süreçler devreye girmektedir.

“Ritüel süreçlerin eşzamanlı (synchronous) ve artzamanlı (diachronous) yönleri ritüel etkinliklerin başarısı için elzemdir. Ritüellerin edimlenmesi sırasında, katılımcılar

diğer katılımcı-ların eylemleriyle hemen ve doğrudan ilişki kurarlar. Bu, duyuları, bedenin hareketlerini ve kelimelerin, seslerin, dilin ve müziğin ortak anlayışını kullanarak, oldukça taklitsel bir tarzda meydana gelir. Ritüelin bütün bir düzenlenişi ve meydana gelişi, yalnızca tüm ritüel eylemler başarılı bir şekilde eşgüdümle- diğinde ve tam olarak düzenlendiğinde meydana gelir” (Wulf, 2009, s. 249).

Eşzamanlı ritüeller, taklitsel süreçlerin yarattığı uyumlu etkileşimlerle, uyumlu bedenleri, düşünce iklimi içerisinde karşılıklı alışverişi ve işbirliğini gerçekleştirerek, bireylerin kolektif bilincinin oluşmasını sağlar ve cemaat duygusunu yaratır. Taklitsel süreçlerde uyumlu etkileşim ritüellerin başarısı için önemlidir. “Uyumlu etkileşim, ritüel etkinliklerin birbirleri ile taklitsel olarak ilişki içinde olmasını gerektirir. Bu olursa, ritüel katılımcıları arasında enerji “geçişleri” olabilir ve yoğun, hoş ve bağlayıcı olarak tecrübe edilebilirler” (Wulf, 2009, s. 249).

Artzamanlı ritüeller ise, tarihsel süreç içerisinde daha önceki ritüellerle olan ilişkilerini vurgulamaktadır. Ritüeller değişime uğrasa bile ritüellerin sürekliliğini sağlamaktadır. “Ritüel eylemler, önceki ritüellere taklitsel göndermeler içerirler. Bu göndermeler taklitsel olarak yapıldığından, mevcut bağlama oturması için sonradan adapte edilen ritüelin önceki edimlerinin bir izlenimini yaratırlar. Gereksinimlere bağlı olarak, bu süreç ritüel’in bazı yönlerinin dönüşümüne tanıklık edebilir” (Wulf, 2009, s. 250).

Ritüellerin içeriği ve vurguladığı düşünce ne olursa olsun etkisi yalnızca ritüel eylemin gerçekleştiği zamanda değil aynı zamanda ritüelle alakası olmayan diğer düşünce ve davranışların üstünde de görülür. Bu bağlamda, ritüellerin toplumsal yaşamın her alanında etkilerinin olduğu görülmektedir. Ritüeller pek çok hareketi ve nesneyi sembolleştirerek uyandırdığı çağrışımlarla toplumsal yaşamın içerisinde etkisini canlı tutmaktadır. “Ritüeller, farklılıkların üstesinden gelmeye ve ortak çıkarları tesis etmeye hizmet eder. İç ve dış dünya yaratırlar, içerir ve dışlarlar. Bu yalnızca dilbilimsel-iletişimsel seviyede değil, aynı zamanda bedensel ve maddi seviyede meydana gelir. Gerçek ve potansiyel şiddeti kanalize ederler ve düzen yaratırlar” (Wulf, 2009, s. 235).

Dolayısıyla ritüeller toplumsal yaşam içerisinde bireylere güven hissi vererek, bireyler üzerinde hem değer yargısı ifade etmekte hem de bağlayıcılık sağlayan bir unsur olmaktadır. Geçmiş ile geleceği birbirine bağlayan, Toplumsal yaşamın

düzenini sağlayan ve de bireylerin aidiyet hissi yakalamasını sağlayarak kolektif bilinci sağlayan ritüeller, geleneksel toplum yaşamının devamlılığını sağlayan en önemli unsurların başında gelmektedir. “Eski bir Çin doktrinine göre, dans ile müziğin amacı evreni kendi yolunda tutmak ve doğayı insana yararlı olmaya zorlamaktır. O yılın refahı, mevsimleri karşılayan şenliklerde düzenlenen müsabakalara bağlıdır. Eğer bu toplantılar yapılmazsa, ürünler olgunlaşamayacaklardır” (Huizinga, 2010, s. 33).

Geleneksel toplumlarda, Düğünler, danslar, İktisadi faaliyetler, yeme, kutlama vb. gibi pek çok alan ritüel edimlerin yaşandığı alanlardır. Ritüeller bu alanlarda toplumun değerlerini, bireylerin bünyelerinde tesis etmektedirler. Bu sayede geleneksel toplumların refahı, düzeni ve istikrarı sağlanmaktadır.

4.5 Modernizm

Modernizm 1300. yıllardan sonra batıda ortaya çıkmış bir kavramdır. Ortaçağ da yani modernizm öncesinde kilise'nin hakim olduğu toplumsal yapı içinde, üretilen bilgi kilise tarafından dağıtılmakta ve bununla beraber, düşünce, toplumsal örgütleniş biçimi, toplumsal yaşam ve değer yargıları kilise'nin kontrolü altında şekillenmekteydi, Keşifler ve icatlarla içine girilen 15. yüzyılda, din baskısının çok yoğun yaşandığı ve insanların karanlık dönem olarak nitelendirdikleri ortaçağ döneminden, dinde yenileşmeyi savunan hareketlerin gerçekleştirdiği protesto akımları sayesinde çıkmıştır. Din baskısının azalması ile beraber, Batıda Rönesans dönemi başlayarak reformlar gerçekleştirilir ve ardından kaynağını Rönesans'dan alan, din ya da tanrı merkezli eski geleneksel düzenlemelerin ve toplumsal yapının yerine, akılcılığın ve ilerlemenin ön planda tutulduğu, insanın yalnız manevi değil aynı zamanda maddi bir varlık olduğu görüşünün hakim olduğu, yeni bir dünya görüşü olarak 17. yüzyılın sonunda aydınlanma çağı başlar.

““Modernlik”, on yedinci yüzyılda Avrupa’da başlayan ve sonraları neredeyse bütün dünyayı etkisi altına alan toplumsal yaşam ve örgütleniş biçimlerine işaret eder” (Giddens, 2010, s. 9). Modernizm esas olarak 1300. yıllardan sonra ortaya çıkmış bir kavram olmasına rağmen, bir dünya görüşü olarak ortaya çıkması çeşitli aşamalarla gerçekleşmiştir. 14. yüzyıldan başlayarak modern yaşam tarzının temellerinin oluşmasını sağlayan gelişmeler olmuştur. Nüfusun artarak şehirlerin yaşam merkezi olmaya başlaması, bununla beraber yaşanan ekonomik gelişmeler, bilginin daha

abuk ileilmeye başlaması, matbaanın icadıyla beraber kilisenin eğitim tekelinin yıkılması, sanayi devriminin gerçekleşmesi, aydınlanma çağının sonunda gerçekleşen Fransız devrimiyle beraber ortaya çıkan modern siyasal kurumlar, yaklaşımlar ve temel medeni haklar, ulus devletlerin ortaya çıkması, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan toplumsal kurumlar ve anlayışlar gibi aşamalar sonucunda modernizm bir dünya kültürü olarak ortaya çıkmıştır.

“Fransız devrimi, hem Fransa’nın hem de kıt’a Avrupası’nın bütün toplumsal ve siyasal yapılarını, monarşizmin, Kilisenin ve aristokrasinin düzenini “Eski düzeni” yıkmış, bu düzene dayalı bir dünyanın sonunu ilan etmiştir. 1789, fiilen olmasa bile hükmen, modern tarihin ilanıdır” (iğdem, 2006, s. 61). Modernizm, modernleşme sürecini bir dünya görüşü olarak tanımlayan ve modern, modernlik, modernleşme gibi kavramları daha st bir anlam çatısı altında toplayan, daha çok ideolojik bir anlam çağrıştıran terimdir. Modern kavramı, Avrupa da ortaya çıkmış bir kavram olarak, Rönesans ile birlikte şekillenen toplumda, toplum hayatının her alanında sürekli gelişmeyi ifade eden ve Avrupalı değerleri vurgulayan bir kavramdır. Bununla beraber gündelik yaşamda modaya uygun anlayışlara da modern denilmektedir. Modern kelimesi sıfat olarak kullanılan bir kavramdır, Modernlik ise modern anlayışın gerçekleştirmiş olduğu kitlesel, kültürel ve toplumsal değişikliklerin, ilişki ve kurumlar ölçeğinde somut olarak gözüken durumudur. Modernleşme ise modernliğe götüren süreci tanımlamaktadır. Modernleşme genel olarak, kültürel, sosyal, siyasal, ekonomik vb. gibi alanlarda gelişmiş batı toplumlarının sahip olduğu örgütlenme biçimi, kurumlar ve değerlere sahip olmak amacıyla gerçekleştirilen hareketlerdir.

Modern dünya görüşü, aydınlanma döneminin pozitivist, rasyonalist ve laisizm mantığı doğrultusunda, esas itibariyle bilimsel, kültürel, siyasal ve endüstriyel olarak, dört temel boyutta şekillenmiştir. Bilimsel alanda, din anlayışı etkisi altındaki doğa anlayışından, insan aklının doğa üzerinde hakimiyet kurabileceği ve doğanın belirsizliklerini, insanın kontrolü altında gerçekleştirilen deneysel bilgiye dayalı bilim yolu ile çözülebileceği anlayışına geçilmiştir. Kültürel alanda, toplum yaşamının temellerinin sadece rasyonalist temeller olabileceği düşüncesi ön plana çıkarılmıştır. Siyasal alanda, Fransız devrimi ile beraber bilginin topluma aktarılması gerçekleşmiş ve bilgilenen ve bilinçlenen halk kitleleri sayesinde modern devlet olgusu ortaya çıkmıştır. Endüstriyel alanda ise, Sanayi devrimi ile beraber

makineleşme, işçi sınıfının ortaya çıkması ve kentlerde nüfus artışı gerçekleşmiştir. Modernleşme genel olarak kalkınmaya ve gelişmeye vurgu yapan bir kavram olarak, tek bir unsurla ve tek bir boyutla ifade edilemez, bu yapısı itibariyle karmaşık bir süreci ifade etmektedir.

“Modernleşme çağdaş toplumun ileri karmaşık bir örgütlenme eşliğinde devamlı gelişen teknolojisinin (doğal) çevreyi kontrol altına aldığı bir süreçtir” (Aydın, 1993, s. 23). Modernleşme, çeşitli unsurları ve onların alt parçalarını içerir, bununla beraber bir takım iç içe geçmiş değişken dinamikler de modernleşme süreciyle eş zamanlı hareket etmektedir.

“Modernleşme özgür bir değişmeyi değil fakat birbirleriyle iç içe girmiş dönüşüm süreçlerinin bir yumağını ifade etmektedir. Her şeyden önce modernleşme, malların kütleli üretimine dayalı endüstriyel kompleksleri ifade eder. Fakat modernleşme hiçbir zaman endüstrileşmeyle sınırlı kalmaz. Modernleşme aynı zamanda artan kentleşme, büyü ve dinin gerilemesi, düşünce ve eylemlerin ileri derecede akılcılaşması, gittikçe ilerleyen demokratikleşme ve azalan toplumsal farklılıklar, aşırı bireycilik ve daha pek çok başka ekonomik toplumsal, siyasal ve kültürel değişimleri içermektedir” (Özgiraz, 2003, s. 44-45). Modernleşme sürecinin bu karmaşık yapısı, sanayileşme, eğitime verilen önemle beraber okur-yazar nüfusun artması, kentleşme, kitle iletişim ve ulaşım araçlarının artması, siyasete olan ilginin artması ve toplumsal hareketlilik gibi değişken dinamiklerin birbirlerini etkilemesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu ortaya çıkan durum toplum ve toplum bireylerinin maddi ve manevi her alandaki durumlarını etkileyerek, toplumu ve toplum bireylerini, gelişen yeni durumlar karşısında oluşan yeni durumu kavrama ve bu durum karşısında pozisyonunu yeniden belirleme durumuyla karşı karşıya bırakmaktadır. Bu bağlamda modernleşme sürekli değişimi, kendi içinde sistemli ve belirli bir düzenliliği, bununla beraber de karşılıklı bağımlılığı yaratmaktadır.

Modern toplumun en önemli özelliklerinden birisi kendinden önceki toplumsal yapılardan üretim ve tüketim biçimi yönünden çok farklı karaktere sahip olmasıdır. Modern toplum ekonominin daha önceki toplumlarda olduğundan daha ayırt edilebilir ve derin etkilere sahip olduğu toplumdur. “Modernliğin ortaya çıkışı her şeyden önce, modern ekonomik düzenin, kapitalist ekonomi düzeninin ortaya çıkışıdır. Ama modern toplum aynı zamanda farklı bir devlet oluşumunu, daha genel anlamda da, farklı örgütlenme türlerini içermektedir” (Giddens, 2001, s. 85).

Modern dönemle beraber gelişen ekonomik yaşam sayesinde genişleyen pazar ekonomisi, toprağa bağlı tarım ekonomisinden, pazarlara açık piyasa ekonomisine geçilmesini sağlamıştır. Bununla beraber ticaretteki değiş tokuş sisteminin yerini, alım satıma dayanan para sistemi almıştır. Giderek genişleyen pazarlarda, kullanılan ortak dil uluslaşmayı gündeme getirmiş bununla beraber ticaret alanlarında beliren kontrol ihtiyacı, merkezi devlet anlayışının gündeme gelmesini sağlamış ve ardından da ulus devlet sisteminin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. “Modernleşmenin bir çok alanda yeni oluşumları harekete geçiren özelliğini, Habermas şu sözlerle vurgular: Modernleşme, birbirini tamamlayan ve etkilerini giderek arttıran süreçlerin tamamını ifade eder. Bu anlamda kaynakların seferber edilmesini ve kapitalleştirilmesini, üretim güçlerinin gelişmesini, emek ve çalışma verimliliğinin yükseltilmesini içerir. Keza, merkezi bir siyasi örgütün kurulmasını, ulusal kimliğin yaratılmasını gerektirir. Bunlara siyasi katılımı, kent yaşamını ve kamunun eğitimini imkan dahiline sokan hakların yaygınlaştırılmasını eklemek gerekiyor. Sözü edilen değişimlerin altında da kuralların ve değerlerin laikleşmesi yatar” (Oktay, 2012, s. 246).

Modernleşme, genel olarak kalkınmaya ve gelişmeye vurgu yapan bir kavram olarak, geleneksel yaşam biçiminden modern yaşam biçimine geçerken bazı basamakların geçişini zorunlu hale getiren aşamalı bir süreçtir. Bu bağlamda geleneksellikten modernliğe geçişte toplumların yaşamak zorunda olduğu ne geleneksel, ne de modern olan ara kesitler vardır. Bu aşamaların her toplumda yarattığı sorunlar farklıdır. Genel olarak bu toplumlar gelişmekte olan toplumlar olarak nitelendirildikleri için, değişimi yaşadıkları dönem içerisinde geçiş toplumları olarak adlandırılırlar.

“Modernleşme kuramlarının özünde “değişme” olgusu yatar. Bu bakımdan modernleşme kuramcıları ya da toplumsal değişme konusunda çalışanlar, modernleşmeyi toplumsal değişmenin özel bir türü olarak ele alırlar. Modernleşme kuramları “değişme” kavramından, Batı ülkelerinde ulaşılmış “gelişme” çizgisine doğru bir farklılaşmayı anlarlar; bu farklılaşma iktisadi, toplumsal ve/veya kültürel alanlarda gerçekleşir. Burada “değişme” kavramının içeriğini dolduran ve ima edilen, en genel şekliyle “gelişme” olgusu ve bu olgunun temsil ettiği batı düzeyidir” (Aydın, 1993, s. 22). Dolayısıyla geleneksel toplum ve modern toplum olarak iki toplum düşünüldüğünde, gelişme, kır kültürünün hakim olduğu, yoksul, ekonomisi

tarıma dayalı toplumdan, sanayileşmiş, şehirli hayatın egemen olduğu topluma doğru ilerleme olarak anlaşılmaktadır. Modernleşmenin en temel belirleyicilerinden olan ulus devlet anlayışının sanayileşme, şehirleşme, üretim ve tüketim kültürü, sosyal ve kültürel yaşam üzerinde önemli etkileri olmuştur. Bu yapısı itibariyle modernleşme devrimsel bir niteliğe sahiptir.

Kongar’a göre (1995), “Modernleşmenin sosyo-demografik tarafını belirlemek için Karl Deutsch <<Toplumsal Hareketlenme>> terimini kullanır. Deutsch’a göre, toplumsal hareketlenme eski toplumsal ekonomik ve psikolojik bağlantıların büyük çoğunluğunun zayıfladığı ve bozulduğu, insanların yeni sosyalizasyon ve davranış kalıplarına uygun hale geldiği bir süreçtir” (s. 230). Toprağa bağlı tarım ekonomisinden, piyasa ekonomisine geçilmesi, sanayileşme ile beraber şehirlerde üretim alanlarının açılması, kitle iletişim ve ulaşım araçlarının gelişmesi, ulus devlet anlayışıyla beraber modern devlet kurumlarının oluşumu, toplumun devlet otoritesinin kontrolü altında olması, şehirleşme ile beraber artan iş imkanları, eğitim olanakları ve modern yerleşim alanları, sosyal hareketliliği arttırmış ve kırsal alanlardan insanların şehirlere göç etmesini sağlamıştır.

Kentleşme ve sanayileşme üzerinde yükselen modern toplum, dinamik, modern eğitimle beraber mesleki alanlarda uzmanlaşmanın gerçekleştiği ve iş alanlarında mesleki ve sosyo-ekonomik statü farklılıklarının olduğu, toplumun siyasal katılımının gerçekleştiği, laik düşüncenin siyasal ve sosyal alanda hakim olduğu, okuma yazma oranının yüksek ve yüksek öğrenimin yaygın olduğu, kitle iletişim ve ulaşım araçlarının kullanımının yoğun olduğu ve idari alanlarda görevlerin fonksiyonel olarak belirlendiği bir toplumdur. Modernleşme ilerici ve geri dönüşsüz bir süreçtir.

“Toplumsal uygulamalar, tüm kültürlerde, onları besleyen keşiflerin ışığında sürekli olarak değiştirilirler. Ama, uzlaşımların gözden geçirilmesi işleminin maddesel dünyaya teknolojik müdahaleyi de içererek insan yaşamının tüm yönlerine (İlkesel olarak) uygulanacak kadar köktenci olması, yalnızca modernlik dönemindedir” (Giddens, 2010, s. 41). Dünya da modern yaşamın unsurlarının ulaşmadığı toplum hemen hemen yok gibidir, bu durum dünyadaki toplumların benzer yaşam koşullarına ulaşmalarına sebep olmuştur. Dolayısıyla modernleşme bu yapısı itibariyle küresel bir süreç ve küresel bir harekettir. Sanayileşmenin ön planda olduğu modern toplumlar, modernleşmenin yarattığı türdeşleştirici (homojenleştirici) etki ile karşı karşıya kalmışlardır.

Giddens'a göre (2010), "Gelenekten arta kalanlar tümüyle ortadan kaldırıldığında, toplumlar ne kadar sanayileşirlerse o kadar birbirlerine benzeme eğilimi içerisinde olurlar" (s. 35). "Homojenleşme tezi küreselleşmeyi, standartlaştırılmış bir tüketim kültürünün gereklerine uyulması ve her yerin görünüşte aşağı yukarı aynılaştırılması olarak sunar" (Tomlinson, 2004, s. 18). Türdeşleşme (homojenleşme)'nin en önemli göstergeleri olarak, ortak eğitim ve ortak üretim, yaygın bir orta sınıf, güncel yaşam içinde milyonlarca insan tarafından kullanılan ve paylaşılan kitle iletişim ve ulaşım araçları görülmektedir. Modernleşme dünya genelinde, siyasal, kültürel, ekonomik vb. her alanda gerçekleştirdiği değişimlerle beraber toplumların yaşamında çok daha fazla hissedilir hale gelmiş ve bunun sonucu olarak da küreselleşme olgusu gündeme gelmiştir.

Modernleşmenin karakteristik bir yönü olan küreselleşme, endüstriyel genişlemeye ve kitle iletişim araçlarının gelişmesine ve yayılmasına paralel olarak, siyasal, kültürel ve ekonomik alanlarda çok yönlü toplumsal ilişkilerin dünya çapında yaygınlaşması olarak tanımlanabilir.

"Modernliğin küreselleştirici eğilimleri eş zamanlı olarak hem yaygın hem de yoğun niteliktedir; hem yerel hem de küresel kutuplarda karmaşık değişim diyalektiğinin parçası olarak bireyleri geniş ölçekli sistemlerle bağlantılı duruma getirirler" (Giddens, 2010, s.160). Küreselleşme ile beraber, sermayenin, teknolojinin, insanların ve bununla beraber fikrin ve görsel olan unsurların devingenliği hız kazanmıştır. Sermayenin hareketliliği içinde finansal hareketlerin dinamikliği ve üretim faaliyetleri üzerinde bulunan uluslararası güçlerin hakimiyeti, dünya ülkelerinin ekonomilerini neredeyse birbirlerine bağımlı hale getirmiş ve dünyanın herhangi bir yerinde gerçekleşen ekonomik durum her ülkeyi etkiler hale gelmiştir. Teknolojinin gelişmesi ile beraber batılı gelişmiş ülkelerin eskiyen teknolojilerini az gelişmiş ülkelere ihraç etmeleri bununla beraber maliyeti yüksek, çevre riski büyük, vasıfsız iş gücüne dayanan imalatların, az gelişmiş ülkelere kaydırılması teknolojinin devingenliğini sağlamıştır. Dünyadaki ülkeler, toplumsal sınıflar, bölgeler ve cinsiyetler arasındaki ekonomik uçurumların açılması ve küresel ekonomi kuruluşları sayesinde devletlerin gerçekleştirdiği ekonomi politikaları özellikle kırsal kesimlerde ekonomik düzenin bozulmasına sebep olmuştur. Diğer yandan ekolojik değişimlerle ortaya çıkan olumsuz durumlar ve diğer sosyal imkanların temini konusundaki imkanların kısıtlılığı, göç hareketlerinin hızlanmasını sağlamıştır.

Sermayenin, teknolojinin ve insanların küresel boyuttaki bu hızlı hareketliliği, iletişim ve ulaşım alanındaki büyük gelişmeler, dünya çapında kültürel değişimi etkileyen küreselleşme fikri ve birçok görsel unsurun, sınırsız bir dolaşım içinde insanların ulaşabileceği, hatta rastlantısal olarak bile karşılaşabileceği noktaya getirmiştir.

Bu bağlamda, “Küreselleşme yalın toplumsal gerçekleri oldukça aşan spekülasyonlar, varsayımlar, güçlü toplumsal imgeler ve metaforlar üretme kapasitesiyle olağan üstü doğurgan bir kavramdır” (Tomlinson, 2004, s. 13).

“Günümüzde kültür üretimi, geniş ölçüde bir endüstri alanına dönüşmüştür: medya(lar) bu endüstrinin önemli bir bileşenini oluşturmakla duyuş-düşünüş davranış tarzlarının dünya ölçeğinde standartlaştırılmasında önemli bir rol üstlenmekle birlikte tek unsuru değildir. Çokuluslu “markalar” (Benetton, Coca Cola, McDonald’s, Toyota, Adidas, NesCafe, IBM, Visa Kart...), “tüketim toplumu”nun simgeleri olarak tüm dünyayı “türdeş bir tüketim kültürü” altında birleştirmeye çağıran “Yeni Dünya Düzeni” dininin çağdaş “misyonerleri” işlevini görmektedirler. Deyim yerindeyse, yeryüzünde bir Coca Cola kutusunun bulunmayacağı kara parçası (hatta deniz) kalmamıştır” (Özbudun, 2003, s.292-293).

Dolayısıyla, modernizm’in geldiği bu nokta da dünyadaki toplumlar arasındaki ilişki hızının yükselmesi, toplumların yapısında bir takım esnemelere sebep olmaktadır.

Giddens’a göre (2010), “Küreselleşme asıl olarak bu esneme sürecine işaret eder; farklı toplumsal bağlamlar ya da bölgeler arasındaki bağlantı biçimleri bir bütün olarak yerküre yüzeyinde şebekeleşir. Böylece küreselleşme, uzak yerleşimleri birbirlerine, yerel oluşumların millerce ötedeki olaylarla biçimlendirildiği ya da bunun tam tersinin söz konusu olduğu yollara bağlayan dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması olarak tanımlanabilir” (s. 62-63).

Modernizm’in ulaştığı bu yüksek seviye de, sosyal bilimciler modernizm’in olumlu ve olumsuz yanlarını koyarken, aynı zamanda modern dönemin bitip yeni bir döneme geçildiği konusunda fikirler ortaya atılmaya başlanmıştır. Modernizmin kültürel alanları böldüğü düşünceleri ve bunun sonucunda ortaya çıkan durumlar, modernizme karşı eleştirel düşüncelerin gelişmesine yol açmıştır. Modernlik, temelde bireycilik ve özerk “akıl” dediğimiz bir fenomenin üzerine oturmaktadır. Özerk akıl, insanın düşünme kapasitesinin, aklının bütün diğer sosyal ve kültürel alanların insan aklı tarafından düzenlenmesini ifade eder. Aklın özerkleşmesi anlayışıyla beraber toplumsal ve kültürel alanlar aklın egemenliği altına girmiş, ekonomi, bilim, sağlık gibi bir çok alanda rasyonelleşme, özerk aklın egemenliğini toplumsal ve kültürel alanlar üzerinde göstermiştir.

“Geleneksel dünyada bir genel hikmet şemsiyesi altında müttehid bulunan ahlak(maneviyat), sanat ve bilimler modernliğin sekülerleşmiş ve rasyonelleşmiş ortamında bağımsızlaşma ve uzmanlaşma yoluna girmişlerdi. Uzmanlaşma, kendi alanlarında dışarıdan hiçbir kritere tabi tutulmadan özgürce ilerlemelerine imkan sağlıyordu. Özerkleşme ise kendi kurucu ilkelerini yine kendilerinin tayin etmesini sağlıyordu. J.Habermas’ın modernliğin kültürel ayrışması dediği bu süreç, estetiğin, etiğin (ahlak) ve bilimin kendi alanlarına çekilmesini ve kendi alanlarında uzmanlaşarak hayat-alanımızı zenginleştirmesini amaçlayan aydınlanma projesinin bir parçasıydı. Ama bu, bilindiği gibi başarısızlıkla sonuçlandı. Zira uzmanlaşma ve özerkleşmeyle birlikte gelişen “araçsal akıl” sayesinde bu alanlar hem birbirlerinden irtibatsızlaştılar, hem de hayat alanından koptular. Bulgular yalnızca kendi alanlarında geçerli ve kullanılabilir hale geldi. O zaman da, geleneksel dünyada varolan alanlar arası iletişim imkanı, kültürün hayatla canlı irtibatını temin eden ilişki biçimi berhava oldu; kültürle alanların özerkleşmesiyle hayatın zenginleştirilmesinin aynı zamanda gerçekleşemeyeceği anlaşılmış oldu. Bu noktada Postmodernitenin hayata, tabii olana, tarihe dönüşü savunan teorileri patlak verdi doğal olarak. Yani, aklın dünyaya aşırı yüklenmesinin sonucu ortaya çıkan “reaksiyoner” akımlar “postmodern” çerçeve içinde gelişip filizlenme imkanı buldular” (Armağan, 1998, s. 50-51).

Özellikle ikinci dünya savaşının dünya da gerçekleştirdiği yıkımdan sonra batı ülkelerinde, modernizmin eleştirisi olarak postmodernizm (geç modernizm) kavramı, sosyal bilimciler tarafından gündeme getirilmiştir. Modernliğe bir eleştiri olarak gelişen postmodernizm, temel olarak zeminini modernliğin başarısızlıkları üzerine kurmuştur.

“Postmodernite, modernitenin ötesinde olduğu düşünülen bir toplumsal gelişim aşamasını ifade eder. Buradaki eşanlamlı sözcük postmodern çağdır. Temel düşünce, kültür ve kültürel tüketim, medya ve bilgi teknolojisi etrafında düzenlenmiş bir postendüstriyel ekonomi yönünde kesin ve köklü bir kaymanın olduğudur” (Smith, 2007, s. 289).

Her ne kadar bu dönem için postmodern tabiri kullanılsa da, bazı sosyal bilimciler bu dönemi postmodern dönem olarak değil de, modernliğin sonuçlarının radikalleşip evrenselleştiği bir dönem olarak tanımlamaktadırlar. Postmodernizm’in modernizm’e yönelttiği en temel eleştirisi modernliğin akıl ve rasyonalite vurgusu üzerinedir.

“Bunların başında da postmodernizmin, modernizme içkin iki temel öğeye yönelik eleştirileri gelir. Bunların ilki, pozitivizmin modernizmin kurucu ideolojisi kabul edilerek dogmatik bir niteliğe büründürülmesi ve toplumsal, kültürel, siyasal süreçler üstünde hegemonik hale getirilmesidir. İkincisi, toplum mühendisliği yaparak bir gelecek ütopyası oluşturmak, teleolojik ve muhayyel bir gelecek ideolojisinin başatlaştırılması ve gene toplumsal ve siyasal sürecin bu amaca göre

örgütlenmesidir” (Kahraman, 2002, s. 16). Dolayısıyla Postmodernizm, modernizmin insanlığı iyiye ve güzele götürme konusunda başarısız olduğunu vurgulayarak günümüzde everensel ve toplumsal olarak yaşanan tüm sıkıntıların sebebi olarak modernizmi sorumlu tutmaktadır.

“Modernlik tasarısı, 18’inci yüzyılda yaşayan aydınlanma filozoflarının nesnel bir bilim, evrensel bir ahlak ve yasa ile özerk bir sanat geliştirme amacı güden çalışmalarıyla biçimlenmiştir. Condorcet gibi kimi filozoflar, bu özelleşmiş kültür birikimini gündelik yaşamı zenginleştirmek adına kullanmak istediler. Sanatların ve bilimlerin yalnızca doğa güçlerinin denetim altına alınmasına değil ama aynı zamanda dünyanın, ben’in, ahlaksal ilerlemenin, kurumların hakkaniyetinin ve hatta insan mutluluğunun anlaşılmasına önayak olacağını ummaktaydılar. Ne ki tüm olup bitenler Aydınlanmanın ümit ve ideallerinin tersi bir yönde gelişti” (Sarup, 1995, s. 172). Şurası çok açıktır ki; modernliğe bir tepki olarak gelişen postmodernizm, modernliğin başarısızlıkları üzerine kurulan eleştirilerden temel almaktadır. “Modern bilim epistemoloji ve metodolojinin çoğu versiyonu akla ve rasyonaliteye büyük güven duyar. Oysa sadece toplum bilimlerinde değil, toplumun her yanında bu güven aşınıyor gibi görünmektedir. Postmodernizm bu geniş aşınma eğiliminin bir parçasıdır” (Rosenau, 1998, s. 206-207).

“Akla yönelik post-modern saldırının bir çok güdüsü vardır. İlk olarak, modern akıl evrenselciliği, birlik ve bütünlüğü, aynı kuralların her yerde geçerli olduğu görüşünü gerektirir. Akıl yürütmenin ülkeden ülkeye, kültürden kültüre ve farklı tarihsel dönemler boyunca temelde aynı kaldığı varsayılır. Postmodernizm ise, aksine, her durumun farklı olduğunu ve özel bir biçimde anlaşılması gerektiğini ileri sürer” (Rosenau, 1998, s. 208).

Modernliğin eleştirisi olarak ortaya çıkan postmodernizm, bir takım tanımları yapılmakla birlikte, varlık olarak kendini daha çok edebiyat, resim, plastik sanatlar ve mimarideki stil ve akımlar üzerinde etkisini hissettirdiği söylenebilir fakat modern yaşamı şekillendiren kurumların ortadan kalktığına dair herhangi kesinleşmiş bir gösterge bulunmamaktadır.

Bu bağlamda, Giddens’a göre (2010), “Eğer bir postmodernlik dönemine doğru gidiyorsak, bunun anlamı, toplumsal gelişimin yörüngesinin bizi modernliğin kurumlarından uzaklaştırıp, yeni ve farklı bir toplumsal düzene doğru götürdüğüdür.

Postmodernizm, o da eğer inandırıcı bir biçim içindeyse, bu tür bir geçişin farkında olduğunu anlatabilir, ancak var olduğunu göstermez” (s. 47).

4.6 Geleneksel Kültürden Modern Kültüre Geçiş ve Sosyo - kültürel Değişim

Çağdaş toplumun şekillenmesi son iki yüzyıl içinde meydana gelen büyük değişimler sonucunda meydana gelmiştir. Bu değişimler modernizmin dayandığı temel ilkeler doğrultusunda, bilim ve tekniğin gelişmesiyle beraber, toplumsal değişimin hızını arttırarak evrensel boyuta ulaşan bir değişim haline getirmiştir.

Günümüzde modern düşüncenin yarattığı olumlu ve olumsuz değişimler, toplumsal yaşamın her alanında gözükmemektedir. Bu köklü bir değişimdir. Bu değişim toplumun yeniden örgütlenmesini ve yeni ilişki biçimlerinin oluşmasını sağlayan bir dönüşümdür. Batı Avrupa da, akıl, bilim, ilerleme ve gelişme gibi kavramlar, aydınlanma dönemi ile birlikte geleneksel toplumdan modern topluma geçişin başlaması olarak görülmektedir. Daha sonra sanayi devrimi ve Fransız ihtilali ile ortaya çıkan durum, geleneksel toplum düzeninden kopuşu gerçekleştirmiştir. Geleneksel toplumdan modern topluma geçiş temel olarak ideolojik, siyasal, ekonomik ve toplumsal boyutta gerçekleşen değişimlerle sağlanmıştır. İdeolojik boyutta, dinsel normlara dayalı geleneksel dünya görüşü yerini insan aklına ve bilimsel anlayışa dayalı rasyonel bir dünya görüşüne bırakmıştır. Siyasal boyutta, geleneksel toplumlarda iktidarın kaynağı, tanrı ya da bir kişinin otoritesine dayandırılırken, modern toplumlarda demokrasi yönetimi altında, toplum bireylerinin haklarının anayasal güvence altına alındığı, bireylerin yönetime katıldığı, iktidar kaynağının halktan alındığı, ulus devlet anlayışının hakim olduğu, devletin toplumsal yaşamı düzenleme de etkin bir rol üstlendiği bir yönetim şekline dönüşmüştür. Ekonomik boyutta, Feodal güçlerin hakim olduğu, tarıma dayalı bir ekonomiden, Burjuva sermayesinin hakim olduğu, sanayi üretimine dayalı bir ekonomiye geçilmiştir. Bununla beraber, sanayi ürünlerinin ticareti, hızlı kentleşme, işçi-işveren gibi toplumsal sınıflar ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, modern zamanla beraber kapitalist ekonomi düzen toplumların yaşamına girmiştir. “Kapitalist toplumların, iki çok önemli ortak özelliği vardır: birincisi, bu toplumlar son derece sanayileşmiş toplumlardır; ikincisi ekonomik faaliyet araçlarının büyük bir kısmı özel mülkiyetin elinde ve kontrolündedir” (Giddens, 2010, s. 43)

Toplumsal boyutta ise geleneksel toplumlarda eğitim hakkından belli kesimler faydalanabilirken modern toplumlarda eğitim hakkından herkes faydalanmaktadır. Modern dünya görüşü ile beraber bilgi belli kesimlerin tekelinden çıkmış ve herkesin elde edebileceği duruma gelmiş ve makineleşmeyle beraber bedensel emek büyük oranda yerini zihinsel emeğe bırakmıştır. Bu bağlamda, bir yandan topluma daha iyi hizmetler sunulabilmesi için mesleki uzmanlaşmalar artmış, kadınlar kamusal alanda çalışmaya başlamıştır. Diğer yandan ise ekonomik faaliyetlerin tarımdan sanayiye doğru kaymasıyla, kırsal alandan kente göçler artmış ve geleneksel geniş aile yapısı yerini anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile yapısına bırakmıştır.

“Sanayi kapitalizmiyle birlikte, üretici emek metaya dönüştü ve akrabalık ilişkileri veya diğer cemaat ilişkileri gibi kişiselleşmiş toplumsal bağlamlarda gerçekleştirilen çalışmadan ayrıldı, Çalışma, çalışma faaliyetinin gerek yerine getirilen görevle gerekse çalışmada içerilen toplumsal ilişkilerle var olan dolaysız ilişkisinden gitgide koparak ayrıldı” (Altınçiçek ve Doğan, 2008, s. 63)

“Modernleşme literatüründe geleneksel ve modern toplum arasındaki farklılıklar üzerinde geniş olarak durulmuştur. Getirilen açıklamalara göre geleneksel toplum bünyesinde şu özellikler taşımaktadır. Durağan toplumsal yapı; tarıma dayalı ekonomi, düşük okuma yazma oranı; teknolojik düzey geriliği; düşük hayat standardı; fonksiyonel belirliliği olan durumlar mevcut değil; yatay ve dikey hareketsizlik; sosyal hayatta yüz yüze ilişkiler yoğun; yönetimde kanun ve kurallardan ziyade gelenekler hakim; inanç ve düşünüş biçimlerinde kaderci zihniyet ve uygulamalar egemen. Geleneksel toplumun bu özelliklerine karşılık modern toplum dinamik, şehirli hayatın egemen olduğu endüstrileşmiş, siyasi ve sosyal yapılar da kurumlaşmaların artmış, okuma ve yazma oranının yüksek ve yüksek öğrenimin yaygın olduğu, yönetimde görevlerin fonksiyonel olarak farklılaştığı, kitlelerin giderek artan bir oranda siyasete katıldığı, siyasi gücün daha geniş gruplara dağıldığı, demokratikleşmenin yanı sıra laik düşünüş tarzlarının siyasi ve sosyal yapıda hakim olduğu bir toplum olarak tanımlanmaktadır” (Coşkun, 1989, s. 299).

Geleneksel toplum ve modern toplum farklı örgütlenmelere sahip olduğu için her ikisinin işleyişi de farklı tehlikeler karşısında sekteye uğramaktadır. Bu bağlamda, ekonomik açıdan bakıldığında, geleneksel toplumda insanlar ürettiklerini tükettikleri için kıtlık karşısında tehlike yaşamaktadırlar. Modern toplumda ise insanlar tüketici konumunda olduğu için aşırı üretim karşısında toplumun ekonomik düzeninin bozulması tehlike yaratmaktadır. Bireyin toplumdaki konumu açısından bakıldığında, geleneksel toplumlarda bireyin doğuştan gelen toplumsal statüleri vardır. Modern toplumlarda ise birey statüsünü kendisi kazanmaktadır.

Geleneksel toplum ve modern toplum arasındaki farkları çeşitli yönleriyle şöyle özetleyebiliriz. Coşkun'a göre, (1989),

- 1- “Örgütlerin uzmanlaşması: Modernleşmiş toplumda örgütler belirli davranış biçimi üzerinde örgütleşmişlerdir. Ekonomi, siyaset, eğitim alanlarındaki gibi.. Fakat geleneksel toplumda böyle bir ayırım ve uzmanlaşmaya rastlayamayız.
- 2- Karşılıklı bağımlılık: Modernleşmiş toplumlarda örgütler uzmanlaştıkları ölçüde birbirlerine bağımlı hale gelirler. Modernleşmemiş toplumlarda ise kendine yeterlilik yüksek düzeydedir.
- 3- İlişkiler farkı: Modernleşmiş toplumlarda ilişkilere rasyonellik, evrensellik ve fonksiyonel belirlilik hakimdir. Modernleşmemiş toplumlarda ise ilişkilerde gelenek, özerklik ve fonksiyonel yaygınlık söz konusu'dur.
- 4- Merkezileşme eğilimleri: Modernleşmiş toplumlarda yüksek düzeyde ve olanaklı merkezileşme görülür. Buna karşılık olarak modernleşmemiş toplumlarda düşük düzeyde, zorunlu ve olanaklı merkezileşme söz konusu'dur.
- 5- Genel bir değişim ortamı ve pazarlar: Modernleşmiş toplumlarda paranın kullanım oranı yüksek, pazarlar yaygın ve genişleme içerisindedir. Geleneksel toplumlarda parasal mekanizmalar ve pazarlar sınırlı bir uygulama alanına sahiptir.
- 6- Bürokrasi: Modernleşmiş toplumdaki bürokrasiler, modernleşmemiş toplumdaki bürokrasilerden farklı temellere dayanır, yaygın ve uzmanlaşmıştır. Geleneksel toplumlarda ise sınırlıdır.
- 7- Ailenin önemi: Modernleşmiş toplumlarda aile ilişkileri. Aile dışındaki örgütlerde anlamını yitirir. Modernleşmemiş (geleneksel) toplumlarda ise aile, bireyin aile dışındaki davranışını belirleyici bir konuma sahiptir.
- 8- Köy-Kent Karşılıklı Bağımlılığı: Geleneksel toplumların nüfusunun büyük bir oranı kırsal bölgelerde yaşamaktadır. Modern toplumlar ise kentsel ve endüstriyel temel üzerinde yükselir” (s. 299-300).

Modernlik, toplumsal yaşamda aklın ve özerk yapının ön planda olduğu devamlı değişimi sağlayan bir unsur olarak hareketli bir toplumsal yapıyı sağlamaktadır. Geleneksel yaşamdan modern yaşama geçiş hem kurumsal hem de bireysel dönüşümler sonucu olmuştur. Bu bağlamda, “Toplumun geleceğini düzenlenmiş olarak değil de değiştirilebilir olarak görmeye başlayan insanlar, miras alınan niteliklerden çok, ortaya konan başarıları önemser hale gelirler” (Altun, 2002, s. 115).

Geleneksel yaşamdan modern yaşam geçişte kitle iletişim araçlarının çok önemli bir yer vardır. Kitle iletişim araçları küresel boyutta değişimin önünü açmıştır.

Altun'a göre (2002), "Kitle iletişim araçları, modern bakış açılarını edinme ve onları ifade etme noktasında, modern yaşam biçimlerinin kazanılması sürecinde yol gösterici bir rol oynarlar. Tam da bu nedenle küresel boyutta gerçekleştirilecek iletişim çalışmaları önem arz etmektedir. Lerner, bu yaklaşımını Balgat Köyü incelemesinde açıkça gözler önüne sermiştir. Onun, köyün bakkalı ve muhtarı arasında yaptığı karşılaştırma bu açıdan ilginçtir. Lerner'in yardımcıları 1950'lerin başında Balgat'a ilk gelişlerinde burada köy muhtarına ait olan bir adet radyo bulunmaktadır. Köy bu tarihlerde "hiçbir gelecek vaat etmemekte" ve fiziksel imkanlar açısından oldukça zor şartlar yaşamaktadır. Köyde bir tarafta gelenekselci bir anlayışı temsil eden muhtar varken diğer tarafta toplumsal konumlar merdivenin öte yanında yer alan bakkal, yenilikçi değerleri temsil etmektedir. Bakkal yeniliklere açık bir kişiliktir. Ankara'da amerikan tarzı bir dükkân açmak istemekte, kısacası köyün kendisine sunduğu yaşamdan daha fazlasını talep etmektedir. Lerner, dört yıl sonra Balgat'ı ziyarete geldiğinde, orada yeni bir yol ve köyün şehirle bağlantısını sağlayan düzenli bir otobüs seferi ile karşılaşır. Köydeki insanlar artık çiftçi değil, onun yerine Ankara'nın fabrikalarında aylıkla çalışan işçilerdir ve tarımsal üretimden elde ettiklerinden çok daha fazla kazanmaktadırlar. Artık köyde yüzlerce radyo vardır ve örneğin köyün genç delikanlıları köydeki genç kızlarla ilişkide daha rahat davranmaya başlamışlardır" (s. 117-118-119).

Balgat örneğine, emperyalizm açısından bakıldığında, "Emperyalizm, en kısa biçimde, bir toplumun bir başka toplumun ürettiği artı ürünü ya da artı değeri, doğrudan ya da dolaylı olarak kendi ekonomisine aktarması olarak tanımlanabilir" (Kongar, 1989, s. 28). Bu açıdan lerner'in Ortadoğu da yaptığı araştırmalar ve sonuçlarıyla alakalı yapılmak istenen durum şu şekilde izah edilmektedir.

"1952 ve 1954'te Ankara Balgat'ta yapılan araştırmalarda Türkiye'deki değişimler Balgat örneğindeki tiplerden hareket edilerek geleneksel toplumun geçip gidişi olarak nitelendi. Bu araştırmaları diğer araştırmalar ve kitaplar takip etti. Bütün bunlar Amerikan sivil ve askeri endüstriyel yapısının ürünlerinin yaygın bir şekilde satılacağı sosyal, ekonomik, siyasal, kültürel ve psikolojik ortamı yaratmaktı. Elli yıl geriden şimdiye baktığımızda, bunda Amerikanın büyük başarılar elde ettiğini görürüz" (Erdoğan ve Alemdar, 2010, s. 374).

Modern, sosyal ve kültürel yaşamın hakim olduğu kent yaşamı, geleneksel yaşam biçiminden toplumun köklü bir değişime uğrayarak modern yaşama geçişini göstermektedir. Bu bağlamda, kent yaşamı modern toplumsal hayatın en önemli göstergesi olarak tanımlanabilir.

Kitle iletişim ve ulaşım araçlarının sağladığı imkanlar, bilginin elde edilmesini kolay ve hızlı hale getirmiş ve Kırsal bölgeler ile kent arasındaki iletişim artmıştır. Kent yaşamının insanlara sunduğu olanaklar kırsal bölgelerden kent'e göç'ü arttırmıştır.

Dolayısıyla, bununla beraber sosyal ve kültürel yapılarda değişimler meydana gelmiştir. Küresel ölçekte yaşanan bu değişimler, Modernizmin türdeşleştirici (homojenleştirici) etkisi altında insanları pek çok açıdan standart yaşam çerçevesi içine sokarak, toplumlar arasındaki farklılıkları azaltmış ve benzer yaşam biçimlerini insanların yaşamasını sağlamıştır. Modernizmin türdeşleştirici (homojenleştirici) etkilerinin toplumsal yaşamı içerisinde derin hissedildiği dönemlerde yerellik kavramları da ortaya çıkmıştır. Modern toplumun endüstriyel üretim anlayışı pek çok alanı kendine göre şekillendirerek geleneksel birçok üretim biçiminin yok olmasına sebep olmuştur. Geleneksel unsurlar, kırsal alanlardaki nüfusun azalması ve kitle iletişim, ulaşım araçlarının yaygınlaşması sonucu ya yok olmaktadır ya da değişime uğramaktadır. Küresel ölçekte hakim olan bu durum, endüstriyel üretim ve piyasa ekonomisi düşünüldüğünde, kültür endüstrisi kavramını ortaya çıkarmıştır.

““Geleneksel/yerel”in görülebilirliği, kendini “uluslar arası piyasa koşulları”na, yani “tüketim toplumu” taleplerine uyarlaması koşuluna bağlanmıştır. Yerel kullanım için dahi olsa, kültür endüstrisi dışında herhangi bir kültürel üretimden söz edilemeyecek günümüz koşullarında, “yerel/geleneksel olan” “kendinde” olmaktan çıkmış, anonim bir piyasaya yönelmiştir. El tezgahları, meraklı turistler ya da tarih öğrencileri için etnografya müzelerindeki yerlerini aldığı; son el dokumalarının çeyiz sandıklarının dibinde çürümeye terk edildiği bir ortamda, son bozlakçılar şöhret olabilmek için İMÇ’ nin yolunu tutmuş; “sıra geceleri” izleyicilere ve kameralara açılmış; yerel geleneklerden ayıklanabilenler, her kentin, her kasabanın “geleneksel kültür festivalleri”nde mülki erkan ve yerel yönetimlerin uhdesine bırakılmış; “ulusal folklor” “Sultans of the Dance”laştırılmıştır. Hıdrellez, Hacı Bektaş Veli, Newroz/Nevruz, Aşure, Mesir vb. günleri/şenlikleri, TV kanallarının, gazetecilerin vazgeçilmez çağrılıklarını oluşturdukları birer “gösteri”dir artık. Siyasal-tarihsel nedenlerle en “kapalı” olan gelenekler, “tarikatlar” dahi medyatik olmanın cazibesine direnememekte, kapılarını TV kameralarına aralamaktan geri duramamaktadır. Ritzer haklıdır; “Büyüsü bozulmuş bir dünya”da yaşıyoruz” (Özbudun, 2003, s. 294-295).

Geleneksel kültüre ait olan bir çok unsur kültür endüstrisi içerisinde, bir ticari ürün olarak modern yaşamın kazandırdığı kitle iletişim ve ulaşım araçları sayesinde dünyanın gözü önünde sergilenmektedir. Dolayısıyla, geleneksel kültüre ait olan, değerler, örf-töre, adet ve görenekler modern yaşamın etkisiyle bir değişime uğramaktadır. Bu durum ise sosyo-kültürel değişime bağlı olarak, kültürel unsurlarının artık hem biçimsel hem de işlevsel olarak değişime uğradığını göstermektedir.

Geleneksel toplumlarda, gerek dinsel gerekse din dışı ritüel (tören) içerikli nesneler (müzik, şarkı, dans, vaaz, düğün, öykü anlatımı, konuşma, şifacılık vb.) toplumun

işleyişini ve refahını sağlayan, içinde sanatsal muhteviyata sahip olan unsurlardı. Ritüel (tören) içerikli kültür ürünleri, taklitsel, zihinsel, bedensel vb. gibi bir çok yolla toplum bireyleri tarafından edinilerek toplumsal bütünlüğü sağlama görevini yerine getirmekteydiler. Bu bağlamda ritüeller (törenler) geleneksel toplumlar için önemli bir değeridir.

Connerton'a göre (1999), "Törenlerin etkileri, tören zamanlarıyla sınırlı değildir. Tören etkinliklerinin, özel yerlerde, bilinen zamanlarda gösterilme eğilimi bulunduğu doğrudur. Ve bir çok törenin, hem bireysel yaşamın, örneğin doğum, ergenliğe geçiş, evlilik ve ölüm gibi bunalımlı dönemlerin törenlerinde; hem de yılın döngüsüyle ilgili takvime bağlı törenlerde görüldüğü gibi, başlangıçları ve bitişleri gösterdikleri durumlar vardır. Ancak törenlerde neyin gösterisi yapılmış olursa olsun, bunlar aynı zamanda törenle ilgili olmayan davranış ve düşüncelerin de içine işler. Zaman ve uzam içinde belli sınırları bulunmakla birlikte törenler, bu sınırlarından taşabilir. Törenler, tören niteliği taşımayan bazı eylem kümelerine nazaran önemli oldukları için, bir toplumun tüm yaşamı açısından anlamlı bulunurlar. Törenlerin, onları gerçekleştirenlerin yaşamlarına değer ve anlam kazandırma güçleri vardır" (s. 71-72).

Günümüzde ise hızlı değişimle beraber yaşanan sosyo-kültürel değişim, geleneksel olan unsurların ya yok olmasına ya da değişime uğramasına sebep olmaktadır.

Bu bağlamda, toplumların Kültürel belleğini yani hafızalarını aşındıran pek çok unsur günümüz dinamikleri içerisinde yer almaktadır. Geleneksel yaşamın az da olsa örneklerinin görüldüğü yerler bile hızlı bir aşınma süreci içerisindeyler. Modern dünya anlayışının günümüzde, toplumları getirdiği noktada bu aşınma ve bozulmanın etkileri gözükmemektedir. Özellikle, kırsal kesimlere kadar uzanan bu durum, geleneksel hayattan kopuşun en önemli göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. "Köylüleri tükenişinin ortaya koyduğu dönüşü olmayan bu bozulmayı, yani sanayinin büyümesiyle aynı döneme rastlayan bu özel tarih konusunu, kolektivite-hafızayı düşünelim. Ancak, hafızanın temelli çöküşü örneklerden sadece biridir. Bilinen küreselleşme, demokratikleşme, kitleselleşme ve medyalaşma olgusuyla bütün dünya bu işin içindedir" (Nora, 2006, s. 17-18).

5. ÇAMLIHEMŞİNDE SOSYO – KÜLTÜREL DEĞİŞİM

Sosyo-kültürel değişim hem sosyal hem de kültürel değişimi ihtiva etmektedir. İnsanın toplumla olan en önemli bağlarından biri sosyal ve kültürel bağlardır. Bir toplumda yaşanan sosyo-kültürel değişimi açıklayabilmek bir takım toplumsal parametrelerden alınan verilerle mümkündür. Bu parametreler aynı zamanda sosyo-kültürel sistemi oluşturan parçalardır. Yani bu parametreler, sosyo-kültürel sistemin hem parçalarıdır hem de sosyo-kültürel değişimin gerçekleşmesine sebep olan nedenlerdir. Sosyo-kültürel sistemi oluşturan bu parçalardaki değişimler ise yaşanan sosyo-kültürel değişimi açıklama konusunda fikir vermektedir.

Sosyo-kültürel sistemi oluşturan bu parçaları şu şekilde ifade etmek mümkündür; Toplumsal rol ve statüler, aile ve akrabalık ilişkileri, üretim ilişkileri, kitle iletişim araçları, kişilik, sanat, dil, din, nüfus, eğitim, ekonomi, teknoloji, değerler, normlar (örf-töre, adetler), görenekler ve gelenekler.

Çamlıhemşin, Rize ilinin 11 ilçesi içinde hem merkez nüfusu hem de toplam nüfusu itibariyle en küçük ilçelerinden biridir. Çamlıhemşin yöresinin engebeli ve ormanlık bir arazi yapısına sahip olması, bunun yanı sıra hem tarıma elverişli arazilerin az ve parçalı oluşu hem de zirai ürün çeşitliliğinin coğrafi şartlardan dolayı sınırlı oluşu, Çamlıhemşin insanının ekonomik gereksinimlerini karşılama konusunda kendi kültürel coğrafyasının sınırlarının dışına çıkmak zorunda bırakmıştır. Ekonomik gereksinimlerini kendi coğrafyasının dışında karşılayan Çamlıhemşin insanı, tarihsel süreç içerisinde gelişen siyasal olaylardan da etkilenmiştir. Bununla beraber Karadeniz bölgesinde çay tarımının başlaması ve de turizm faaliyetlerinin başlaması yörenin sosyo-kültürel durumunu şekillendiren temel unsurlar olarak nitelendirilebilir. Fakat son yıllarda göçün daha da artması, kitle iletişim ve ulaşım araçlarının gelişmesi, büyükşehirlerin sağladığı imkanlar ve modernizmin küreselleştirici etkileri, Çamlıhemşin’de, yaşanan sosyo-kültürel değişimi daha önceki zamanlara göre daha derinden hissedilir hale getirmiştir. Son yıllarda Büyükşehirlerde yaşayan ailelerin çocuklarının şehir kültürünü daha fazla özümsemiği görülmektedir. 50-60 yıl evvel Çamlıhemşin dışında yaşayan

Çamlıhemşinliler, düğünlerini gelip köylerinde yaparken, günümüzde düğünler şehirlerde yapılmaktadır. Yörede göç nedeniyle köylerin nüfusları azaldığı görülmektedir. Güz mevsiminde köylerde her 10 evden birinde ya da ikisinde insan yaşamakta olup, yaz mevsiminde ise insanların yaşadıkları ev sayısı beşe kadar çıkabilmektedir, bununla beraber doğum oranı çok düşüktür. Dolayısıyla kültürün devam ettirilebilmesi için gereken insan yoğunluğu azalmış durumdadır. Eski dönemi yaşamış olan, yöredeki yaşlı insanlar, Çamlıhemşinli genç neslin kültürlerini öğrenemediklerini ve öğrenme durumunu gerçekleştiren şartlarında günümüzde ortadan kalktığını belirtmekte, çünkü geleneksel yaşamın devamını sağlayan kültürel etkinlikler (düğün, yayla göçü ve yayla şenlikleri, horon vb. gibi) eskiden olduğu şekliyle yapılamamaktadır, bu sebepten dolayı kültürel öğelerin aktarımı eski dönemlerde olduğu gibi gerçekleştirilememektedir.

Günümüzde özellikle nüfus azlığından dolayı ritüel içerikli kültürel etkinliklerin (düğün, yayla göçü ve yayla şenlikleri, horon vb. gibi) eskisi gibi uygulama durumunun söz konusu olmadığı görülmektedir. Hem nüfus azlığından dolayı doğal ortamında uygulanması çok azalmıştır hem de işlevsellik yönü ve uygulama şekilleri değişmiştir. Diğer yandan hem kültürün devamını sağlayacak hem de kültüre kaynak yaratacak insan nüfusunun az olması, kültürün doğal ortamı içerisinde devamlılığını sağlamasını engellemektedir. Dolayısıyla, Çamlıhemşin yöresinin günümüzdeki sosyo-kültürel durumu, tarihsel bir süreç olarak bugün gelinen noktadan geçmişe doğru bakıldığında, özellikle sanayi devrimi ve Fransız devriminin toplumsal yaşam üzerindeki etkilerinin belirginleştiği, yani modern dünya görüşünün evrensel boyutlarda etkisini ve hızını arttırdığı 18. yüzyıldan günümüze uzanan 200 yıllık bir dönem içerisinde, temel olarak 4 dönemin Çamlıhemşin'in sosyo-kültürel yaşamında önemli rol oynayan tarihsel kesitler olduğu görülmektedir. Bu tarihsel kesitleri kronolojik olarak şu şekilde sıralamak mümkündür.

- 1- Cumhuriyet öncesi yurtdışı göçleri (özellikle Çarlık Rusya) 1860-1917
- 2- Cumhuriyet sonrası ülke içindeki büyük şehirlere göçler (1923----)
- 3- Çamlıhemşinde çay tarımının yapılmaya başlanması (1960-----)
- 4- Çamlıhemşinde turizme yönelik faaliyetlerin başlaması (1980-----)

Bu tarihsel kesitler birbirlerini takip ederek, süreç içinde gerçekleşen olaylarla örüntülü bir yapı oluşturduğu görülmektedir. Bu bağlamda ülke içi ve evrensel

boyutta yaşanan gelişmelerin etkisi, toplum içinde ortaya çıkan farklı gereksinimler, modern yaşamın dayattığı unsurlar, ideolojik, siyasal ve ekonomik değişimler vb. gibi pek çok etken sonucunda Çamlıhemşin yöresinin sosyo-kültürel sisteminin parçalarını etkilemiş ve bu süreçlerin sonucu olarak da yörenin günümüzdeki sosyo-kültürel durumu ortaya çıkmıştır.

5.1 Sosyo - Kültürel Değişimin Nedenleri

Çamlıhemşin'in geçmişten günümüze sosyo-kültürel durumunun öğrenilebileceği çok fazla yazılı ya da görsel kaynak bulunmamaktadır. Ancak yöre insanı geçmişteki sosyo-kültürel durumuyla alakalı bilgilerinin çoğunluğunu sözlü tarih yoluyla öğrendiğini ifade etmektedir. Yöre insanı öncelikli olarak, Çamlıhemşin toplumunun hiçbir zaman kendi içine kapalı bir toplum olarak yaşamadığını belirtmektedir. Osmanlı imparatorluğu döneminde özellikle 1800'lü yılların ikinci yarısından itibaren günümüze kadar süren ve günümüzde de devam etmekte olan göç (yöre insanının tabiriyle gurbet yaşamı) Çamlıhemşinlilerin kendi kültürel coğrafyasının dışındaki kültürlerle ilişki halinde olmasını sağlamıştır. Bu bağlamda gerek yurt içindeki büyük şehirlerle olsun gerek yurtdışındaki ülkelerle olsun ilişki halinde olduklarını yöre insanı belirtmektedir. Yöredeki sosyo-kültürel değişimin nedenleri birçok başlık altında incelenebilir, fakat temel olarak Çamlıhemşin yöresinde göç, eğitim, ekonomi ve kitle iletişim araçları sosyo-kültürel değişimin nedenleri olarak görülmektedir.

5.1.1 Göç

Çamlıhemşin yöresinde göç hareketleri 18. yüzyılın ikinci yarısına kadar uzanmaktadır. Göç, "Sosyolojik açıdan baktığımızda insan ve grubun çeşitli faktörler nedeniyle zaman ve mekanda yer değiştirmesi ile eyleme dönüşen, eylemin bitmesinden sonra da etkileri devam eden bir süreçler bütünü olarak tanımlanabilir" (Duymaz, 2012, s. 230). Çamlıhemşin yöresinin coğrafi koşulları, insanların ekonomik anlamda ihtiyaçlarını karşılayamadığı için, yöre insanı maddi olanaklar elde edebilmek için göç etmek zorunda kalmıştır. Yörede göç olayı önceleri ülke dışı (dış göç) olarak gerçekleşirken daha sonraları ülke içi (iç göç) göçler olarak devam etmiş ve günümüze kadar gelmiştir. Yörede gerçekleşen göç hareketleri sosyo-kültürel değişimlere yol açmış ve geleneksel kültür üzerinde hissedilir, derin etkiler

yaratmıştır. Bu durumu yörenin kaynak kişilerinden “Bülent Bekar” şu şekilde ifade etmektedir. “Geçmişle günümüz arasında çok büyük farklar var, doğal olarak tabi, bunu doğal karşılıyoruz. Geleneksel kültürel yapı tamamen bozuldu. Bunun en büyük sebeplerinden birisi göçlerdir. İnsanların memleketlerini, köylerini, yaylalarını terk etmeleri ve modern yaşamı tercih etmeleri, tabi ki geleneksel kültürel yapıyı da etkiledi ve kaybolmasına sebep oldu diyebiliriz. Neredeyse unutulmaya da başladı, kültürel, geleneksel bütün etkinlikler. Bu halkoyunlarına da yansıdı, müziğine de yansıdı, tabi hepsine yansıdı” (Bülent Bekar, kişisel görüşme, 22.06.2012)

5.1.1.2 Dış göç

Çamlıhemşin insanı, bulunduğu coğrafi şartların zorluğundan dolayı, ekonomik gelirini Çamlıhemşin dışındaki coğrafyalardan elde etme yoluna gitmiştir. Özellikle bütün dünyada olduğu gibi birinci dünya savaşı öncesindeki ekonomik kriz Osmanlı imparatorluğunu da etkilemekteydi, bununla beraber yöre insanının içinde bulunduğu coğrafi koşullar ekonomik açıdan insanların ihtiyaçlarını karşılayamamaktaydı, dolayısıyla böyle bir ortamda Çamlıhemşin insanı ülke dışına göç etmek zorunda kalmıştır. Bu bağlamda daha çok Çarlık Rusyası Çamlıhemşin yöresindeki erkek nüfusun ekonomik gelirini elde ettiği bir yer olmuştur. Göç edenler, Çarlık Rusyasında pastacılık ve fırıncılık gibi iş kollarında çalışmışlar, kazandıkları paraları biriktirerek, zaman içerisinde öğrendikleri zanaatkarlıkla, ilk geldikleri günlerdeki statülerinden sıyrılarak pastane, fırın gibi işletmeler açmışlardır. Bu durum yöre insanını o dönemlerde sınıfsal bir değişim süreci içine sokmuştur. Bunun yanı sıra elde ettikleri gelirlerle hem ailelerinin ekonomik geçimlerini sağlamışlar hem de memleketlerinde inşai faaliyetlerde bulunmuşlardır. Dolayısıyla 1860’lı yıllar ile 1900’lı yıllar arasındaki tarihsel kesit’in Çamlıhemşin ekonomisi için çok önemli olduğu görülmektedir. Çünkü o dönem de, yöre insanının tabiriyle gurbet de olan insanlar çok büyük ekonomik kazançlar elde ederek, işyerleri açmış ve sermayedar konumuna yükselmiş, ailelerinin geçimini sağlamış ve memleketlerinde imar hareketlerine girişerek, günümüz de Çamlıhemşinde yerli ve yabancı turistlerin görmek için ziyaret ettikleri konakları ve evleri yaptırmışlardır. Fakat Rusya da gerçekleşen ekim devriminden sonra, gurbette olan insanlar geri dönmek zorunda kalmış ve kimi oradaki yatırımını paraya çevirip dönmüş, kimi yatırımlarını bırakıp dönmek zorunda kalmış, kimi de dönememiştir. Bunun dışında gurbet de olan bazı insanlar oralarda Polonyalılarla, Ruslarla evlilikler yapmışlardır. Bunların arasında

memlekette hanımları olmasına rağmen ikinci evliliklerini yapanlar da vardır. Bu bağlamda gurbet yaşamı sürdürdükleri ülkelerde yaptıkları evlilikler, hem o ülkeler de akrabalık ilişkileri kurulmasına sebep olmuş hem de kendi memleketlerinde bu durumun etkileri olmuştur. Dolayısıyla, Çamlıhemşin insanı çok eski zamanlarda ülke dışına çıkarak oralarda kent yaşamı içine girmiş ve insan ilişkilerinin çok yoğun yaşandığı ve de o dönem içinde daha çok elit sınıfın alışveriş yaptığı pastaneler gibi işyerlerinde çalışmışlar ve kültür alışverişinde bulunmuşlardır. Dış göç sayesinde Çamlıhemşinliler gurbette kazandıkları ekonomik, sosyal vb. her türlü şeyi memleketlerine getirmişler ve bunun sonucu olarak da hem sosyo-kültürel durumlarında değişim gerçekleşmiş hem de değişen bu sosyo-kültürel durumun çok uzun zaman etkilerinin hissedileceği bir durum ortaya çıkarmıştır.

5.1.1.3 İç göç

Rusyadaki ekim devriminden sonra memleketlerine dönen Çamlıhemşinliler genel olarak dış göçlerdeki edindikleri tecrübeler nedeniyle Türkiye'nin diğer yörelerindeki insanların pek çoğuna göre daha erken zamanlarda modern süreçlerle karşılaşmışlardır. Dolayısıyla, modern şehir hayatı ve modern insan ilişkileri hakkında göz ardı edilemeyecek bir tecrübe kazanmışlardı o dönem için, bunun yanı sıra modern çağın önemli unsurlarından biri olan mesleki uzmanlaşmayı dış göç sayesinde elde etmişlerdi yani Çamlıhemşinliler için pastacılık ve fırıncılık gibi iş kollarında bir mesleki uzmanlaşma gerçekleşmişti dış göç sayesinde, bu mesleki uzmanlaşma durumu modernleşme süreci içinde olan Türkiye de, icra edebilecekleri önemli bir iş koluydu. Türkiyedeki cumhuriyet devriminden sonra rusyadan edindikleri gurbet ve meslek tecrübesiyle, özellikle İzmir, Ankara, İstanbul gibi büyük şehirler olmak üzere türkiyenin doğusundan batısına fırıncı ve pastacı olarak dağılmışlardır. Şehirlerde açtıkları pastane ve fırınlarla elde ettikleri gelirlerle hem memleketlerindeki ailelerin ekonomik geçimlerini sağlamış hem de inşai faaliyetlerde bulunmuşlardır. Özellikle aileler, çocukluktan çıkıp buluş çağına gelen erkekleri, şehirlerdeki pastacı ve fırıncı akrabalarının yanına, hem meslek sahibi olabilmesi hem de ekonomik gelir sağlayabilmeleri için göndermişlerdir. Bu durum ilerleyen zamanla beraber, yöredeki kalabalık hanelerin, ev ekonomilerini sağladıkları yoğun emek içeren tarım ve hayvancılık gibi iş kollarından önemli ölçüde uzaklaşmalarına sebep olmuştur. Dolayısıyla ailelerin ekonomisi büyük ölçüde gurbette elde edilen ekonomik gelirlerle sağlanmaya başlamış ve zamanla

yöre insanı şehir yaşıntısı içerisinde farklı iş sektörlerine de girmiştir. Cumhuriyet devriminden sonra şehirlerden ekonomik gelirlerini elde eden Çamlıhemşinliler 1960'lı yıllara gelindiğinde modern sanayi üretimine dönük çay tarımı ile tanıştılar. Çay tarımının ilk zamanlarda göç'ü azaltacağı düşünülse de aksi yönde göç'ü arttırmıştır. Bu durumu şu şekilde izah etmek mümkündür; Geleneksel üretim biçimi içerisinde tarlada mısır eken insanların 3 ya da 4 tane hayvanı olurdu, bir yandan hem bu hayvanlarla o tarlalar sürülürdü hem de o tarlaların gübre ihtiyaçları hayvanlar sayesinde karşılanırdı, diğer yandan ise o tarlalardan elde edilen yemler ile hayvanlar düşük maliyetlerle beslenirdi. Yani geleneksel üretim biçimi içerisinde doğal bir döngü vardı.

Çamlıhemşin yöresi ekonomisinde pazara yönelik modern sanayi üretiminin başlaması, çay üretimiyle beraber gerçekleşmiştir. Fakat bu durum, geleneksel üretim biçimindeki doğal döngünün bozulmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda çay tarlalarının arttığı ölçüde, hayvancılık ve diğer zirai ürünlerin üretimi azalmıştır. Bununla beraber çay tarlalarına kimyasal gübreler girmiş ve yörede yapılan arıcılığı olumsuz yönde etkilemiş ve arıcılık yapan insanların sayısı azalmıştır. Bu durumdan dolayı çay üretimi yöredeki geleneksel ekonominin çözülmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla çay tarımı yöredeki ekonomik gelirin elde edildiği en büyük alan olarak ortaya çıkmıştır. Göç'ü arttırmasının sebebinin ise şu şekilde ifade etmek mümkündür. Çay bitkisi, diğer pek çok zirai ürün gibi çok fazla bir bakıma ihtiyaç duymamaktadır. Yani, çay toplama mevsiminde 4 ay, 5 ay yapılan bir bakım çay bitkisi için yeterli olmaktadır. Dolayısıyla geri kalan 7 ay da insanların Çamlıhemşin de durması için bir sebep kalmamaktadır. Çünkü insanların bakacak hayvanları ve tarla da yetiştireceği ekinleri yoktur. Bu sebepten dolayı, yöre insanı hem çocuklarının daha iyi şartlarda eğitimlerini sağlamak hem de büyük şehirlerin imkanlarından faydalanmak için büyük şehirlere göç etmektedirler. Günümüzde çay bahçelerinde çalışan insanların %80'nin kadınlar olduğu görülmektedir, büyük şehirlerde yaşayan ailelerin kadın bireyleri mayıs ayı başında çamlıhemşine gelmekte ve çay bahçelerinin bakımını yapmaktadırlar, daha sonra ise tarladaki çayı toplayıp, ürünlerini sattıktan sonra, eylül ayının ortasına doğru, köydeki evlerini kilitleyerek büyük şehirlere eşlerinin yanına dönmektedirler

Bu durumu Çamlıhemşin yöresi Çinçiva (Şenyuva) köyünden, kaynak kişi "Mustafa Lazaloğlu" şu şekilde ifade etmektedir. "Bak bu mevsimde benim evimde ben tek

başına yaşıyorum, kültür dediğimiz şey işte bu, bitti, tükendi tamam mı, burada vatandaş Mustafa çıkacak efendim dağda tek başına bir evde yaşayacak, ondan sonra da kültürden bahsedicez, bu mümkün değil, bu mümkün değil, yani burada devletin bir an önce karar vermesi lazım burada turizm mi yapıcaz, ziraat mi yapıcaz, ne yapılacaksa karar verilmesi lazım, çünkü burası boşalıyor, burası seri şekilde boşalıyor, şurada gördüğün şu kahvedeki insanların hepsi dışarıdan gelmedir, burada biz 5 kişi kalıyoruz kışın ya da 6 kişi” (Mustafa Lazaloğlu, kişisel görüşme, 17.06.2012).

Modern sanayi üretimine dönük çay üretiminin diğer tarım alanlarına ve hayvancılık üstüne yarattığı sonuçlar, yöredeki sosyo-kültürel durumu etkileyen faktörlerden birisi olmuştur. Modern yaşamın insanlara sunduğu bir çok imkan özellikle sanayi üretimine yönelik çay tarımı, büyük şehirlerdeki eğitim imkanları ve insanların farklı iş sektörlerine yönelmeleri, ülke içindeki şehirlere göçü hızlandırmış ve genç nesil ile kültürün devamını sağlayan geleneksel yaşam biçiminin yarattığı kültür zinciri bozulmuştur. Çamlıhemşin insanı kendi kültürüne çok düşkün ve kültürünü devam ettirme konusunda ısrar etmektedir. Özellikle büyükşehirlerdeki yöre derneklerinde, memleketlerinde yaşadıkları kültürü gençlere aktarma konusunda çabalılar ve gençlerde kültürleriyle ilgilenmekte, yaz aylarında insanlar memleketlerine gelip yayla şenliklerinde hem memleketlerinin insanlarıyla hasret gidermekte hem de geleneksel kültür etkinlikleriyle iç içe bulunarak kültürlerinden kopmama doğrultusunda, modern çağın şartları içerisinde, kültürlerini devam ettirmeye çalışmaktadırlar.

5.1.2 Eğitim

Modernizmin gerçekleştirdiği eğitim şekli, insanların dünyayı modern bakış açısı ile algılaması doğrultusunda biçimlendirmiştir. Modernizmin eğitim konusunda gerçekleştirdiği en önemli noktalardan birisi mesleki uzmanlaşma olmuştur. Çamlıhemşin yöresi insanı, dış göç sayesinde, pastacılık ve fırıncılık gibi meslek kollarında kazandığı mesleki uzmanlaşma sayesinde, Modern şehir yaşamı içerisinde, ekonomik gelir elde edebileceği donanımına sahip olmuştur. Bu durum, yeni gelen kuşaklar içinde, ekonomik gelir elde edilebilecek zemini hazırlamıştır. Bir yandan mesleki uzmanlaşma, diğer yandan kitle iletişim ve ulaşım araçları sayesinde yöreye teknik bilginin girmesi, yöre insanını modern dünyanın sunduğu olanaklarla

ilişki halinde olmasını sağlamıştır. Özellikle geleneksel ekonominin işleyişinde önemli rol oynayan hayvancılığın bitmesi ve çay tarımı dışındaki diğer zirai ürünlerin üretilmemesi, yöre insanının kış mevsiminde Çamlıhemşinde kalması için nedenlerini ortadan kaldırmıştır. Bu bağlamda, bir taraftan gelişen modern dünyanın eğitilmiş insan talebi, diğer taraftan yöredeki eğitim imkanlarının kısıtlı olması, yöredeki ailelerin çocuklarını daha iyi şartlarda okutmak için büyük şehirlere göç etmesine sebep olmuştur. Bu durum, özellikle genç kuşakların kendi kültürel coğrafyasındaki kültürel ortamdan uzak kalmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla, yörede artık küçük yaşlardan itibaren kültürünü özümseyerek öğrenen insan kitlesi azalmıştır. Eğitim nedeniyle küçük yaşlardan itibaren şehir yaşantısı içerisinde bulunan bireyler, hem popüler kültürün ürünleriyle hem de farklı coğrafyalardan gelen farklı kültürlerin getirdikleriyle ilişki kurmaktadır. Bu durumun etkileri, yörede şu şekilde yansımaktadır. Öncelikle, şehir yaşantısı içerisinde bulunan gençler, kendi kültürlerini, küçük yaşlardan itibaren doğal ortamında özümseyerek öğrenemedikleri için, bazı kültürel pratikleri bilmemekteler ya da olması gerektiği gibi yapamamaktadırlar, bununla beraber bazı kültürel pratikler içerisinde şehir kültürü içerisinde aldıkları unsurları katmaktadırlar. Bunun dışında yöredeki yaşlı insanlar, şehirde yaşayan gençlerin, bazı davranış ve hareketlerini, kendi kültürlerinin dışında bulup eleştirmekteler. Eğitimin, Çamlıhemşinde gerçekleşen sosyo-kültürel değişime etkisi; eğitim için insanların küçük yaştan itibaren, şehir yaşantısı içerisinde bulunmasını sağlayarak, bir yandan insanların kendi kültürel coğrafyası içerisinde olmamasını diğer yandan ise şehir kültürü içerisinde insanların biçimlenmesini sağlamıştır.

5.1.3 Ekonomi

Çamlıhemşin yöresinin ekonomisi pek çok geleneksel toplumda olduğu gibi hayvancılık ve tarımla sağlanıyordu. Yörede coğrafi koşulların zorluğu özellikle tarıma elverişli arazilerin az olması, yöre insanının dış ve iç göçlerle ekonomik gelirlerini elde etmesini zorunlu kılmıştır. Dış ve iç göç olmasına rağmen hayvancılık ve tarım yine de günümüzden 30, 40, 50 yıl öncesine kadar yapılıyordu. Geleneksel üretim biçimi içerisinde sadece kendi ihtiyaçlarını karşılayacak ölçüde, yani ticari değeri olmayan yalnızca ev ekonomisini çekip çevirecek düzeyde, yağını, peynirini, sütünü, lahanasını, fasulyesini, mevsimlik meyvesini üretmekteydi yöre insanı. Çamlıhemşin insanı hiçbir zaman ürününü ekonomik gelir elde etmek için pazara

çıkartıp satmamış, satacak kadar üretmediği içinde satmamış, öyle bir şeye ihtiyacı olmadığı için de satmamış, Fakat insanlar dedelerinden duyduklarına göre çok uzun yıllar evvel Osmanlı imparatorluğu zamanında, İstanbuldaki Topkapı sarayının aydınlatılması için kullanılan mumların çamlıhemşin'den gittiğini söylemekte, fakat bu durumu ispatlayacak herhangi bir belgenin olup olmadığı bilinmemektedir.

Çamlıhemşin belediye başkanı “İdris Lütfü Melek” sözlü tarih yolu ile kendilerine ulaşan bu bilgi hakkında görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir. “Eğer bir sarayı aydınlatacak mumların tonlarca olduğu ve bu mumların Çamlıhemşinden gittiği varsayımı düşünülürse, bu durum o dönemlerde üretilen mumun en az 2 ya da 3 katı da bal üretildiğini göstermekte ve aynı zamanda arıcılığın çok gelişmiş ve yaygın olduğunu göstermektedir.” (İdris Lütfü Melek, kişisel görüşme, 20.06.2012)

Dolayısıyla Çamlıhemşin tarihinde, yöre insanının Pazar için üretimini yaptığı düşünülen tek ticari ürün olarak bu görülmektedir. Bunun dışında Pazar için üretiminin yapıldığı düşünülen hiçbir ticari ürün bilinmemektedir. Çamlıhemşin insanının Rusyadaki ekim devrimi öncesi dış göçlerle, Türkiye'deki cumhuriyet devrimi sonrası iç göçlerle, bunun yanı sıra yörede ev ekonomisini çevirecek kadar ticari değeri olmayan hayvancılık ve tarım yapılması 1970'li yılların başına kadar sürmektedir. 1960'lı yılların sonu 1970'li yılların başlarında yörede modern sanayi üretimine yönelik çay tarımına başlamıştır (bkz Şekil 5. 1 ve 5. 2).

Şekil. 5.1 : Çay toplayan kadınlar.

Şekil 5.2 : Toplanan Çayların Fabrikaya götürülmesi.

Belirli bir süre sonra hemen hemen bütün tarım alanları çay bahçesine dönüşmüştür. Fakat çay tarımının yaygınlaştığı oranda mısır, fasulye, patates, lahana gibi tarım ürünlerinin üretimi azalmıştır. Çünkü çay bahçelerinin içinde bu ürünlerin üretimi gerçekleşmemektedir. Bununla beraber hayvancılıkta gerilemiştir, çünkü hem çay ekilen alanda hayvan'a ihtiyaç yok hem de hayvanların yiyeceği mısır gibi ürünlerin de azalması hayvancılık yapılmasının şartlarını ortadan kaldırmıştır. Bunun yanı sıra, çay bahçelerine kimyasal gübrelerin girmesiyle beraber arıcılık etkilenmiş ve arıcılıkla uğraşan insan sayısı azalmıştır. Bu bağlamda, çay tarımının yaygınlaştığı oranda hayvancılık ve diğer tarım ürünlerinin üretimi gerilemiştir. Geleneksel üretim biçimi içerisinde sadece kendisi için üreten, pazar için üretmeyen ve parayla ilişkisi olmayan insanlar çay üretimiyle beraber ticari değeri olan bir ürün üreterek, pazar ve parayla tanışmıştır. Günümüzde Çamlıhemşinde çay üretiminden elde edilen gelirler ve göç ile büyük şehirlere giden insanların kazandıkları ekonomik gelirler, temel olarak yöreye ekonomik girdi sağlarken, son yıllarda yayla turizmi, dağcılık, kaplıca ve köylerdeki konaklar, yöreye yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmeye başlamıştır. Turizm sayesinde yörede değişimler gerçekleşmektedir. Özellikle Ayder yaylası merkez olmak üzere pansiyonlar ve oteller yapılmaya başlanmıştır (bkz. Şekil 5.3).

Şekil 5.3 : Pansiyonlar ve Oteller (Ayder Yaylası).

Bunun yanısıra, yöresel giyim kuşam ürünleri, turistik ürünler olarak satılmakta bütün yaylalar da olmasa da bazı yaylalarda restoranlar, kafeler ve marketler açılmış durumdadır. Yörede yaşanan bu gelişmeler, yöre insanı tarafından turizmin yeni bir ekonomik alan olarak görülmesine sebep olmuştur.

5.1.4 Kitle iletişim ve ulaşım araçları

Kitle iletişim ve ulaşım araçları modern dünya yaşamının artık vazgeçilmez unsurları olarak evrensel boyutta insanların yaşamına girmiş, kökleşmiş ve sosyal değişimlerin günümüz dünyasında en önemli figürleri haline gelmiştir.

Çamlıhemşin yöresi çok engebeli bir arazi yapısına sahip olduğu için 1950’li yıllara kadar şehirler ile karayolu bağlantısı yoktu. 1950’li yıllarda karayolu bağlantısı yapılmasıyla beraber ilçe kendi coğrafi sınırlarının dışına daha açık hale geldi. Yöre insanı araç sahibi olmaya başladı, minibüs ve otobüsler sayesinde toplu taşımacılık gerçekleştirmeye başladı. Böylece köylerin, Çamlıhemşin’in ilçe merkeziyle, ilçenin diğer ilçeler ve şehirlerle ulaşımı, karayolunun yapılmasıyla daha hızlı ve kolay hale

geldi. Çamlıhemşin'e karayolu bağlantısının yapılması yörede yeni bir sosyal değişimin gerçekleşmesine öncülük etti. Karayolunun yapılmasıyla beraber, elektrik, televizyon, çamaşır makinesi, buzdolabı, gazete, kitap vb. gibi şehir olanakları da çamlıhemşin'e ulaşmaya başladı. Daha önce radyo gibi, iletişim araçları az sayıda bulunmasına rağmen karayolunun yapılmasıyla beraber hem diğer iletişim araçları hem de makine ve aletlerin çeşitleri daha hızlı girmeye başlamıştır, yöredeki insanların yaşamına. Bununla beraber özellikle son yıllarda yayla yollarının da yapılması sayesinde, yaylalara ulaşım araçlarıyla da gidilebilmesi mümkün kılınmıştır (bkz Şekil 5. 4).

Şekil 5.4 : Yaylada Modern ulaşım araçları (Ayder yaylası).

Bu bağlamda, günümüzde pek çok yerli ve yabancı turist, karayolu ulaşımı sayesinde amlıhemşin ve çevresini ziyaret edebilmektedir. Ulaşım konusunda gelinen bu noktada bir yandan yayla, köy, ilçe ve şehir bağlantıları arasındaki nüfus hareketleri daha hızlı ve kolay yapılırken, diğer yandan da modern çağın pek çok unsurları yörenin en uzak yerleşim birimlerine kadar ulaşmıştır. Kitle ulaşım araçları gibi kitle iletişim araçları da yörenin sosyo-kültürel yaşamını etkileyen unsurlardan biridir. Günümüzde, amlıhemşinde kitle iletişim araçlarından bahsedildiğinde, özellikle radyo ve televizyon en uzaktaki yayla evlerine kadar ulaşmıştır. Televizyonun yayla

evlerine ulaşması, insanların artık belli bir saatten sonra evlerindeki televizyonların karşısına geçmesini sağlayarak, eski yayla eğlencelerinin azalmasına sebep olmuştur.

Bu durumu yörenin kaynak kişilerinden “Rabia Bekar” şu şekilde ifade etmektedir. “Yaşantımızda hep yük vardı, şimdi tabi su taşımak yok, elektririk geldi, yol geldi, su geldi, önceden öyle değildi ki, akşam eve gelirdin bir de su taşıma olayları vardı, su taşınırdı devamlı, ne bileyim yani huzurluyduk o zaman, daha huzurluyduk, yani yol yoktu, elektririk yoktu, su yoktu, televizyon yoktu, radyomuz, babamın bir radyosu vardı, her şeyi dinlerdik bir mutlu olurduk, yani insanlarla bir ilişkimiz vardı ama şimdi televizyonlar geldi, ilişkiler de bitti, herkes kapalı kutuya bakıyor.” (Rabia Bekar, kişisel görüşme, 03.07.2012).

Diğer taraftan cep telefonları hemen hemen herkes tarafından yaygın olarak kullanılmakta, internet bağlantısı ile dünyadaki gelişmeler Çamlıhemşine ulaşmakta, Çamlıhemşindeki gelişmeler de dünyanın erişebileceği internet ortamlarında bulunmaktadır. Yöre, televizyon kanalları için çekilen dizi filmlere mekan olmaktadır. Bu durum çamlıhemşin’in televizyon kanallarında daha fazla gözükmesini sağlayarak popülerliğini arttırmaktadır (bkz. Şekil 5. 5).

Şekil 5.5 : Yörede çekilen bir dizi film (Tanitim Fragmanı, 12.12.2013).

Bunun yanı sıra, yayla şenlikleri adı altında düzenlenen kültür festivallerinde gerçekleştirilen organizasyonlar, yerel ve ulusal basın-yayın kuruluşları aracılığıyla yayınlanmaktadır (bkz Şekil 5. 6).

Şekil 5.6 : Şenlik alanında basın-yayın kuruluşları (Ayder yaylası).

Buna ek olarak vatandaşların da internet ortamı içerisinde, yörede yapılan organizasyonları yazılı ve görsel olarak paylaşımları sayesinde, evrensel boyutta bilginin dolaştığı modern çağın kitle iletişim düzeni içinde Çamlıhemşin yöresi hem etken hem de etkilenen konumda yerini almıştır. Bu festivallere seyirci olarak vatandaşlar, resmi protokol bazen de milletvekilleri katılmakta ve resmi yetkililer tarafından yöre ile alakalı plan ve projeler anlatılmaktadır. Bununla beraber, yöresel halkoyunları gösterileri ve yöresel müziği icra eden müzik gruplarının katıldığı konserler gerçekleştirilmektedir, Bunun dışında, yörenin kültürel unsurlarının kaybolmamasına yönelik insanları teşvik amaçlı yöresel çorap yarışmaları, yöresel giyim kuşam yarışmaları (bkz Şekil 5. 7), tulumcular arasında (tulum icrasının ve yöresel ezgilerin baz alındığı), yarışmalar yapılarak, kültür unsurlarının yaşatılması doğrultusunda faaliyetler yapılmaktadır.

Şekil 5.7 : Yöresel Giyim kuşam yarışması (Ayder yaylası).

Yayla alanlarında ise vatandaşlar tarafından büyük horon halkaları kurularak horonlar oynanmakta, belli alanlarda (restorantlar vb. gibi) özellikle tulum sanatçıları bir araya gelerek tulum ezgileri icra etmekte ve geleneksel boğa güreşleri müsabakaları yapılmaktadır. Bu durum, kültürel ürünlerin ticari ürün olarak pazarlanmasını perçinlemiş, turizm faaliyetlerini arttırmış ve yörenin kültür endüstrisi ile bağımlılığını arttırmıştır.

6. YAYLA GÖÇÜ, YAYLA ŞENLİKLERİ, DÜĞÜN VE HORON

6.1 Çamlıhemşinde Yayla Göçü ve Yayla Şenlikleri

Çamlıhemşin yöresinde geleneksel yaşamın sürdüğü dönemlerde insanların, zamanları, yaşamları hep yollarda geçmiş, büyük bir coğrafya, zengin bir coğrafya ve dar geçitleri olan çetin bir coğrafya (bkz. Şekil 6.1), dolayısıyla bu coğrafyaya göre de insanların yaşam biçimleri şekillenmiştir.

Şekil 6.1 : Yayla göçü-Heleçoy deresi

(Hazındağ yaylasından Amlakit yaylasına gidiş)

Çamlıhemşin de geleneksel yaşam biçimi içerisinde insanlar birlik beraberliklerini sağlayarak coğrafyanın kendilerine sunduğu zor şartları aşmayı başarmışlardır. Bu yüzden Çamlıhemşin de yayla göçü (bkz. Şekil 6.2) ve yayla şenlikleri, insanların yaşamlarını devam ettirebilmeleri için gerekli olan maddi ve manevi gereksinimlerini karşıladıkları ve geleneksel toplumun örgütleniş biçimini gösteren en önemli sosyal ve kültürel etkinliklerden biridir.

Şekil 6.2 :Yayla göçü (Eğnedap düzü-Pokut yaylası).

Çamlıhemşinde, Yayla göçleri mayıs-haziran aylarında başlamakta ve bütün göç yaya olarak gerçekleşmektedir. Yaylaya çıkış zamanı köy ihtiyar heyeti tarafından belirlenmektedir. Yayla göçü başlayacağı gün, bütün köyün gençleri, yaşlıları ve gelinleri hep beraber aynı anda yayla göçüne başlamaktadırlar. Yanlarında ise yayla da kullanacakları eşyaları ve gıda malzemeleri ile birlikte hayvanlarını (at, inek, boğa) da alarak toplu halde yayla göçüne başlarlar.

Toplu halde yayla göçünü başlatmalarının sebep olarak şu gösterilmektedir; Yayla göçü ekonomik ihtiyaçların sağlanmasında önemli bir işleve sahip olduğu için, yayla alanlarından herkesin eşit oranda yararlanması gerekmektedir. Dolayısıyla, herkesin hayvanının, yayla otağına aynı anda girmesi ve var olan otu aynı anda yemeye başlaması gerekmektedir.

Yörede her köyün yaylası farklıdır. Bunun yanı sıra 2 ya da 3 köyün beraber gittikleri yaylalarda vardır. Göçü gerçekleştirenler arasında yaylaya taşınacak yük kadınlar ve gençler tarafından taşınmaktadır, gelinlere (bkz. Şekil 6.3) ise yük taşıtılmamaktadır.

Şekil 6.3 : Yayla göçü esnasında bir gelin (Amlakit-Yukarı yayla).

Katedilecek mesafenin büyük bir bölümünde, yollarda tulum eşliğinde türkü söylenerek gidilmektedir. Konaklama yerlerinde (bkz. Şekil 6.4) mola verildiğinde ise atma türküler söylenmekte ve horonlar oynanmaktadır.

Şekil 6.4 : Göç yolunda konaklama yeri (Pilunçut düzü-Pokut yaylası).

Bazı köylerin ise 1 den fazla yaylası olduğu görülmektedir, 5 ay süren yayla dönemi şu şekilde gerçekleşmektedir. Yayla göçü için toplanan köylü ilk önce mezere² adı verilen bir bölgeye çıkmakta ve mezere de 1-1,5 ay kadar kalmaktadırlar. Mezereden sonra ise yaylacılar yaylaya gitmektedirler. Yaylaya gitmek için 5 ya da 6 saat süren bir yol katedilmektedir fakat bu mesafe yaylanın uzaklığına göre 1 günlük zaman dilimine kadar da ulaşabilmektedir. Eğer köylünün ikinci bir yaylası var ise, ilk yayla da 2 ay kadar kaldıktan sonra ikinci yaylaya göç etmektedirler (bkz. Şekil 6. 5). İkinci yayla da ise 1 ay kadar kalınmakta ve daha sonra ise aynı şekilde geri dönüş başlamaktadır. Yaylacılar geriye dönüşte, önce birinci yaylaya, sonra mezereye, daha sonra da köye inerek, yayla dönemi bitirmektedirler.

²Mezere : Köy ile Yayla arasındaki yerleşim birimi.

Şekil 6.5 : İkinci yayla (Yüksek yayla) göçü (Amlakit yaylası).

Yayla alanına çıkıldığında öncelikle hayvanlar otlaması için salıverilmektedir. Hayvanlar otlanması için bırakıldıktan sonra insanlar yayla evlerine yerleşmek için gitmektedirler. Yaylacılar evlerine girdiklerinde, evin tavanında asılı bulunan, içinde bir önceki yıldan gelecek yıl için bıraktıkları erzakları(yağ, peynir) ve eşyaları(yatak, yorgan)muhafaza eden taca³ adlı bölüm vardır. Yaylacılar eve girdikten sonra tacayı asılı olduğu yerde aşağı indirirler ve yerleşmeye başlarlar.

Yaylacılar evlerine yerleştikten sonra, hayvanları uzak otlak bölgelere götürüp getirecek ve de onların kontrolünü sağlayacak çobanları belirlerler. Yaylaya çıkılmasından itibaren, ilk 3 gün ya da 5 gün, bazen de 1 haftaya kadar uzanan zaman dilimi içerisinde kültürel etkinlikler gerçekleştirilir.

³Taca : Kış mevsiminde yaylada çok kar yağdığından dolayı yağın kar rüzgarının etkisi ile beraber yayla evinin içine girmektedir. Taca hem kar nedeniyle erzakların ve eşyaların ıslanmasını engelleyen hem de erzakları ve eşyaları farelerden koruyan bir düzenektir.

Bu etkinlikler içerisinde, Boğa güreşleri (bkz. Şekil 6.6) yapılmakta, horonlar oynanmakta ve türküler söylenmektedir. Boğalar güreştirildikleri zaman, o yılın gelinleri boğaların barıştırılacakları alana gelinlikleri giydirilerek getirilmektedir. Buradaki amaç, o yıl gelin olanların ahalî tarafından görülmesini sağlamaktır. Diğer yandan halk arasındaki bir inanışa göre ise gelinlerin bu alanda bulunması sayesinde erkek çocuk doğuracağı inancı yatmaktadır.

Şekil 6.6 : Yaylada Boğa Güreşleri (Ayder yaylası).

Yaylada 1 haftaya kadar varan kültürel etkinliklerden sonra köyde ot biçecek, tarlada ekinle uğraşacak insanlar köye dönmektedirler. Yayla da ise her evde bir yaşlı insan, yaylacı olarak kalmakta ve yaşlı insanın yanında ona yardımcı olmak için bir bayan kalmaktadır.

Yayla da şu şekilde bir işbölümü yapılmaktadır. Hayvanları otlatmakla görevli olan çobanlar, yayladaki yerleşim bölgesinden düzenli olarak her gün, hayvanları otlayacakları bölgelere götürüp getirmektedirler (bkz. Şekil 6. 7) diğer yandan ise yayıklar kurularak kış mevsiminde tüketilecek olan yağ ve peynir gibi hayvansal ürünlerin üretimi yapılmaktadır.

Şekil 6.7 : Otlanmaya salınmış hayvanlar.

Ağustos ayı geldiğinde yayla da vartevor (bkz Şekil 6.8 ve 6.9) adı verilen yayla şenlikleri yapılmaktadır. Bu şenlikler için köyde çalışan insanlar ve gurbet de çalışan insanlar yayla şenlikleri için yaylaya gelmektedirler.

Şekil 6.8 : Vartevor şenlikleri (Samistal yaylası).

Şekil 6.9 : Vartevor şenlikleri (Pokut yaylası).

Şenlik için bazı organizasyonlar önceden yapılmaktadır. Yayla şenlikleri için horon ve türkülere eşlik edecek tulumcular ve horonların oynanacağı çardaklar belirlenmektedir. Bunun dışında köyden gelenlerde (bkz. Şekil 6.10) köyde yetiştirilmiş olan taze meyveleri yaylaya getirmektedirler. Şenlik zamanında ise hayvanlar kesilmekte ve bu kesilen hayvanların etleri büyük kazanlarda pişirilerek yemekler yapılmaktadır. Daha sonra büyük bir ziyafet şeklinde bütün yayla ahalisinin olduğu bir ortamda hazırlanan yemekler hep beraber yenilmektedir.

Şekil 6.10 : Vartevor şenliğine gidiş (Eğnedap düzü-Pokut yaylası).

Bunun yanı sıra yaylada, yaylanın farklı yerlerine geziler düzenlenmektedir (bkz. Şekil 6.11) Çardaklarda⁴ ise gecenin geç saatine kadar horonlar oynanmakta ve silahlarla mermiler sıkılmaktadır.

Şekil 6.11 : Yayla da gerçekleştirilen gezi–Yukarı Amlakit (Kotençur Yaylası).

Vartevor şenliği ile ilgili düşüncelerini yörenin kaynak kişilerinden “Yaşar Çelik” şu şekilde ifade etmektedir.

“Ağustos ayında vartevor şenlikleri vardı, buna çiçek yortusu şenliğide deniyor, bahar şeyi yani, bu bir kutlama gibi, hem yayladaki hasreti giderme, aşağıda meyve vesaire, yeni olan meyvelerden yaylaya götürme, gurbettekiler gelir, yaylacıda kendi torunlarını, çocuklarını özlemiştir, onlarla bir, 10 gün 12 gün bir özlem giderir ama 10-12 gün süresince müthiş bir eğlence olurdu, müthiş bir eğlence olurdu (Yaşar Çelik, kişisel görüşme, 20.06.2012).

Şenlik bitiminde ise köyde çalışacak olan insanlar köye, gurbet de çalışacak olanlar gurbet’ e dönmektedirler. Yayla şenlikleri büyük bir kutlama şeklinde 10-12 gün kadar sürmektedir. İnsanlar birbirleriyle hasretlerini gidermekte ve şenlik süresince hep beraber eğlenmektedirler, bu şenlikler birlik ve beraberliğin zirveye ulaştığı an olarak tarif edilebilir.

⁴Çardak : Yörede, Yayla halkının ortak olarak kullandığı, tabanı ahşap dört tarafı kapalı alan.

Bu birlik beraberlik duygusunu yörenin kaynak kişilerinden “Rabia Bekar” şu şekilde ifade etmektedir.

“Bir el insandı o 300 tutum, kavron⁵ da bir el insan olurdu, o anda herkes yedi, eğlenirdi, horon oynardı, bu 15 gün devam eder böyle yayla da, yayla şenliği dediğimiz vartevor müddetince” (Rabia Bekar, kişisel görüşme, 03.07. 2012).

Yayla döneminin sonunda ise, köydeki insanlar tekrar yaylaya çıkarak, köye doğru geri dönüş için göç’e yardım etmektedirler.

“Vartevor” şenliğinin dışında, yörede “hodoç (ot biçme)”(bkz. Şekil 6.12) adı verilen bir şenlik yapılmaktadır.

Şekil 6.12 : Hodoç (Ot biçme) şenliği (Elevit yaylası).

Hodoç şenliği ağustos ayının sonu, eylül ayının başında gerçekleşen bir şenliktir. Bu şenliğe ayder yaylasında “hodoç” şenliği denilmekte olup diğer birkaç yaylada ise “ot biçme şenliği” adı verilmektedir. Bu şenlik süresince insanlar, gündüz vaktinde, kış mevsiminde hayvanlarının beslenmesi için gereken otları biçmektedirler. (bkz Şekil 6.13) Akşamları ise vartevor şenliğinde olduğu gibi horonlar oynanmakta ve türküler söylenmektedir.

⁵Kavron : Yörede bir yayla.

Şekil 6.13 : Biçilmiş otlar taşınırken-Hodoç (Ot biçme şenliği).

Günümüzde yayla göçleri yapılamamaktadır. Yayla şenlikleri ise eski zamanlarda olduğu gibi gerçekleşmemektedir. Bunun için pek çok sebep gösterilmektedir fakat öncelikli olarak şu söylenebilir; Geleneksel üretim ve tüketim biçimi bittiği için yaylacılık artık bu anlamda yöre insanı için işlevini değiştirmiştir. Çünkü modern dünyanın sağlamış olduğu olanaklarla beraber Çamlıhemşin yöresine çay tarımının girmesi, diğer tarım ürünlerinin üretilmemesini sağlamıştır. Dolayısıyla bu durum hayvancılığın bitmesine sebep olmuş, bununla beraber Çamlıhemşin de göçü hızlandırmış ve geleneksel yaşam biçimi içerisindeki üretim ve tüketim şekli terk edilmiştir.

Geleneksel üretim ve tüketim biçiminin değişmesi, insanların ev ihtiyaçları arasında yer alan hayvansal ve tarımsal ürünlerin modern yaşam biçimi içerisinde marketlerden ve pazarlardan temin edilmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla yayla göçü için geleneksel yaşam da geçerli olan hayvansal ürünlerin yayladan elde edilmesi, tarımsal ürünlerin köyden elde edilmesiyle gerçekleşen iş bölümünü zorunlu kılan şartlar ortadan kalkmıştır. Bir başka durum da köylerdeki insan nüfusunun azalması, yani insan nüfusun büyük bir bölümünün büyük şehirlerde olması ve farklı farklı iş kollarında çalışıyor olmaları, yaylalara topluca göç

durumunda ortadan kalkmasına sebep olmuştur. Günümüzde isteyen istediği zaman yaylaya çıkabilmektedir. Yaylalara araç yolu yapıldığı için ister özel, ister yaylalara sefer düzenleyen araçlarla yaylalara çıkılabilmektedir (bkz. Şekil 6. 14).

Şekil 6.14 : Araç ile yaylaya gidilirken.

Eskiden olduğu gibi topluca göç edilirken icra edilen yol havalarının, horonların ve atma türkülerin yayla yollarında yarattığı atmosfer bütünleşme havası artık insanlar tarafından yaşanmamaktadır. Dolayısıyla gençlerde kültürün yoğun olarak yaşandığı bu ortamları artık görememektedirler.

Bu durumu yörenin kaynak kişilerinden “Ali Çamkerten” şu şekilde ifade etmektedir “Şimdi yaylaya giden belli değil, gelen belli değil, isteyen gidiyor, isteyen geliyor, isteyen kalıyor, o topluluk kalktı, yok artık, o yok” (Ali Çamkerten, kişisel görüşme, 29.06.2012).

İnsanlar yaz aylarında çamlıhemşine yayla şenliklerine katılabilmek için genelde yayla şenliklerine yakın tarihlerde gelmektedirler. Fakat Çamlıhemşin insanı geleneklerini sürdürmek için elinden geleni yapmasına rağmen modern yaşamın etkileri ister istemez bazı değişimlere sebep olmaktadır.

Yaylalara araç yolunun yapılmasının dışında, yaylalarda alışveriş yapılabilen yerler açılmış (bkz. Şekil 6. 15) ve yayla evlerine televizyon da girmiştir.

Şekil 6.15 : Alışveriş merkezi (Ayder yaylası).

Yayla evlerine televizyonun girmesi insanların belli bir saatden sonra evlerine, televizyonların karşısına geçmesine sebep olmuştur. Televizyonun yayla evlerine girmesi eskiden olduğu gibi gece geç saatlere kadar süren horon’u ve horon’un toplumsal kontroldeki işlevselliğini etkilemiş, yüz yüze ilişkilerin azalmasına sebep olan etkenlerden biri haline gelmiştir.

Bu durumu yörenin kaynak kişilerinden “Emin Biryol” şu şekilde ifade etmektedir. “Şimdi yaylalarda, bizim kendi olduğumuz yaylalarda horon falan kalmadı, çok az. Şehirde 50 yaşından aşağısı zaten bilmez yörelerinin ananelerini vesaire, çünkü hayvancılık bittiği için göç ve vartevor gibi kavramları da bilmeyen gençlerimiz var. Yaylalarda, biz oralarda doğup büyüdük, çobanlık yaptık. Oralarda yetiştiğimiz için, ben şimdi 2, 3 ay yaylaya gitmemiş duramıyorum, çünkü orasının hasretiyle biz yaşıyoruz” (Emin Biryol, kişisel görüşme, 19.06.2012).

Eskiden yaylalarda çobanlık yapan insanların çoğu tulum çalmaktaydı, çobanların pek çoğu, yarattığı ezgilerle yöre kültürüne kaynak oluşturmalarıydı. Fakat artık hayvancılıkta bittiği için çobanlık diye bir iş kolu da kalmamıştır.

Günümüze, bakıldığında artık yaylalara insanlar tatil için gitmektedirler. Kültürel unsurların eskisi kadar sık icra edilemeyişi olmaları, yüz yüze ilişkilerin azalmasına sebebiyet vermekte olup toplumsal kontrol de işlevselliği olan bu unsurların eskisi gibi icra edilemeyişlerinden dolayı zaman içinde işlevlerinin değişmesine ya da yok olmasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla yayla göçü ve yayla şenlikleri birlik, beraberliğin ve bütünleşmenin yaşanabildiği, toplum bireylerinin üzerinde yarattığı etki itibarıyla Çamlıhemşin insanı için toplumun refahını ve düzenini sağlama konusunda içinde barındırdığı diğer kültürel etkinliklerin de devamlılığını sağlaması sebebiyle, yayla göçlerinin eskisi gibi yapılamıyor olması, modern çağın kaçınılmaz değişimi olarak gözükmektedir.

Modern çağın yayla göçü ve yayla şenlikleri üzerinde, insan ilişkileri açısından yarattığı değişimleri yörenin kaynak kişilerinden “Yaşar Çelik” şu şekilde ifade etmektedir.

“Orada bir paylaşım vardı, orada arkadaş düşünmek vardı, olmayanı bile orada çaktırmadan himaye edilirdi yani o grup kopmazdı ama şimdi sen kendi kafa yapındaki insanla, ben kendi durumumdaki insanla beraberim, fakir fakirle, zengin zenginle, güzel güzelle, çirkin çirkinle, ne diyeyim yani ama eskiden bu yoktu” (Yaşar Çelik, kişisel görüşme, 20.06.2012).

6.2 Düğün Geleneği

İnsan yaşamında önemli bir dönem olan evlilik, her toplumda, bağlı olunan kültürün değerlerini yansıtmaktadır. Çamlıhemşin yöresinde, düğünler çok görkemli ve oldukça renkli tabloların çizildiği düğünlerdir. Geçmişte, Çamlıhemşin yöresinde düğünler kış mevsiminde yapılırdı, düğünlerin kış mevsiminde yapılmasının sebebi ise güz döneminde insanlar yaylacılıkla ve tarımla uğraşmaktaydılar. Dolayısıyla yaylalardan insanların inmesi ve köylerde yapılan tarımın bitmesi güz döneminin sonunu bulmaktaydı. Güz döneminin sona ermesi ve kış döneminin başlamasıyla beraber Çamlıhemşinde düğünler yapılmaya başlanırdı. Günümüzde artık köy düğünleri diye tabir edilen düğünler, köy evlerinde yapılırdı ve 7-8 güne kadar varan uzun soluklu düğünler olurdu. Eğer bir düğün yapacaksa bir insan 2-3 sene evvelden hazırlık yapmaya başlamaktadır. Düğünlerde davetlilere et yemeği verilmektedir bu nedenden dolayı en az bir tane büyük baş hayvan kesilmek zorundaydı ve o hayvan

kesileceği zamana kadar beslenmek zorundaydı. Bunun dışında insanların dđđün hazırlığı çerçevesinde tarlada yetiştirmek zorunda olduğu bitkiler vardı.

Çamlıhemşin yöresinde dđđün ve dđđün'e uzanan süreç çeşitli safhalarda olup Yörede, dđđün ve dđđün'e uzanan süreçte bir çok ritüel içerikli uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda, dđđün'e uzanan süreç şu safhalarda gerçekleştirilmektedir.

- 1- Kız isteme
- 2- Nişan
- 3- Baklava gecesi
- 4- Koç akşamı ve kına gecesi
- 5- Dđđün

6.2.1 Kız isteme

Yöre de bir kız ile bir erkeğin evliliğinin gerçekteşmesi görücü usulü ile olmaktaydı, yani erkeğin yakınlarından annesi, babası ya da yakın bir akrabası kızı görüp beğerirler. Daha sonra evlenmesi planlanan erkeğe konu hakkında bilgi verilir, eğer erkek tarafından durum uygun görölürse, erkeğin ailesi, kız tarafına dünürcü olarak gider ve düşüncelerini kız ailesine anlatır. Kız tarafında, damat adayı ile kızlarının evlenmesi yönünde, olumlu bir görüş hakim olursa, erkek tarafına bu konuda biraz düşünmeleri gerektiği söylenir ve cevap vermek için bir müddet vakit istenir. Belli bir süre sonra erkek tarafı, kız evine giderek kız ailesinin evlilik konusundaki cevabını almaktadır. Eğer kız tarafının, kızlarının evlenmesi yönünde kararları olumlu ise, bu görüşme esnasında, evlenecek olan kız ve erkeğin nişan tarihleri aileler arasında kararlaştırılmaktadır.

6.2.2 Nişan

Çamlıhemşin de nişan kız ailesinin evinde yapılmaktadır. Nişan için erkek ailesi tarafından, alyans, küpe, saat ve birkaç giysi alınarak, nişan esnasında oğullarının evleneceği kıza hediye olarak verilir. Bununla beraber dđđün tarihi tespit edilmekte ve dđđün için neler yapılacağı konuşulmaktadır. Nişan da ikram olarak gelen insanlara şerbet verilir ve nişan sonunda çevredeki herkesin nişan yapıldığını anlaması için havaya silah sıkılmaktadır.

6.2.3 Baklava gecesi

Baklava gecesi koç akşamından bir evvelki gecedir. Baklava gecesinde baklavalılar yapılır, kete yapılır, lokum yapılır ve sabaha kadar horon oynanarak türküler söylenir.

6.2.4 Koç akşamı ve kına gecesi

Koç akşamı genelde düğüne 3 gün kala erkek evinde yapılmaktadır. Koç akşamının yapıldığı erkek evine, erkeğin akrabaları, arkadaşları, birleşerek veya bireysel olarak ya da bir köy veya bir mahalle birleşerek, düğünde etinden faydalanılması için koç götürürler. Bazı koç akşamlarına 30 ya da 40 koç götürüldüğü görülmüştür. Koçlar erkek evine süslenerek götürülmektedir. Düğünün ihtiyacı kadar koç kesilmekte olup ihtiyaçdan fazla koç getirilmişse, geri kalan koçlar da erkek evinde kalmaktadır. Koç akşamında sabaha kadar horonlar oynanmakta, türküler söylenmekte ve yemekler yenilmektedir. Eğer kız evi ile erkek evi mesafe olarak birbirine yakın ise, koç akşamı ve kına gecesinin aynı akşam yapıldığı da görülmüştür. Koç akşamı ve kına gecesinin aynı akşam yapıldığı durumlarda, koç akşamının olduğu erkek evinde belli bir saate kadar eğlence yapılmaktadır. Daha sonra kına gecesinin yapıldığı kız evine, damat ile beraber gidilmekte ve sabaha kadar horon oynanarak ve türkü söyleyerek eğlenceye devam edilmektedir. Fakat, eskiden damat ve damat'ın tarafı kına gecesine gitmezken, günümüzde kına gecesine, damat ve damat'ın tarafı da gitmektedir.

Kına gecesinde ise aynı şekilde, koç akşamında olduğu gibi sabaha kadar horonlar oynanmakta, türküler söylenmekte ve yemekler yenilmektedir. Kına gecesinde sadece kız tarafının insanları bulunmaktadır. Gelin olacak kızın arkadaşları kına gecesi için lokum ve kete hazırlarlar, bununla beraber gelin olacak kız'a hediyeler götürürler. Kına gecesinde kullanılacak kına ise erkek tarafından gönderilmektedir. Günümüzde, nüfus azlığı ve göç gibi etkenlerden dolayı köy düğünleri yapılamadığı için buna bağlı olarak koç akşamı ve kına gecesi de yapılamamaktadır. Günümüzde, bazen kına gecelerine köylerde rastlanabilmektedir. Fakat yapılan kına gecelerinde ise eskiye göre en büyük farklılık olarak, kına gecesine (bkz. Şekil 6. 16) evlenecek erkek ve erkek tarafı da katılım göstermektedir. Koç akşamı ise günümüzde yapılmamaktadır.

Şekil 6.16 : Kına gecesi (Şenyuva köyü).

6.2.5 Düğün

Çamlıhemşin de düğün, 4 ya da 5 güne kadar varan zaman dilimi içerisinde, baklava gecesi, koç akşamı ve kına gecesinin ardından gerçekleştirilmektedir. Düğün zamanına yaklaşıldığında, düğün olmadan 1 hafta evvel hazırlıklar başlamaktadır. Yörede, bir evde düğün olacaksa eğer, o düğün sadece o evin düğünü değil, bütün köyün düğünü olarak kabul edilmektedir. Gerçekleşecek düğün için köyün bütün evleri, bütün haneleri seferber olmaktadır.

Düğün öncesinde şu hazırlıklar yapılmaktadır; 1 haftalık hazırlık süresi içerisinde, düğünde et yemeği verileceği için, bir yandan yapılacak yemek için hayvanlar kesilmekte, diğer yandan ise yemeklerin pişirilmesini sağlayacak odunlar kesilmektedir. Bunun yanı sıra, düğün aşçısı ve misafirlere yemekleri servis edecek yardımcıları ve davetlilerin kalacağı odalar tespit edilmektedir.

Yerel mimaride her köy evinin bir tane misafir odası vardır. Düğün zamanında köy halkı evlerinin misafir odalarını, düğün evinin davetlilerini ağırlaması için düğün evine tahsis etmektedirler.

Eğer konaklayacak yerler yetmez ise evlerin diğer bölümleri de, düğün evine tahsis edilmektedir. Misafirlerin kalacağı odaların her biri için bir kişi görevlendirilmektedir. Görevlendirilen bu kişiler, misafirlerin ihtiyaçlarını ve isteklerini karşılamak için düğün bitene kadar orada bulunmaktadır.

Düğünün yapılacağı gün, sabah vaktinde, erkek tarafı gelin için hazırlanmış bohça (gelin bohçası) ile gelin evine doğru gider. Hazırlanan bohçanın içinde gelin için hazırlanmış giysiler vardır. Gelin evine giderken tulum eşliğinde türküler söylenerek ve gelin alma havaları çalınarak gidilir. Gelin evinin kapısına gelindiğinde şu şekilde bir karşılama yapılmaktadır. Düğün açısı evin kapısında elinde bir sopa ile beklemekte ve sopa açıcı tarafından evin kapısının önünü kesecek şekilde tutulmaktadır, eğer açıcının isteği (bir bahşış ya da olmasını istediği bir şey) yerine getirilirse, gelin evinin kapısı erkek tarafına açılır. Erkek tarafının eve girmesiyle beraber, hep birlikte yemek yenilir ve ardından horonlar oynanır, türküler söylenir. Daha sonra ise tekrar yemek yenilmektedir. Yemekten sonra ise erkek tarafı gelini kendi evine götürmek için “emanetimizi hazırlayın, gelinimizi hazırlayın” gibi söylemlerde bulunur. Bu söylem artık gitme vaktinin geldiğini ima etmektedir. Bu söylemin ardından tekrar horon oynanmaya başlanır ve horonun oynandığı esnada bir taraftan gelin donatılır ve gidiş için hazır hale getirilir.

Çamlıhemşin’in geleneksel düğün kültürüne ait gelin giyim kuşamı (bkz Şekil 6.17) şu şekildedir. Gelinler düğünde ehram⁶ adı verilen bir giysi giymektedirler. Gelin’in yüzüne ise adına tenckap denilen siyah bir peçe örtülmekte ve üstüne ipekten yapılmış şal atılmaktadır.

⁶Ehram : Şekil olarak günümüzdeki kara çarşafa benzeyen fakat biraz daha desenli, altı taraklı ve ipekli tafta kumaştan yapılmış, yöre düğünlerinde gelin’in giydiği giysidir.

Şekil6.17 : Geleneksel gelin giyim kuşamı.

Gelin'in baba evinden erkek evine gidişinde yenge, etek tutan ve yaşlı bir erkek geline eşlik etmektedir. Yenge, geleneksel kıyafet giymektedir, etek tutan ise gelinin istediği bir kişi olur. Gelin, baba evinin kapısından çıkarken (bkz. Şekil 6. 18), en önde yaşlı bir adam olur, arkada ise gelin, yenge ve etek tutan olur. Kapıdan çıkış anında, kapının her iki yanında birer kişi bulunmaktadır. Bu kişilerden biri bıçak tutmakta diğeri ise bıçağın kınını tutmaktadır. Bıçak kınına takıldığı zaman, gelin kapıdan dışarı çıkarak kapının önündeki alanda durur.

Şekil 6.18 : Gelin, Baba evinden çıkarken.

Kapının önünde ise yöre insanının tabiri ile magarlık⁷ yapılmaktadır. Örnek: Bizim kızımız şöyle nazlı büyümüş, böyle nazlı büyümüş, siz onu bizimki gibi nazlı tutabilecekmisiniz, sabahtan erken kalkmayacak, kahvaltısını hazırlayacaksınız gibi söylemlerde bulunulur. Bu söylemin son bölümünde, o zaman şimdiye kadarki günahı bizim boynumuza, şimdiden sonraki günahını siz kabul ediyormusunuz diye erkek tarafına soru yöneltilmektedir. Bu söyleme karşı erkek tarafı da cevabını vermektedir. Magarlık bittikten sonra, eski zamanın söylemiyle erkek tarafından kaynata adı verilen yaşlı birisi gelir ve geline kaynata yüzüğü diye adlandırılan bir yüzük takar. Kız evinin önündeki tören bu şekilde tamamlandıktan sonra düğün alayı (bkz. Şekil 6. 19) önde erkek tarafı, arkada kız tarafı olmak üzere erkek evine doğru gider.

Şekil 6.19 : Düğün alayının kız evinden erkek evine gidişi.

⁷Magarlık : Aileler arasında espirili atışmalar yapılarak ortamın neşelendirilmesini sağlayan bir görenek.

Erkek evine yaklaşıldığında kız tarafı tekrar magarlıklar yapmaya başlar. Örnek: Bu yol çok taşlı, biz bu yoldan geçemeyiz, burayı temizleyin ya da halı döşeyin şeklinde söylemlerde bulunulur. Bu söyleme karşılık olarak erkek tarafı, halı getirir ve yola serer, ardından gelin halının üstünde yürüyerek evin kapısına kadar gider.

O zamanın anlayışına göre kapıda şu şekilde bir tören gerçekleştirilmektedir. Erkek evinin kapısında, gelecek olan gelini ve düğün alayını, damat ve damat'ın sağdıcı karşılar, sağdıc önde durur ve gelenlere “çiçeğinizle beraber hoş geldiniz” söyleminde bulunur, ardından damat hoş geldiniz der gelenlere, daha sonra ise birbirine katılmış bozuk para, pirinç ve buğday gelinin başına atılır. Bunun yapılmasının sebebi gelinin, gelin olarak geldiğı eve bereket ve uğur getirmesini sağlamak. Gelin içeri girdikten sonra hemen kendisi için hazırlanmış olan odaya götürülür. Gelin odasına giderken damat gelinin geçeceği yolda gizlenmektedir. Burada damat'ın amacı, gelinin ayağına basmaktır. Fakat, gelin ve gelin'in etrafındakiler uyanık davrandıkları taktirde damat'a o fırsat verilmeden, gelin, odasına götürülür.

Gelin odasına götürüldükten sonra düğün evinde yemekler⁸ yenilmeye başlanır. Gelin'in yemek sofrası ise düğün evinde ayrı kurulmaktadır. Düğünün yapıldığı evde bütün gece eğlence devam ederek sabaha kadar sürer. Bu eğlencelerde horonlar oynanır ve türküler söylenir. Fakat öncelikli olarak gelin ve damat'ın yakın akrabaları horon oynamaya başlarlar. O dönemdeki anlayışa göre gelin ile damat davet edildikleri taktirde, damat'ın sağdıcıyla beraber horona katılabilirler, bununla beraber konuşma hakları da olmadığı söylenmektedir.

Horon, evlerin Hayat⁹ adı verilen bölümünde oynanmaktadır. Düğünde, horon halkasının ortasında yaşlı insanlar oturur, bununla beraber horona eşlik eden tulumcu da horon halkasının içindedir. Gelin ise “hayat” bölümüne açılan odalardan birinde düğün eğlencesini seyreder.

⁸Geleneksel düğünlerin yapıldığı dönemlerde 30-40- 50 sofa kurulan düğünler olurmuş.

⁹Hayat : Yerel mimaride, evlerin içinde ev odalarının kapılarının açıldığı büyük alan.

Horonu bayanlar ve erkekler beraber oynamamaktadır, önce erkekler daha sonra ise bayanlar oynamaktadır. Bayanlar, horon oynadıklarında tulum eşliği olmadan, türkü söyleyerek horon oynarlar bunun yanı sıra bayanların horon oynadığı alanda erkekler olmazlar.

Düğün süresince “hayat” adı verilen bölümde horon hiç bitmez çünkü bir taraf dinlenirken diğer taraf horon oynamaktadır. Hayat bölümünde horon oynanırken, diğer taraftan davetliler için yemekler hazırlanmaktadır. Düğünde, horon alanında herkesin horon süresi bellidir, horon oynama süresi biten davetliler kendileri için hazırlanmış odalara giderler ve yemeklerini yerler. Bu şekilde sabaha kadar eğlence devam etmektedir. Düğünde, eğer tulumcu tek ise tulumcuya dinlenmesi için vakit verilmektedir. Tulumcunun olmadığı anlarda sekiz kişi, on kişi, ya da yirmi kişiden oluşan gruplar, karşılıklı olarak birbirlerine taşlama türküler atarlar. Taşlama türkülerin özelliği, müstehcen bir kelime kullanılmadan ve kişiliğe hakaret etmeden, toplumsal yaşam içerisinde hatalı davranış ve hatalı hareketlerde bulunan insanlara, yaptıkları hatalar tatlı bir dille ifade edilir.

Eskiden kız tarafına gidildiğinde kız tarafında, erkek tarafına gidildiğinde erkek tarafında, gilimor¹⁰ adı verilen bir gelenek uygulanırdı. Çamlıhemşin yöresi yağışlı ver sarp bir araziye sahiptir. Bu durumdan dolayı, insanlar bir yerden bir yere giderken, yolda kayıp düşmemek için yanlarında bastona benzer sopalar taşırdılar. Bu bağlamda düğün evinde gilimor adı verilen gelenek, zincirin kancalarına 3 veya 4 kişinin sopalarını sokmasıyla gerçekleşirdi. Sopalar sokulmaya başladıktan sonra türkü söylenmeye başlanır. Türküde toplumsal yaşam içerisinde kimin hatası ve ne açığı varsa, o ateşin başında söylenen türküyü konu olur ve türkünün bitmesi için söylenen türküyü konu olan şahıslardan bir şey istenir (çorap, ceviz, vb).

Düğün sonunda davetliler geline hodeçkin adını verdikleri hediyeleri vermektedirler. Bu hediyein içeriği altın, şay¹¹ (puşi), para şeklinde olmaktadır. Geline hediyesi verilirken o esnada gelinin yanında bulunan yengeye de davetliler bahşiş verir, buna karşılık olarak yenge de davetlilere kete ve ceviz gibi ürünler vermektedir.

¹⁰Gilimor : Eskiden çamlıhemşinde yemekler, kazanlar ve küplerde pişirilirdi, kazanın ve küplerin ateş üzerinde durabilmesi için uçları her iki taraftan kancalı zincire asılırlardı, bu şekilde kazanların ve küplerin ateş üstünde ateşe temas etmeden havada durması sağlanırdı. Bu kazanları ve küpleri tutan zincire gilimor adı verilmektedir.

¹¹Şay (Puşi) : Yörede, yemeninin üstüne şerit şeklinde sarılan uzun eşarp.

Düğün bitiminde ise sabah kahvaltı yapılır ve daha sonra düğün evinden, herkes ayrılır. Fakat geline eşlik eden yenge gelinle beraber evde kalır ve 1 hafta sonra gelin, babasının evine yenge, sağdıç ve damat'ın arkadaşlarıyla beraber gider. Gelin'in baba evinde eğlence yapılır fakat burada yapılan eğlenceler, düğünler gibi sabaha kadar sürmemektedir. Fakat az da olsa sabaha kadar sürenleride görülmüştür. Bu ziyarette, eğlenceler yapılmakla beraber daha çok aileler arasındaki muhabbet ön plandadır. Bu organizasyon, daha çok akrabalığı pekiştirmek için yapılmaktadır.

Gelin, bu ziyaretin sonunda, babasının evinde bırakılır ve birkaç gün babasının evinde kalarak, gelin olarak gittiği evde ve o çevrede yaşadıklarını ailesine anlatır. Daha sonra ise gelin yaşamını devam ettireceği eşinin yanına döner. Çamlıhemşindeki geleneklere göre gelin, eşinin evinde, kayınpederiyle, görümcesiyle, kayınbiraderiyle, damat'ın dayısıyla, anneanesiyle, babaanesiyle konuşmamaktadır. Çünkü konuşma hakkı yoktur, geleneklere göre gelinin burnunu örten tenckap adı verilen bir örtü vardır. Bu örtü gelin tarafından sadece eşininin aile akrabalarının yanında örtülmektedir. Tenckap'ın indirilmesi geline hediye verilmesi sayesinde gerçekleşmektedir. Fakat tenckap'ı indirdiğinde bile, yine de konuş denilmeden gelin konuşmamaktadır.

Günümüzde köy düğünleri, göç sebebiyle yaşanan nüfus azalmasından dolayı artık 2 ya da 3 sene de bir yapılabilmektedir. Eskiden olduğu gibi, günlerce süren, birlik ve beraberliğin, bununla beraber yüz yüze ilişkilerin yoğun yaşandığı atmosfer içinde gerçekleşen geleneksel düğünlerin yapılabilme şartları ortadan kalkmış durumdadır. Yapılmakta olan düğünler genelde şehir merkezlerindeki ya da ilçelerdeki düğün salonlarında yapılmaktadır. Düğün salonlarında gerçekleşen düğünler geleneksel düğünlerden farklı olarak gece yarısına kadar sürmektedir. Düğünlerde yaşanan atmosferde geleneksel düğünlerden farklı olmaktadır. Yörede, düğün salonlarında gerçekleşen düğünler artık ülkenin her yerinde gerçekleşen düğünlerle ortak özellikleri göstermektedir. Modernizm'in türdeşleştirici etkileri açısından bakıldığında, türdeşleşmenin göstergesi olarak günümüzde kullanılan standart gelin ve damat kıyafeti, her yer de olduğu gibi Çamlıhemşinde evlenen çiftlerde de görülmektedir. Dolayısıyla düğünlerde, geleneksel gelin ve damat giyim kuşamı artık görülememektedir. Bununla beraber kitle iletişim araçları sayesinde popüler kültüre ait olan müzik ve dans türleri, yöredeki düğünlerde görülebilmektedir.

Bunun yanı sıra, teknolojinin sunduğu elektronik müzik aletleri gibi bir çok enstrüman'ın da düğün salonlarına girmesi farklı müzik türlerinin de icra edilmesini mümkün kılmıştır.

Yörenin kaynak kişilerinden “Mustafa Lazaloğlu” günümüzde yapılan salon düğünleri ile alakalı düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir.

“Ya salondan içeri giriyorsun bakıyorsun, evet güzel bir şey kızlı, erkekli, kadınlı, güzel herkes oynuyor ama ne oynuyor bilmiyorsun, yarısı dans, yarısı disko, yarısı bilmem Arapça, yarısı Farsça, yarısı efendim İngilizce, yarısı Fransızca. Bu mu bizim kültürümüz? Bunu mu şimdi kalkacaz da empoze edecez herkese ki, işte bizim kültürümüz bu, şu anda var ya şu anda, bundan 50 sene evvelki şeylerin, yeminle söylüyorum vallahi bir çoğunu ben bile unutmuşum, ben tamammı, ben ki o kültüre o kadar şeyliyim, bağlıyım, o kadar arzuluyum bu kültürün yaşaması için mücadele veren insanım, ben bile unuttum” (Mustafa Lazaloğlu, kişisel görüşme, 17.06.2012)

Eski düğünlerde toplumsal kontrolü sağlayan gilimor vurma ve taşlama türküler gibi geleneklere ait kültür öğelerinin uygulanabilme koşulları da ortadan kalkmıştır. Dolayısıyla geleneksel kültüre ait unsurların icra edilişi, günümüz düğünlerinde eskiye göre çok sınırlı bir zaman dilimi içerisinde yer almaktadır. Bu bağlamda Çamlıhemşin yöresindeki geleneksel yaşam biçimi içerisinde gerçekleşen düğünler, geleneksel kültüre ait bir çok pratiğin yapıldığı ve toplum refahını sağlayan bir çok unsurun yaşanıldığı bir alan olarak eski durumuna göre köklü ve hissedilir değişimler geçirmiştir.

6.3 Horon

Çamlıhemşinde horon, yöre insanı için çok önemli bir kültürel etkinliktir. Düğünler, yayla göçleri, yayla şenlikleri olmak üzere horon, sosyal-kültürel yaşamın, her alanında yöre insanı tarafından icra edilmektedir. Horon yörede insanların sadece eğlenmek amacıyla değil aynı zamanda, toplumu ayakta tutan değerlerin, toplumsal kuralların, hatırlandığı ve hatırlatıldığı etkinlik biçimidir. Bunun yanı sıra insanlarda birlik beraberlik ve disiplin duygusunun inşa edildiği bir kültürel öğedir.

Çamlıhemşinde zor olan doğa şartlarında, insanların sosyal ve kültürel yaşam içinde bir araya gelerek yaptıkları bu etkinlik türü, yaylalardaki “çardak” denilen alanlarda

(bkz. Şekil 6. 20) , Yayla düzlüklerinde (bkz. Şekil 6. 21) ve evlerin “hayat” denilen bölümlerinde icra edilmektedir.

Şekil 6.20 : Çardak da horon, Hodoç (Ot biçme) şenliği (Elevit yaylası).

Şekil 6.21 : Yayla düzlüğünde horon (Kız horonu) (Amlakit yaylası).

Yöre insanının ifadesine göre, özellikle “Çardak” ve “Hayat” denilen alanlarda icra edilen horonlarda, bu alanların zeminin ahşap olması sayesinde, ayak sesinin çok net

gelmesi, tulum icra eden kişinin etrafa hakim olması ve horonu yöneten kişinin sesinin herkese ulaşabilmesi, önemli bir özellik olarak belirtilmektedir.

Geleneksel yaşam biçiminin hakim olduğu dönemlerde yayla şenliklerinde 5-6 çardak da aynı anda gecenin geç saatlerine kadar horon oynandığı söylenmektedir. Düğünlerde ise sabaha kadar süren horonlar oynanmaktadır. Düğünlerdeki horon icralarında, ilerleyen zamanlar sonunda artık insanların kendinden geçtiği, dünya ile irtibatlarını kopartmışçasına kendini tulumun sesine bırakarak, yarı uyur, yorgun bir vaziyette horon oynandığı söylenmektedir. Geçmişte bu şekilde horon icralarının yaşandığını anlatan insanlar, artık evlerine gitmek istemeyecek derecede yorgun düştüklerini fakat sabah olunca da adını sabah horonu dedikleri horonu oynadıklarını ifade ederek, bu yaşadıkları zaman dilimi içerisinde horonun oynandığı ortamda çok güzel bir ahenk oluştuğunu özellikle belirtmekteeler.

Geleneksel yaşam biçimi içerisinde gerçekleşen düğünlerde horon, evlerin “hayat” (bkz. Şekil 6. 22) adı verilen bölümlerinde oynanmaktadır.

Şekil 6.22 : Köy evinde horon (Kına gecesi-Şenyuva köyü).

Hayat denilen bölümlerin insan alma kapasitesi sınırlı olduğu için düğünlerde her köye horon oynama saati verilir. Dolayısıyla her köy farklı saatlerde horon oynamaktadır. Yöredeki insanlar, hemen hemen her köyün horon oynayış tavrı ve oyunlarında farklılıklar olduğunu belirtmekteler. Horonlar, isimlerini genellikle köy isimlerinden, yayla isimlerinden, tulum icracılarından ve horonu vuran(yöneten) insanlardan almaktadır. Yörede eski dönemlerde horon, kadınlar tarafından yaylalarda gündüz oynanır, erkekler tarafından ise gece oynanırdı. Düğünlerde ise “hayat” denilen alanın içerisinde horon halkası kurulur ve horon halkasının ortasında yaşlı kadınlar otururdu. Erkeklerin horon oynadığı esnada, kadınlar “hayat” denilen alana açılan odalardan erkeklerin horonlarını izlerlerdi. Düğünlerde, erkekler horonlarını bitirdikten sonra kadınlar tulum eşliği olmadan türkü söyleyerek horon oynarlardı, kadınların horon oynadıkları ortamda erkekler bulunmazlardı.

Yörede, bayanların fiziksel yapılarından ötürü, edebi ve ahlaki kurallar nedeniyle, horon oynama biçimlerinde el ve ayak hareketleri erkeklere göre farklıdır. Kadınlar vücut ölçülerini ortaya koymayacak hareketleri benimsemiş ve uygulamışlardır. Kadın horonlarında bu durum çok hakim ve belirgindir. Kadınların oynadığı horonlar erkek horonlarına göre biraz daha hareketlidir, erkek horonları ise kolların açılarak, ayak hareketlerinin biraz daha büyük yapılarak, bir güç gösterisi şeklinde erkeğin kendini gösterdiği bir yapıya sahiptir. Erkek horonları arasında tempo açısından hızlı olan horonlar olmasına rağmen genelde kadın horonlarına göre temposu biraz daha yavaştır. Çünkü erkek horonları çok uzun saatler oynanabilen horonlardır, geleneksel icrada, tempo açısından hızlı olan erkek horonları oynandıktan sonra, ardından daha yavaş olan horonlara geçilmektedir. çünkü hızlı olan horonlar çok uzun süre oynanamadığı için ardından mutlaka çok uzun bir süre oynanabilen tempo açısından daha yavaş horonlara geçilmektedir.

Çamlıhemşin de oynanan horonları, ağır horonlar ve sert atlamalı horonlar olarak iki temel sınıfta toplayabiliriz. Bu iki horon sınıfının kendi içinde, hareket açısından hem birbirine çok benzeyen, hem de birbirinden bariz farklı horonlar vardır. Hareket açısından birbirine benzeyen horonların hem müzikleri farklıdır hem de birbirlerinden ayırt edilecek derecede yeterli hareketleri vardır.

Günümüzde ise birbirine benzeyen horonlar artık tek bir oyun haline gelmiş, farklı melodiler çalınmasına rağmen, hemen hemen aynı horon kalıbı oynanmakta olduğu görülmektedir. Çünkü artık küçük yaştan itibaren, horon halkaları etrafında görerek, taklit ederek horonun detaylarını öğrenen ve zaman içinde gelişim sağlayan insan unsuru göç nedeniyle yörede yoktur.

Bu durumu yörenin kaynak kişilerinden “Ali Çamkerten” şu şekilde ifade etmektedir.

“Şimdi yeni oynayanlar, eskideki her havanın kendine özgü figürleri vardı, onu bilmiyorlarki, o figürleri o hareketleri bilmiyorlarki, mesela rize istiyorlar, tulum rize çalıyor, ama oynanan horon rize değil, mesela anço isteniyor ama oynanan horon anco değil, bir de mesela anzer papilat, anço, yalı, bunların hareketleri figürleri değişik değişik, şimdi eskiden hangi hava oynandığını dışarıdan bakan, bilir tahmin ederdi bu, bu havadır diye, şimdi belli edilemez, yani edemezsin hangi hava oynuyorlar, tulum hangisini çalıyor belli değil” (Ali Çamkerten, kişisel görüşme, 29.06.2012).

Göç ile yaşanan nüfus boşalması, küçük yaştan itibaren kültürel aktarımı yaşayan insanların, doğal kültürel ortam içinde bulunmamasına sebebiyet vermiştir. Bu durum da horon geleneğinin eskisi kadar etkili öğrenilmesini engellemekte bununla beraber horonlara ait detayların kaybolmasına sebep olmaktadır.

Bu durumu Çamlıhemşin yöresinin kaynak kişilerinden “Ali Çamkerten” şu şekilde ifade etmektedir.

“Aktarılmamasının sebebi; o zaman okul yoktu, televizyon yoktu, telefon yoktu, herhangi bir sosyal yaşantı yoktu, devamlı horon vardı, bütün sosyal hak o idi, herkes takip ederdi, şimdi onlar oldu horon falan azaldı” (Ali Çamkerten, kişisel görüşme, 29.06.2012)

Günümüzde, modern dünyadaki kadın erkek ilişkilerinin, geleneksel dünyadaki kadın erkek ilişkilerine göre değişime uğramış olması, çamlıhemşindeki horon icrasında da kendini göstermektedir. Artık kadın ve erkek beraber aynı horon halkası içerisinde, horon oynamaktadır (bkz. Şekil 6.23). Dolayısıyla horonların icrasında biçimsel ve işlevsel olarak değişimler yaşanmıştır. Kadınların kol tutuş biçimlerinde kollar, artık bel hizasında değil, erkekler gibi yukarı kaldırılmaktadır. Erkeklerin bazı zor olarak nitelendirilen hareketleri de bayan ve erkeklerin beraber oynamasıyla, bayanların uyum sağlayabileceği doğrultuda değişim yaşamıştır.

Bu durumu yörenin kaynak kişilerinden “Zeliha Gülay” şu şekilde ifade etmektedir. “O zamanlarda erkek, kız karışık horon oynanmıyordu, önce erkekler oynardı kızlar seyrederdi, yani daha sonra 1960’lı yıllarda bu gelenek bozulmaya başladı, zaten şehir hayatına alışan erkekler de burada kızlarla birlikte horon oynamayı yeğlediler yani icat ettiler, başlandı hiçbir sakıncası da olmadı” (Zeliha Gülay, kişisel görüşme, 03.07.2012).

Şekil 6.23 : Yaylada Horon (Ayder yaylası).

Geleneksel yaşamda horon, toplumsal kontrolü sağlama konusunda bir işleve sahipti, yani toplumsal yaşamda istenmeyen bir davranış gerçekleştirmiş olan bir insan varsa horon halkası içerisinde o insana yaptığı hatalı davranış tatlı bir dille anlatılırdı. Fakat günümüzde horon sadece eğlence için bir araç olarak görülmekte yani horonun toplumsal kontrolü sağlama konusundaki işlevi artık kaybolmuş durumdadır.

Bu durumu yörenin kaynak kişilerinden “Bület Bekar” şu şekilde açıklamaktadır. “Şimdi, günümüzün gençleri, horon’a, tulum’a ya da müziklerine meraklılar, görüntüde o var. İlgileri var fakat merak duydukları bu kültürü daha detaylı ve doğru öğrenme şeklinde değil hiç birisi. Bunu bir araç olarak kullanıyorlar, bir eğlence aracı olarak kullanıyorlar veya kendilerini bir şekilde göstermek, bir şekilde tanıtmak peşindeler. Asıl amacı ile halkoyunlarını yani horonları icra etmiyorlar, korumak niyetinde de değiller genç arkadaşlar. Yani horonlar ve tulum yaşayacaktır ama

evrimleşerek yaşayacaktır, öyle görünüyor” (Bülent Bekar, kişisel görüşme, 22.06.2012).

Eskiden horon disiplin altında oynanırdı ve oynayan insanlara da disiplin aşıldı, horonu istenilen ölçülerde icra edemeyenler horon halkasına alınmazdı ve horon halkasının dışına çıkması tatlı bir dille ima edilirdi, horonda bütün hakimiyet horonu vuran kişinin elindeydi, onun komutları bire bir yerine getirilir ve büyük bir ahenk şeklinde horonlar icra edilirdi. Fakat günümüzde çamlıhemşindeki yaşlı insanlar horonun eskisi gibi disiplinle ve cidiyetle icra edilmediğini, gençlerin günümüzde sakız çiğneyerek horon halkasında horon oynadıklarını, bunun dışında hiç de horon kültürü içinde yeri olmayan “ahaa” gibi horon naralarının horonda atıldığını söylemekte ve gençlerin artık yaratıcı olmadıklarını da dile getirmekte. Bunun yanı sıra eskiden bir düğünde, horon oynandığı esnada söylenen türkünün bir başka düğünde söylenmediğini, insanların yaratıcı olduğunu ve farklı farklı türkü sözlerinin söylendiğini ifade etmekte.

Günümüzde, horon icralarında söylenen türkülerde, popüler kültür içinde, güncel olan şarkı sözlerinin söylenildiğine rastlanmaktadır. Dolayısıyla modern yaşamın yol açtığı değişimler horon üzerinde de etkisini göstermektedir. Eğitim ve ekonomik gerekçelerle gerçekleştirilen göçler, Çamlıhemşinde geçmişte olan insan yoğunluğunu ortadan kaldırmış ve horonları eski biçimiyle icra edilememesinin zeminini hazırlamıştır.

Yaşlı insanlar günümüzde herhangi bir yaylaya gittiklerinde, geçmişte icra ediliş şekliyle oynadığımız bazı horonları oynamaları konusunda istek aldıklarını ve bu istekleri kıramayıp oynadıklarını söylüyorlar fakat bizler oynarken, insanlar ne kadar güzel oynuyorlar deyip horona katıldıklarını ve çok kısa bir zaman sonra kendilerinin oynadıkları horonun bozulduğunu söylüyorlar.

Bu bağlamda, özellikle yöredeki yaşlı insanlar, horonları geçmişteki şekliyle icra eden insan sayısının çok azaldığını vurgulamaktalar ve horona ait birçok şeyin kaybolup gittiğini, kendilerinin bile, uzun süre oynamadıkları için bazı horonları unuttuklarını dile getirmekte. Bunun sebebi olarak ise nüfus azalmasından dolayı eski sosyal ortamın artık olmadığını, özellikle köy düğünlerinin azalmasının horonu çok etkilediğini vurgulamaktalar.

Bu bağlamda yöresel bir şair olan Yaşar Çelik, Horon ile alakalı geçmişi ve günümüzü anlatma konusunda, yazdığı şiir ile hislerini dile getirmektedir.

ANANE

Eskiden edep vardı saygılı idi gençler
Ağızda tençkap vardı konuşmazdı gelinler
İtaat başta idi büyük der küçük dinler
Zaman çabuk değişti takmıyor şimdikiler

Fazla uzak değil ki daha birkaç yıl önce
Titrerdi bedenimiz tulum sesi duyunca
Tutuşurduk el ele gündüz olurdu gece
Sade tulum horondu bu yörede eğlence

Vartevorun hodoçun olmazsa olmazı tek
Tulum sesi duymazsa yavru vermezdi petek
Belde kuşak vardı giyilen gömlek ipek
Eski ananeleri rafa kaldırdık tek tek

Şimdi nerden çıkmışsa derler horonde ahhaa
Ağzıma küfür dolar sokacaklar günaha
Çok şey söyledim ama sadece deyim oha
Yalvarırım genç kuşak ahhha deme bir daha

Papilatta ayak vur kır Rize de dizuni
Yalı oynarken sende dosta çevir yüzünü
Horoncu fora derse esirgeme sözünü
Arada kes sevdanı hiç ayırma gözünü

Duğunde çağır gelsun gelin damat horona
Tulumcu tulum vursun sende türkü at ona
Sevinçten ağlasunler kaynatayla kaynana
Bir göz gezdur maziya hadi fora gelbana

Yine aklume geldı koçler hodoç vartevor
İnlesin dağlar taşlar hadi boşalsun şarjor
Sus yaşar daha yazma dolacak yureğe kor
Tulumden ve horonden ayrı yaşamak çok zor

Yaşar Çelik

7. SONUÇ

Çamlıhemşin yöresinde sosyo-kültürel değişime bağlı yayla göçü, yayla şenlikleri, düğün ve horon geleneğinde gerçekleşen değişimin incelendiği alan araştırması çalışmasında, ortaya konulan bulgular ölçüsünde şu sonuçlara varılmıştır.

Modernizmin tüm dünyada yarattığı sosyo-kültürel değişimler, geleneksel kültürlerin değişmesine ya da yok olmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda, Çamlıhemşin yöresinde modernizmin sosyo-kültürel unsurlar üzerindeki etkileri, Çamlıhemşin yöresinde derin bir şekilde hissedilmektedir.

Modern dünyada insanların toplumsal yaşam içinde belli ilişkiler konusunda bağımlılıkları olması, geleneksel yaşamdaki kadar zamanlarını istedikleri doğrultuda rahat kullanamamalarına sebep olmaktadır. İnsanların zaman konusunda bu kadar özgür davranamamalarıda, istenilen zamanda insan yoğunluğunun sağlanmasına engel teşkil etmektedir.

Kültürel ve iktisadi etkinlikler arasında yer alan yayla göçü ve yayla şenlikleri modern dünya anlayışının değiştirdiği üretim ve tüketim biçimi ve açtığı sonuçlardan dolayı eskisi gibi yapılamamaktadır. Bu bağlamda yörede hayvancılığın bitmesi ve insan nüfusunun azalması en önemli etkenlerden biridir. Göçle beraber insan nüfusunun azalmasına bağlı olarak modern dünyanın toplumsal ilişkilerde yarattığı bağımlılıktan kaynaklanan “zaman” ın istenildiği şekilde kullanılamaması yayla göçünün toplu halde yapılmasını kaldıran önemli etkenlerden olmuştur. Diğer yandan yayla göçünün toplu halde yapılamamasına neden olan diğer bir etken ise ulaşım araçlarının gelişmesi ve yaylalara araç yolunun yapılmasıdır. Bu durum yörede, yayla göçü esnasında birlik beraberlik duygusunun yaşandığı ve kültürel aktarımların gerçekleştirilerek, kültürel belleğin canlı tutulduğu ortamların yok olmasına sebep olmuştur. Toplu halde yayla göçü, geleneksel yaşamın sürdüğü dönemlerde yörede, yol havası, türkü ve horon gibi geleneğe ait unsurların icrası ve aktarımı için önemli bir organizasyondur, fakat günümüzde toplu halde yapılan yayla göçünün yapılma şartları ortadan kalkmıştır. Yayla da geçen zaman süresinde geleneksel yaşam biçimi içerisinde gerçekleşen kültürel etkinlikler, günümüzde hem

televizyonların yayla evlerine girmesi hem de yaylalara araç ulaşımını sağlayan yolların yapılması sayesinde farklılaşmıştır. Televizyonların yayla evlerine girmesi insanların belli bir saatden sonra evlerine çekilmesine neden olmuş ve yüz yüze ilişkileri azaltmıştır. Yaylalara araçla gidilebilmesi, artık insanların istediği zaman yaylaya çıkabilmesinin önünü açmıştır. Bu durum ise yaylalarda nüfus hareketlerinin devamlı olarak farklılaşmasına yol açarak sosyal ve kültürel ilişkilerin akışımında farklılaşmalara yol açmıştır. Hayvancılığın bitmesi, bir yandan üretim ve tüketim biçimini değiştirirken, diğer yandan yörede birçok ezgiye ve türküyeye kaynak oluşturan çobanlık kültürünün de ortadan kalkmasına sebep olmuştur.

Yayla şenlikleri ise günümüzde yapılmaktadır fakat geleneksel yaşam biçiminin sürdüğü dönemlere göre değişime uğramıştır. Eskiden büyük bir kutlama şeklinde törensel bir havada geçen yayla şenlikleri, paylaşımların olduğu, birlik ve beraberlik duygusunun en üst seviye çıktığı organizasyonlardı. Günümüzde ise eskisi gibi olmasa da kültürel etkinlikler gerçekleştirilmektedir fakat, daha çok gurbetteki insanların memleketlerine gelerek, dostlarıyla ve akrabalarıyla hasret giderdiği bir hal almıştır. Özellikle bazı yaylalarda, yayla şenlikleri kapsamında festivaller düzenlenmektedir. Bu festivallere devlet bürokrasisinden insanlar iştirak etmekte ve halka konuşmalar yapılmaktadır. Diğer yandan ise festivaller kültür endüstrisinin araçları sayesinde ulusal ve uluslararası basında yer alarak yörenin popülaritesini günden güne arttırmakta ve buna paralel olarak, yöreyi ziyaret eden yerli ve yabancı turist sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Dolayısıyla, yayla şenliklerinin bazıları geleneksel dönemlerde olduğu gibi yöre insanının kendi içinde gerçekleştirdiği bir organizasyon olmaktan çıkıp artık kültür endüstrisi çerçevesinde dünyaya açılmıştır. Özellikle dışarıdan gelen insanların rahat ulaştığı bazı yaylalarda endüstriyel ürünlerin ve yöresel kültüre ait ürünlerin satışının yapıldığı alanlar açılmıştır.

Sosyo-kültürel değişim' in yayla göçü ve yayla şenlikleri üzerinde yarattığı değişim aynı şekilde geleneksel köy düğünlerinde yaşanmaktadır. Köy düğünleri, Geleneksel yaşam biçimi içerisinde organizasyon açısından yoğun insan emeğinin olduğu ve bütün bir köyün dayanışmasıyla gerçekleşen düğünlerdi.

Geçmişte yapılan bu düğünler, bir haftaya kadar varan zaman dilimi içerisinde gerçekleşen uzun soluklu düğünlerdi. Yörede yapılan geleneksel düğünler başlangıcından sonuna kadar bir tören havasında geçmekteydi.

Bu düğünlerde tekrarlanan pek çok kültürel öge ve yaşanan taklitsel süreçler toplumun alışkanlıklarını yinelemekte, güçlendirmekte ve öğrenilerek kuşaklar arası aktarımın gerçekleşmesini sağlıyordu. Günümüzde bu düğünlerin yapılamayışı özellikle küçük yaştan itibaren bireylerin bağlı olduğu kültürün öğelerini özümseyerek öğrenmesini engelleyen bir usurdur. Bu bağlamda kültürel belleğin taşıyıcısı durumundaki düğünlerin yapılamayışı yöre insanının kültürel belleğini canlı tutan bir unsur olarak yok olmaya başlamıştır. Özellikle düğün geleneği içerisinde erkek evinde yapılan koç akşamı günümüzde hiç yapılamamaktadır. Kına gecesi ise eskiye göre değişime uğramış olsa bile bazen köy evlerinde yapılmaktadır. Yapıldığı zamanlarda ise televizyon kanallarının, artık geleneksel yaşamın nadir görülen etkinliklerinden kına gecesinde bulundukları görülmektedir. Günümüzde düğünler, düğün salonlarında gerçekleşmekte ve geleneksel düğünlerde uygulanan törensel uygulamalar uygulanamamakta. Bununla beraber, Düğünler de artık, geleneksel dans ve müziğin dışında, elektronik müzik aletleri de kullanılmakta olup hem ulusal hem de küresel ölçekte popüler olan danslar ve müzikler de icra edilmektedir. Dolayısıyla geleneksel toplumun kendini yinelediği, kültürel aktarımın gerçekleştiği düğünlere artık 3 ya da 4 senede bir rastlanılmaktadır.

Değişimin yaşandığı geleneğe ait diğer bir kültür unsuru olan horonlarda ise şu şekilde ifade etmek mümkündür yaşanan değişimi; İçinde barındırdığı türkü bölümleriyle toplumsal kontrol de önemli bir yeri olan horon, günümüzde gençler tarafından sadece eğlence amacı olarak görülmektedir. Dolayısıyla toplumsal kontroldeki işlevselliğini artık günümüzde sürdürememektedir. Diğer yandan hareket benzerlikleri olan horonlar artık tek bir horon haline dönüşmüştür. Bununla beraber güncel türkü sözleri horonların türkü bölümlerinde söylenmektedir. Bunun dışında, kadın ve erkek horonları uzun zamandır beraber oynanmaya başlandığı için horon hareketlerin de biçimsel olarak da değişim gözlenmektedir. Horonlar yöre kültüründe, tekrarlama pratikleri ve taklitsel süreçlerin en yoğun yaşandığı alan olarak değişime uğramıştır. Göç nedeni ile yörede artık küçük yaştan itibaren horon' u özümseyerek öğrenebilmenin şartları ortadan kalkmıştır. Nüfusun azlığından dolayı tekrarlama pratiğinin yapıldığı ve taklitsel süreçlerin yaşandığı ortam gerçekleşmemektedir.

Sonuç olarak, Çamlıhemşin yöresi günümüzde artık modern yaşamın tüm etkilerinin yaşandığı bir yer olarak dünyadaki ve Türkiye'deki pek çok yerde olduğu gibi

değişimi yaşamaktadır. Bu süreç içerisinde bazı kültürel unsurlar yok olmuştur, bazılarının uygulanışı çok azalmıştır, bazılarının ise değişimine devam ederek, sürekliliğini sağlayacağı görülmektedir. Modern yaşamın türdeşleştirici (homojenleştirici) yönünün etkileri, özellikle yayla şenlikleri ve düğünlerde daha belirgin görülmektedir. Bu durum, günümüzün kitle iletişim araçları vasıtasıyla, hızını arttırarak küreselleşen dünyada, değişimin kaçınılmaz olarak devam edeceğini göstermektedir.

Bu bağlamda, Modern dünya anlayışının yarattığı sosyo-kültürel değişimler, Rize-Çamlıhemşin yöresinde geleneksel kültüre ait unsurları önemli ölçüde etkilemiştir ve değişimlerine yol açmıştır. Kültürün devamlılığı insan sayesinde gerçekleşmektedir. Yörede insan nüfusunun az olması, kültürel etkinliklerin eski dönemlerdeki gibi yapılamamasını sağlamaktadır. Günümüz dünyası ulaştığı teknoloji ve birçok unsurla beraber birbirini etkileyen ilişkiler yumağı haline gelmiştir. Böyle bir durumda, değişimin hızını arttırarak hareket etmesi ve kültürel unsurların etkilenmemesi kaçınılmazdır.

KAYNAKLAR

- Ak, O. N.,**2011. *Rize Tarihi*, Rize Halkeğitim Müdürlüğü Yayınları, Rize, 2. Baskı.
- Aksoy, M.,**2000. *Sosyal Bilimler ve Sosyoloji*, Alfa Basın Yayın Dağıtım Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. İstanbul.
- Altun, F.,**2002. *Modernleşme Kuramı: Eleştirel Bir Giriş*, Yöneliş yayıncılık Ltd. Şti, İstanbul.
- Armağan, M.,**1992.*Gelenek*, Ağaç Yayıncılık Ltd. Şti, İstanbul.
- Armağan, M.,**1998.*Gelenek ve Modernlik Arasında*, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Assmann, J.,**2001. *Kültürel Bellek*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1. Baskı
- Aydın, S.,**1993. *Modernleşme ve Milliyetçilik*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1. Baskı
- Bahar, H. İ.,**2008. *Sosyoloji*, Karınca Yayınları, Ankara.
- Barlı, Ö.,**2007. *Davranış Bilimleri*, Bizim Büro Basımevi Yayın-Dağıtım, Ankara.
- Benedict, R.,**2011. *Kültür Örüntüleri*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bilgin, M.,**2010. *Doğu Karadeniz Tarihi*, Ötüken Neşriyat A.Ş., İstanbul, 4. Baskı.
- Chomsky, N-Raskin, M.,**2008. *Bilim ve Postmodernizm Tartışmaları*, *Postmodernizm ve Rasyonalite*, bgst yayınları, İstanbul, 1. Baskı.
- Connerton, P.,**1999. *Toplumlar Nasıl Anımsar*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Coşkun, İ.,**1989. *Modernleşme Kuramı Üzerine*, Sosyoloji Dergisi, s.1, İstanbul üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.
- Çamlıhemşin Belediyesi.,**
<http://www.camlihemsin.bel.tr/demografik_yapi.php> 17.11.2013.
- Çamlıhemşin Belediyesi.,**<http://www.camlihemsin.bel.tr/cografi_yapisi_ve_konumu.php>17.11.2013.
- Çiğdem, A.,**2006. *Toplum: Kavram ve Gerçeklik*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1. Baskı.
- Dönmezer, S.,**1994. *Toplumbilim*, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 11. Baskı.
- Draaisma, D.,**2007. *Bellek Metaforları*, Metis Yayınları, İstanbul, 1. Baskı.
- Duymaz, A.,**2012. *Halk Kültüründe Göç Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Motif Vakfı Yayınları No: 12, İstanbul.

- Erdoğan, İ-Erdoğan, K.,**2010. *Öteki Kuram*, Pozitif Matbaacılık, Ankara, 3. Baskı.
- Fichter, J.,**1990, *Sosyoloji Nedir*, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya.
- Giddens, A.,**2000. *Sosyoloji*, Ayraç Yayınevi, Ankara, 1. Baskı.
- Giddens. A.,**2010. *Sosyoloji*, Kısa fakat eleştirel bir Giriş, Siyasal Kitabevi, Ankara, 3. Baskı.
- Giddens. A.,**2010. *Modernliğin Sonuçları*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 4. Baskı.
- Giddens, A-Pierson, C.,**2001. *Modernliği Anlamlandırmak*, Alfa Yayınları, İstanbul, 1. Baskı.
- Güvenç. B.,**1984. *İnsan ve Kültür*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Güvenç, B.,**2002. *Kültürün ABC'si*, Yapı Kredi Kültür Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., İstanbul.
- Haçıkıyan, L.,**1996. *Hamşen Ermenileri Tarihinden Sayfalar*, Belge Uluslararası yayıncılık, İstanbul, 1. Baskı.
- Haviland, W. A-Prins, H. E. L-Walrath, D-Mcbride, B.,**2008. *Kültürel Antropoloji*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1. Baskı.
- Huizinga, J.,**2010. *Homo Ludens, Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 4. Baskı.
- İçli. G.,**2002. *Sosyolojiye Giriş*, Anı Yayıncılık, İstanbul.
- Kahraman, H. B.,**2002. *Modernite ile Postmodernite Arasında Türkiye*, Everest Yayınları, İstanbul, 1. Baskı.
- Kongar, E.,**1989. *Kültür Üzerine*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kongar, E.,**1995. *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 5. Baskı.
- Mendras, H.,** 2008. *Sosyolojinin İlkeleri*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Nora, P.,**2006. *Hafıza Mekanları*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Oktay, C.,**2003. *Siyaset bilimi ve incelemeleri*, Alfa yayınları, İstanbul.
- Özbudun, S.,**2003. *Kültür halleri*, Ütopya Yayınevi, Ankara.
- Özçağlar, A-Özgür, E. M-Somuncu, M-Bayar, R-Yılmaz, M-Yüceşahin, M. M-Yavan, N-Akpınar, N-Karadeniz, N.,**2006, *Coğrafi Bilimler*, <<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/33/828/10480.pdf>> 17.11.2013.
- Oxford Dictionary.,**<<http://www.oxforddictionaries.com>>15.12.2013
- Merriam Webster.,**<<http://www.merriam-webster.com>>15.12.2013
- Özkalp, E.,** 1990. *Sosyolojiye Giriş*, Anadolu Üniversitesi, Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, No. 87, Eskişehir, 4. Baskı.
- Özkeraz, A.,**2003, *Modernleşme Teorileri ve Postmodern Durum*, Çizgi Kitabevi yayınları, Konya, 1. Baskı.

- Ölmezoğulları, N.**,1998. *İktisadi Sistemler*, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2. Baskı.
- Parla, T.**,1982-83. *Yurt Ansiklopedisi*, Anadolu Yayıncılık A.Ş., İstanbul.
- Rosenau, P. M.**,1998. *Post-Modernizm ve Toplumbilimleri*, Bilim ve Sanat Yayınları/ ARK, Ankara, 1. Baskı.
- Sarup, M.**,1995. *Posty-Yapısalcılık ve Postmodernizm*, Ark Yayınevi, Ankara, 1. Baskı.
- Sennet, R.**,2012. *Beraber*, Ayrıntı yayınları, İstanbul, 1.Baskı.
- Smith, P.**,2007. *Kültürel Kuram*, Babil Yayınları, İstanbul, 2. Baskı.
- Tanitim Fragmani.**,<<http://www.tanitimfragmani.com/sevdaluk-dizisi-tanitim-fragmani.html>> 12.12.2013
- Tezcan, M.**,1984. *Sosyal ve Kültürel Değişme*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No. 129, Ankara.
- TDK.**,<<http://www.tdk.gov.tr>> 15.12.2013
- Tomlinson, J.**,2004. *Küreseleşme ve Kültür*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Topses, G-Topses, M. D.**,2010. *Toplumbilime Giriş*, Anı yayıncılık, Ankara, 1. Baskı.
- TUİK.**,<<http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul>> 12.11.2013.
- Ulusoy, D.**,2002. *Çamlıhemşin Yöresi Hemşin Halkının Toplumsal Yaşamında Tulum ve Horon' un Yeri ve İşlevleri*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, R.**,2003. *Hemşin'in Tarihi Köklerine Doğru*, Kum Saati Yayıncılık, İstanbul, 1.Baskı.

KİŞİSEL GÖRÜŞMELER

- Bekar, B.**,(22.06.2012). Kişisel görüşme, Çamlıhemşin / RİZE
- Bekar, R.**,(03.07.2012). Kişisel görüşme, Çamlıhemşin / RİZE
- Biryol, E.**,(19.06.2012). Kişisel görüşme, Çamlıhemşin / RİZE
- Çamkerten, A.**,(29.06.2012). Kişisel görüşme, Çamlıhemşin / RİZE
- Çelik, Y.**,(20.06.2012). Kişisel görüşme, Çamlıhemşin / RİZE
- Gülas, S.**,(17.06.2013). Kişisel görüşme, Fatih / İSTANBUL
- Gülay, Z.**,(03.07.2012). Kişisel görüşme, Çamlıhemşin / RİZE
- Lazaloğlu, M.**,(17.06.2012). Kişisel görüşme, Çamlıhemşin / RİZE
- Melek, İ. L.**,(20.06.2012). Kişisel görüşme, Çamlıhemşin / RİZE

EKLER

EK A: Fotoğraflar.

EK B: Alan araştırması görüntü kayıtları CD'leri.

EK A

Şekil A.1 : Vartevor şenliğine gidiş (Pilunçut düzü-Pokut Yaylası).

Şekil A.2 : Yayla göçü esnasında kadınlar.

Şekil A.3 : Yaylacı kadınlar (Samistal yaylası).

Şekil A.4 : Köylü kadınlar (Pogina mahallesi-Boğaziçi Köyü).

Şekil A.5 : Alışveriş için çarşıya giden köylüler.

Şekil A.6 : Yaylada horon (Ayder yaylası).

Şekil A.7 : Yaylada horon (Kotençur yaylası-Yukarı Amlakit).

Şekil A.8 : Yaylada horon-Vartevor şenlikleri (Pokut yaylası).

Şekil A.9 : Yaylada horon (Ayder yaylası).

Şekil A.10 : Hodoç (Ot biçme) şenliği (Elevit yaylası).

Şekil A.11 : Hodoç (Ot biçme) şenliği (Çat düzü).

Şekil A.12 : Çardakda horon, Hodoç (ot biçme) şenliği (Elevit yaylası).

Şekil A.13 : Yaylaya servis yapan araç (Elevit yaylası).

Şekil A.14 : Araç ile Yaylaya gidiş.

Şekil A.15 : Ayder Yaylası şenliği açılış töreni.

Şekil A.16 : Ayder Yaylasında şenlik dönemi.

Şekil A.17 : Çamlıhemşin Lisesi halkoyunları ekibi ve Tulum sanatçısı Ali Çamkerten (Ayder Yaylası şenlikleri).

Şekil A.18 : Gelin, Baba evinden çıkarılırken.

Şekil A.19 : Gelin getirilirken.

Şekil A.20 : Ayder Yaylası (Şenlik dönemi).

Şekil A.21 : Yöresel halkoyunları gösterisi (Ayder Yaylası şenlikleri).

Şekil A.22 : Yaylada horon (Ayder yaylası-Şenlik dönemi).

Şekil A.23 : Yaylada horon (Ayder Yaylası şenlikleri)

Şekil A.24 : Yaylada horon (Ayder yaylası şenlikleri).

Şekil A.25 : Boğa güreşleri (Ayder Yaylası şenlikleri).

Şekil A.26 : Boğa güreşleri (Ayder Yaylası şenlikleri).

Şekil A.27 : Köy evinde horon (Kına gecesi-Şenyuva Köyü)

Şekil A.28 : Köy evinde horon (Kına gecesi-Şenyuva köyü).

Şekil A.29 : Köy evinde horon (Kına gecesi-Şenyuva köyü).

Şekil A.30 : Köy evinde horon (Kına gecesi-Şenyuva köyü).

EK B

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Mustafa Egemen KÖSEOĞLU.

Doğum Yeri Ve Tarihi: SÜRMENE / TRABZON, 23.04.1975

Adres: Şehit Hikmet Alp cad. Timur sok. Köymen ap. 4/ 10

MALTEPE/ İSTANBUL

E-posta adresi: egemenkoseoglu34@gmail.com

Lisans: İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ TÜRK MUSİKİSİ DEVLET
KONSERVATUARI, TÜRK HALK OYUNLARI BÖLÜMÜ.